

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

GÖÇMEN ÇOCUKLARDA KÜLTÜRLEŞME, EMPATİ
VE SOSYAL KAYGININ PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK
ÜZERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma Serra ALTINTAŞ KAYDU

İstanbul
Ağustos-2025

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

GÖÇMEN ÇOCUKLARDA KÜLTÜRLEŞME, EMPATİ VE
SOSYAL KAYGININ PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK ÜZERİNE
ETKİSİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma Serra ALTINTAŞ KAYDU

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Kaan SEVİM

İstanbul
Ağustos-2025

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Kaan SEVİM

Üye Prof. Dr. Emel YURTSEVER

Üye Doç. Dr. Mira ASSADI

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Erhan İÇENER

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Göçmen Çocuklarda Kültürleşme, Empati ve Sosyal Kaygının Psikolojik Sağlamlık Üzerine Etkisinin İncelenmesi**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Fatma Serra ALTINTAŞ KAYDU

ÖN SÖZ

Akademik yolculuğumda rehberliğini, bilgi, tecrübe ve desteğini her zaman hissettiğim değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Kaan Sevim'e; bu araştırmanın ortaya çıkmasında en büyük ilham kaynağım olan, beni her zaman yüreklendiren ve teşvik eden sevgili babama; her koşulda desteğini esirgemeyen değerli anneme, tez sürecinin her aşamasında yanımda olan, sabrıyla ve sevgisiyle beni cesaretlendiren canım eşim Sefa Kaydu'ya en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca, veri toplama sürecinde bana destek olan ve yardımlarını esirgemeyen kıymetli arkadaşlarım Rabia Yücel, Zeynep Beyza Yaman ve kardeşim Sudem Altıntaş'a teşekkür ederim.

Fatma Serra ALTINTAŞ KAYDU

İstanbul-2025

ÖZET
GÖÇMEN ÇOCUKLARDA KÜLTÜRLEŞME EMPATİ VE
SOSYAL KAYGININ PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK ÜZERİNE
ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Fatma Serra ALTINTAŞ KAYDU

Yüksek Lisans, Sosyal Hizmet

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Kaan SEVİM

Ağustos, 2025 – 133 Sayfa

Göç, bireylerin yalnızca fiziksel yer değiştirmesini değil; aynı zamanda sosyal, kültürel ve psikolojik uyum süreçlerini de içeren çok boyutlu bir olgudur. Bu araştırmanın amacı, Türkiye'de yaşayan, ailesi göç etmiş ve Türkiye'de ya da Türkiye dışında doğmuş olan 9–15 yaş arası göçmen çocuklarda empati, sosyal kaygı ve kültürleşme düzeylerinin psikolojik sağlamlık üzerindeki etkilerini incelemektir. Araştırma nicel yöntemle ve ilişkisel tarama modeli ile yürütülmüştür. Araştırmanın örneklemini, İstanbul'da yaşayan 100 göçmen çocuk oluşturmuştur. Örneklem seçiminde kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Katılımcı çocuklar, ebeveynleriyle birlikte yaşayan çocuklardan oluşmakta olup refakatsiz çocuklar araştırma kapsamına alınmamıştır. Veri toplama sürecinde Çocuklar İçin Empati Ölçeği, Sosyal Kaygı Ölçeği, Kültürleşme Ölçeği ve Psikolojik Sağlamlık Ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen veriler, betimleyici istatistikler ve çoklu regresyon analizi ile değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları, göçmen çocuklara yönelik geliştirilecek psikososyal destek programlarında empatiyi artırma, sosyal kaygıyı azaltma ve sağlıklı kültürleşme süreçlerini destekleme konularının öncelikli olarak ele alınması gerektiğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göçmen çocuklar, psikolojik sağlamlık, empati, sosyal kaygı, kültürleşme

ABSTRACT
**EXAMINING THE EFFECTS OF ACCULTURATION,
EMPATHY, AND SOCIAL ANXIETY ON PSYCHOLOGICAL
RESILIENCE IN MIGRANT CHILDREN**

Fatma Serra ALTINTAŞ KAYDU

Master, Social Work

Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr. Kaan SEVİM

August, 2025 – 133 Pages

Migration is not merely the physical relocation of individuals; it also encompasses complex social, cultural, and psychological adaptation processes. This research aims to examine the effects of empathy, social anxiety, and acculturation levels on the psychological resilience of migrant children aged between 9 and 15, who reside in Turkey and whose families have migrated, irrespective of whether the children were born in Turkey or abroad. The study was conducted using a quantitative approach and correlational survey design. The sample consisted of 100 migrant children living in Istanbul, selected through convenience sampling method. Participant children were those living with their parents; unaccompanied children were excluded from the study. Data collection involved the Children's Empathy Scale, Social Anxiety Scale, Acculturation Scale, and Psychological Resilience Scale. The obtained data were analyzed using descriptive statistics and multiple regression analysis. The findings indicate that psychosocial support programs targeting migrant children should primarily focus on enhancing empathy, reducing social anxiety, and promoting healthy acculturation processes.

Keywords: Migrant children, psychological resilience, empathy, social anxiety, acculturation

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI.....	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
1.1.Araştırmanın Problemi.....	3
1.2.Araştırmanın Amacı ve Soruları/Hipotezleri	4
1.3. Sayıtlılar.....	5
1.4. Sınırlılıklar	5

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Göç Olgusu	6
2.1.2. Göç Türleri	8
2.1.2.1. Mülteci.....	8
2.1.2.2. Şartlı Mülteci	9
2.1.2.3. İkincil Koruma.....	9
2.1.3.4. Sığınmacı.....	10
2.1.2.5. Geçici Koruma.....	11
2.1.3. Göçün Nedenleri	12
2.1.4. Göçün Tipolojisi.....	13

2.1.4.1. İç Göç	14
2.1.4.2. Dış Göç	14
2.1.4.3. Gönüllü Göç	15
2.1.4.4. Zorunlu Göç.....	17
2.1.5. Göçmen Politikaları.....	18
2.1.6. Türkiye’deki Göçmenlerin Genel Durumu	19
2.2. Çocuk ve Göç.....	20
2.2.1. Çocuk Kavramı	22
2.2.2. Göç-Çocuk İlişkisi.....	23
2.2.3. Toplumsal Kategori Olarak Göçmen Çocuk.....	24
2.2.4. Göç Sürecinin Çocukların Ruh Sağlığı Üzerindeki Psikolojik Etkileri	25
2.3. Kültürleşme	27
2.3.1. Göçmen Çocuklarda Kültürleşme Süreci ve Dinamikleri.....	29
2.3.2. Kültürleşme Stratejileri ve Uyum Süreçleri	31
2.4. Empati	32
2.4.1. Empatinin Tanımı ve Bileşenleri.....	32
2.4.2. Çocuklarda Empatinin Gelişimi ve Faktörleri	33
2.4.3. Göçmen Çocuklarda Empatinin Rolü ve Önemi.....	34
2.5. Sosyal Kaygı	35
2.5.1. Sosyal Kaygı Kavramı	36
2.5.2. Sosyal Kaygının Tanımı, Türleri ve Belirleyicileri.....	37
2.5.3. Çocuklarda Sosyal Kaygının Gelişimsel Özellikleri.....	38
2.5.4. Göçmen Çocuklarda Sosyal Kaygı ve Uyum Sorunları.....	39
2.6. Psikolojik Sağlamlık	41
2.6.1. Psikolojik Sağlamlığın Tanımı ve Teorik Temelleri.....	42
2.6.2. Çocuklarda Psikolojik Sağlamlık Gelişimi	43

2.6.3. Göçmen Çocukların Psikolojik Sağlamlığını Etkileyen Faktörler.....	45
2.7. Göçmen Çocuklarda Kültürleşme, Empati ve Sosyal Kaygının Psikolojik Sağlamlık Üzerindeki Etkisi	46
2.7.1. Kültürleşme ve Psikolojik Sağlamlık İlişkisi.....	48
2.7.2. Empati ve Psikolojik Sağlamlık İlişkisi	49
2.7.3. Sosyal Kaygı ve Psikolojik Sağlamlık İlişkisi	50
2.7.4. Bu Değişkenlerin Birlikte Ele Alınması: Bütüncül Bir Bakış.....	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM.....	53
3.1. Araştırmanın Modeli	53
3.2. Evren ve Örneklem	54
3.3. Örnekleme İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	55
3.4. Veri Toplama Araçlarının Tanımlanması ve Yapı Geçerliliği.....	58
3.5. Ka-Si Empatik Eğilim Ölçeği	59
3.6. Çocuklar İçin Sosyal Anksiyete Ölçeği	60
3.7. Doğu Asya Kültürleşme Ölçeği	63
3.8. Çocuk ve Gençler İçin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği.....	65
3.9. Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi.....	67
3.10. Verilerin Analizi.....	67

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI	68
4.1. Ölçeklerden Elde Edilen Bulgular	68
4.2. Ölçek Güvenilirlik ve Geçerlilik Testleri.....	69
4.3. Ölçeklere Ait Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	70
4.4. Ölçeklere Ait Normallik Testi.....	71
4.5. Hipotez Testleri.....	72

4.6. Ölçme Araçları Arasında Korelasyon Analizi	77
4.7. Yapısal Eşitlik Modellemeleri.....	78
4.7.1. Kültürleşme Paralel Çoklu Aracı Değişken Modellemesi	78
4.7.2. Marjinalleşme Paralel Çoklu Aracı Değişken Modellemesi	81
BEŞİNCİ BÖLÜM	
TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME.....	84
ALTINCI BÖLÜM	
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	94
6.1. Sonuçlar	94
6.2. Öneriler	95
6.2.1. Uygulayıcılar (Psikolojik Danışmanlar, Sosyal Hizmet Uzmanları, Öğretmenler ve Sivil Toplum Aktörleri) İçin Öneriler.....	95
6.2.2. Akademisyenler ve Araştırmacılar İçin Öneriler	96
KAYNAKÇA	97
EKLER.....	114
ÖZGEÇMİŞ.....	120

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1: Sosyo-Demografik Bilgiler 1	55
Tablo 3.2: Sosyo-Demografik Bilgiler 2	55
Tablo 3.3: Sosyo-Demografik Bilgiler 3	55
Tablo 3.4: Sosyo-Demografik Bilgiler 4	56
Tablo 3.5: Sosyo-Demografik Bilgiler 5	57
Tablo 3.6: Sosyo-Demografik Bilgiler 6	57
Tablo 3.7: Sosyo-Demografik Bilgiler 7	58
Tablo 3.8: KA-Sİ Empatik Eğilim Ölçeği Faktör Yapısı ve Yükleri	59
Tablo 3.9: Çocuklar İçin Sosyal Anksiyete Ölçeği Faktör Yapısı ve Yükleri.....	61
Tablo 3.10: Doğu Asya Kültürleşme Ölçeği Faktör Yapısı ve Yükleri	64
Tablo 3.11: Çocuk ve Gençler İçin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği Faktör Yapısı ve Yükleri	66
Tablo 4.1: Ölçklere Ait Betimleyici İstatistikler.....	68
Tablo 4.2: Ölçklere Ait Güvenilirlik Testi Sonuçları	69
Tablo 4.3: Ölçklere Ait Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	70
Tablo 4.4: Ölçklere Ait Normallik Testi Sonuçları	71
Tablo 4.5: Cinsiyetin Psikososyal Değişkenlere Göre Bağımsız Örneklem T-Test	72
Tablo 4.6: Yaşın Psikososyal Değişkenlere Göre Bağımsız Örneklem T-Testi.....	73
Tablo 4.7: Çocukların Geri Dönme İsteğinin Psikososyal Değişkenlere Göre Bağımsız Örneklem T-Testi	74
Tablo 4.8: Ekonomik Durumun Psikososyal Özelliklere Göre ANOVA Testi Sonuçları	75
Tablo 4.9: Ölçme Araçları Arasında Pearson Korelasyon Analizi.....	77
Tablo 4.10: Doğrudan Etkiler	78
Tablo 4.11: Dolaylı Etkiler	79

Tablo 4.12:Empati ile Sosyal Kaygı Arasındaki İlişki (Kovaryans Analizi)	79
Tablo 4.13: Yapısal Eşitlik Model Fit İndeksi (Kültürleşme)	80
Tablo 4.14: Doğrudan Etkiler	81
Tablo 4.15: Dolaylı Etkiler	81
Tablo 4.16: Empati ile Sosyal Kaygı Arasındaki İlişki (Kovaryans Analizi)	82
Tablo 4.17: Yapısal Eşitlik Model Fit İndeksi (Marjinalleşme).....	83

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1: Araştırma Modeli 1	54
Şekil 3.2: Araştırma Modeli 2	54
Şekil 4.1: Kültürleşme Paralel Çoklu Aracı Değişken Modellemesi	80
Şekil 4.2: Marjinalleşme Paralel Çoklu Aracı Değişken Modellemesi	83

KISALTMALAR LİSTESİ

SPSS	: (Statistic Packets For Social Sciences) Sosyal Araştırmalar İçin İstatistiksel Program Paketi
Akt	: Aktaran
ev	: Çeviren
Ed	: Editör
sf	: Sayfa
vd	: Ve Diğerleri
BT	: Bilişim Teknolojileri
DAKÖ	: Doğu Asya Kùltürleřme Ölçeği
KA-Sİ EÖ	: KA-Sİ Empatik Eğilim Ölçeği ocuk Formu
SAÖ	: Çocuklar İçin Sosyal Anksiyete Ölçeği
GPSÖ	: ocuk ve Gençler İçin Psikolojik Sağamlık Ölçeği
SK	: Sosyal Kaygı
PS	: Psikolojik Sağamlık
SDK	: Sosyal Değerlendirilme Kaygısı
SKSTO	: Sosyal Kaçınma ve Sıkıntı – Tanınan Ortam
SKSYO	: Sosyal Kaçınma ve Sıkıntı – Yabancı Ortam

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Göç, bireylerin yalnızca fiziksel olarak bir yerden başka bir yere taşınmasını değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve psikolojik uyum süreçlerini de içeren karmaşık bir olgudur. Zorunlu göç, bu süreci daha da karmaşık hale getirebilir; çünkü göçmen bireyler, sadece yeni bir coğrafyaya yerleşmekle kalmaz, aynı zamanda göç öncesinde veya sırasında travmatik deneyimler yaşayabilirler. Bu durum, özellikle çocuklar için büyük riskler taşımaktadır. Göçmen çocuklar, gelişimsel olarak hassas bir dönemde oldukları için, savaş, şiddet, kayıplar ve diğer travmatik olaylar gibi stres faktörlerine daha açık hale gelmektedir (Masten, 2014; Çeri ve Doğan, 2019). Bununla beraber göç, çocukların sadece fiziksel güvenliğini değil, aynı zamanda psikolojik iyilik hallerini de tehdit edebilmektedir. Çocuklar, göç sürecinde ailelerinden, arkadaşlarından, kültürlerinden ve evlerinden uzaklaşırken, yeni bir ortama uyum sağlama sürecinde büyük zorluklarla karşılaşabilirler. Dil engelleri, sosyal dışlanma, akran ilişkilerindeki zorluklar ve kültürel çatışmalar, çocukların sosyal kaygı seviyelerini artırabilmektedir (Fazel, Von Hoebel, and Luntamo, 2011). Diğer yandan göçmen çocukların ayrımcılık ve dışlanmayla karşılaşması psikolojik iyilik hallerinde ciddi zararlara sebep olmaktadır (Berry, 2005; Sirin and Rogers-Sirin, 2015).

Birçok araştırma, göçmen çocukların karşılaştığı bu stres faktörlerinin, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), depresyon, anksiyete ve diğer psikolojik bozukluklara yol açabileceğini ortaya koymaktadır (Sirin and Rogers-Sirin, 2015; La Greca and Lopez, 1998). Ancak, her göçmen çocuk aynı derecede olumsuz etkilenmemektedir. Çocukların gösterdiği psikolojik sağlamlık, stresli durumlarla başa çıkabilme ve çevresel etmenlere uyum sağlama yeteneklerini tanımlar (Masten, 2014). Bu bağlamda, psikolojik sağlamlık, bireylerin zorluklarla karşılaştıklarında bile duygusal düzenlemeyi ve sosyal ilişkilerini sürdürebilme kapasitesini ifade edebilmektedir (Masten and Reed, 2002). Psikolojik sağlamlık, göçmen çocukların psikolojik uyumunu etkileyen önemli bir faktördür. Bu süreç, empati, sosyal kaygı ve kültürleşme gibi bireysel ve çevresel etmenlerle şekillenmektedir. Empati, başkalarının duygularını anlayabilme ve paylaşabilme yeteneği olarak, göçmen çocukların sosyal destek

ağlarını güçlendirebilir ve onların duygusal iyilik hallerine katkı sağlayabilir (Arslan and Tanhan, 2020). Diğer yandan, aşırı sosyal kaygı, çocukların sosyal etkileşimlerde geri çekilmelerine ve izolasyona yol açabilir, bu da uyum süreçlerini zorlaştırabilir (La Greca and Lopez, 1998). Kültürleşme ise, göçmen çocukların kendi kültürleri ile ev sahibi toplumun kültürünü nasıl dengelediklerini ifade edebilmektedir. Berry (2005) kültürleşme süreçlerini “kültürel asimilasyon” ve “çok kültürlülük” gibi iki ana model üzerinden ele alır. Kültürel değerleri sürdürme ve ev sahibi toplumun normlarına uyum sağlama arasındaki bu denge, psikolojik uyumu etkileyen önemli bir faktördür (Berry, 2005). Bu bağlamda, 9–15 yaş arasındaki göçmen çocuklar, empati, sosyal kaygı ve kültürleşme süreçleri açısından incelenmeye değer bir gruptur. Göçmen çocukların psikolojik sağlıklarının, empati, sosyal kaygı ve kültürleşme düzeylerine göre değişkenlik gösterdiği ve bu faktörlerin çocukların psikolojik iyilik hallerini etkileyebileceği düşünülmektedir. Bu çalışma, göçmen çocukların psikolojik sağlıklarını etkileyen bu dinamikleri daha iyi anlamayı ve bu çocuklar için etkili psikososyal destek programları geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın bölümleri şu şekilde yapılandırılmıştır: Birinci bölümde araştırmanın problemi, amacı, sayıltıları ve sınırlılıkları sunulmuştur. İkinci bölümde kavramsal çerçeveye yer verilerek göç, çocuk, kültürleşme, empati, sosyal kaygı ve psikolojik sağlamlık kavramları detaylı biçimde açıklanmıştır. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi, çalışma grubu ve veri toplama araçları tanımlanmıştır. Dördüncü bölümde elde edilen bulgulara ve istatistiksel analizlere yer verilmiştir. Beşinci bölümde araştırma bulguları tartışılmış, altıncı bölümde ise sonuç ve öneriler sunulmuştur.

1.1. Araştırmanın Problemi

Göç sürecinden en çok etkilenen gruplardan biri çocuklardır. Özellikle gelişimsel olarak kritik bir dönemden geçen 9–15 yaş arası göçmen çocuklar hem geldikleri kültürü korumaya hem de yeni kültüre uyum sağlamaya çalışırken önemli psikososyal zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar (Çeri ve Doğan, 2019). Bu zorlukların üstesinden gelebilmek, büyük ölçüde çocukların psikolojik sağlamlık düzeyleriyle ilişkilidir. Psikolojik sağlamlık, bireyin stresli yaşam olayları karşısında uyum gösterebilme, zorluklarla baş edebilme ve gelişimini sürdürebilme kapasitesi olarak tanımlanır (Masten, 2014). Göçmen çocukların karşılaştığı ayrımcılık, dışlanma, sosyal izolasyon gibi durumlar, psikolojik sağlamlığı tehdit eden çevresel risk faktörleri arasında yer alırken; empati becerileri, düşük sosyal kaygı düzeyi ve sağlıklı bir kültürleşme süreci gibi bireysel koruyucu faktörler, çocukların bu süreçle baş edebilme kapasitelerini artırabilir (Berry, 1997; Eisenberg et al., 2006).

Kültürleşme, bireyin kendi kültürel kimliğini sürdürürken aynı zamanda yeni kültüre uyum sağlama sürecini ifade eder. Berry'nin (1997) kültürleşme modeli, göçmen bireylerin uyum süreçlerini açıklamada sıklıkla kullanılmaktadır. Uyum sürecinde yaşanan çatışmalar ve kimlik karmaşası, özellikle çocuk ve ergenlerde sosyal kaygı düzeylerini artırabilmektedir. Sosyal kaygı, bireyin sosyal ortamlarda olumsuz değerlendirilme korkusuyla yaşadığı yoğun kaygı durumudur ve sosyal ilişkilerin gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir (La Greca and Lopez, 1998).

Bununla birlikte, empati becerileri gelişmiş çocukların, sosyal ilişkilerde daha başarılı oldukları ve zorluklarla baş etmede daha dirençli oldukları gösterilmiştir (Eisenberg et al., 2006). Ancak Türkiye'de göçmen çocukların psikolojik sağlamlıklarını etkileyen bu tür bireysel faktörlere ilişkin çalışmalar sınırlıdır. Mevcut çalışmalar daha çok akademik başarı veya kültürel uyum sorunlarına odaklanmakta; empati, sosyal kaygı ve kültürleşmenin birlikte ele alındığı bütüncül psikolojik modeller yetersiz kalmaktadır (Akbaş ve Ege, 2022). Bu nedenle, göçmen çocukların psikolojik sağlamlıklarını etkileyen bireysel ve kültürel etmenlerin incelenmesi, hem kuramsal bilgi birikimine katkı sağlamakta hem de sahada çalışan uzmanların destek programlarını etkili bir şekilde oluşturmasına yardımcı olmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Soruları/Hipotezleri

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye’de yaşayan 9–15 yaş arası göçmen çocukların psikolojik sağlık düzeylerinin, üç önemli psikososyal değişken olan empati, sosyal kaygı ve kültürleşme ile olan ilişkisini incelemektir. Araştırma, göçmen çocukların karşılaştığı zorluklara rağmen hangi bireysel ve çevresel faktörlerin onların ruhsal dayanıklılıklarını güçlendirebildiğini, psikolojik iyilik hallerinin nasıl etkilendiğini ortaya koymaktır.

Bu çalışma ile cevabı bulunmaya çalışılan başlıca iki soru belirlenmiştir. İlk olarak; Demografik özelliklerin çocukların kültürleşme, empati ve sosyal kaygı düzeyleri üzerine etkisi nasıldır? İkinci olarak; Kültürleşme, empati ve sosyal kaygının psikolojik sağlık üzerine etkisi nedir? Bu iki sorunun cevabını bulmak adına 9 hipotezleri sürülmüştür. Araştırmanın hipotezleri aşağıda sıralanmaktadır.

H1a: Yaş ile psikososyal değişkenler (kültürleşme, empati, sosyal kaygı, psikolojik sağlık) arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H1b: Cinsiyet ile psikososyal değişkenler (kültürleşme, empati, sosyal kaygı, psikolojik sağlık) arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H1c: Maddi Durumun psikososyal değişkenler (kültürleşme, empati, sosyal kaygı, psikolojik sağlık) üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H2a: Göçmen çocukların empati düzeyi ile psikolojik sağlık düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H2b: Göçmen çocukların sosyal kaygı düzeyleri ile psikolojik sağlık düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

H2c: Göçmen çocukların kültürleşme düzeyinin psikolojik sağlık düzeyi üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcılığı vardır.

H2d: Göçmen çocukların kültürleşme ile psikolojik sağlık düzeyi arasında empatinin aracı rolü vardır.

H2e: Göçmen çocukların marjinalite ile psikolojik sağlık düzeyi arasında sosyal kaygının aracı rolü vardır.

H2f: Göçmen çocukların marjinalite ile psikolojik sağlık düzeyi arasında empatinin aracı rolü vardır.

1.3. Sayıtlar

Bu araştırmada birtakım temel varsayımlar yapılmıştır. Katılımcıların, araştırmada kullanılan Doğu Asya Kültürleşme leği, KA-Sİ Empatik Eğilim leği, ocuklar İçin Sosyal Anksiyete leği ve ocuk ve Gençler İçin Psikolojik Sağlıklılık leği'ni samimiyetle ve dürüstlükle yanıtladıkları kabul edilmiştir. Uygulanan lme araçlarının Türkçe olması nedeniyle araştırmaya yalnızca Türkçe bilen 9-15 yaş arası Suriyeli göçmen çocuklar dhil edilmiştir. Katılımcıların Türkçe düzeylerine ilişkin resmi bir dil yeterlilik puanı bulunmamakla birlikte, soruları anlayıp yanıtlayabildikleri varsayılmıştır. Ayrıca veri toplama sürecinin gerçekleştiği çevresel koşulların (anket uygulama ortamı, dikkat dağıtıcı unsurlar, gözlemcinin etkisi gibi) ocukların yanıtlarını etkilemediği kabul edilmiştir.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle, çalışmaya katılan 9–15 yaş arası göçmen ocuktardan bazılarının Türkçeye yeterince hkim olmaması, veri toplama sürecinde anketlerin uygulanmasını güçleştirmiştir. Çeviri ya da dil desteği sağlanmadan yalnızca Türkçe bilen çocuklarla çalışılmış olması, örneklemenin çeşitliliğini sınırlayan bir diğer etkendir. Araştırma, göçmen nüfusun yoğun olduğu ilçelerde gerçekleştirilmiş olsa da yalnızca 9–15 yaş grubuna dhil olan çocuklara ulaşmak zaman alıcı ve zorlu bir süreç olmuştur. Tüm bu nedenlerle örneklem büyüklüğü 100 çocukla sınırlandırılmış ve bu durum elde edilen bulguların genellenebilirliğini kısıtlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Göç, tarih boyunca bireylerin ve toplulukların sosyal, ekonomik, politik ve kültürel koşullar nedeniyle yer değiştirme sürecini ifade eden çok boyutlu bir olgudur. Göç sürecinin bireyler üzerindeki etkileri, göçün türü, süresi, bireyin göç öncesi ve sonrası yaşadığı deneyimler gibi birçok faktöre bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Özellikle göçmen çocuklar, bu sürecin en kırılgan gruplarından biri olup, kültürel adaptasyon, kimlik gelişimi ve psikososyal uyum açısından çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır (Berry, 1997; Masten, 2014). Bu bağlamda, göç sürecinin çocukların psikolojik sağlamlığı üzerindeki etkisini anlamak, sosyal uyumlarını desteklemek ve gelişimlerini güçlendirmek adına önemli bir araştırma alanı olarak öne çıkmaktadır. Bu bilgiler ışığında çalışmada, göçmen çocukların psikolojik sağlamlık düzeylerinin empati, sosyal kaygı ve kültürleşme ile nasıl bir ilişki içinde olduğu ele alınacaktır. Araştırmanın, göçmen çocukların psikososyal uyum süreçlerine yönelik akademik bilgi birikimine katkı sağlaması ve sosyal hizmet, eğitim ve psikolojik destek alanlarında uygulanabilecek stratejilerin geliştirilmesine rehberlik etmesi beklenmektedir.

2.1. Göç Olgusu

Göç, bireylerin veya grupların çeşitli nedenlerle yaşadıkları yerden ayrılarak başka bir yere taşınma sürecidir. Bu sürecin tarih boyunca ekonomik, sosyal, politik ve çevresel faktörlerden etkilenerek şekillendiği bilinmektedir. Göç, insanların yaşam koşullarını iyileştirme arayışlarının bir sonucu olabileceği gibi, zorunluluk nedeniyle de gerçekleşebilir (Castles, de Haas and Miller, 2014). Göç hareketleri genel olarak iç göç ve dış göç olmak üzere iki temel kategoriye ayrılır. İç göç, bireylerin aynı ülke sınırları içinde farklı bir bölgeye taşınmasıdır ve genellikle ekonomik nedenlerle kırsal alanlardan kentlere doğru gerçekleşir (Kulu and Milewski, 2007). Dış göç ise bir ülkenin sınırlarını aşarak gerçekleşen göç hareketleridir ve temel nedenleri arasında savaş, ekonomik fırsatlar, siyasi baskılar ve çevresel değişimler yer alır (UNHCR, 2023).

Bununla birlikte göç süreçleri gönüllü ve zorunlu göç olarak da sınıflandırılmaktadır. Gönüllü göç, bireylerin daha iyi yaşam koşulları arayışıyla kendi isteğiyle gerçekleştirdiği bir hareketken; zorunlu göç, savaş, doğal afetler veya siyasi baskılar nedeniyle bireylerin yaşadıkları yerden ayrılmak zorunda kalmalarını ifade eder (IOM, 2021). Göç süreçleri, göçmen bireyler ve aileleri için psikolojik, sosyal ve ekonomik birçok etkene yol açabilmektedir. Göçmenlerin yaşadığı kültürel uyum süreci, psikolojik sağlamlıklarının belirleyicilerinden biri olarak görülmektedir (Berry, 1997). Özellikle çocuklar için göç süreci, sosyal kaygı, empati gelişimi ve psikolojik sağlamlık gibi faktörlerle yakından ilişkilidir. Göç sürecine uyum sağlama, bireylerin ve toplumların sunduğu destek mekanizmalarına bağlı olarak değişiklik gösterebilir (Suárez-Orozco et al., 2018).

Göçle ilgili teorik yaklaşımlar arasında klasik ekonomik göç teorisi, dünyalar sistemi teorisi (Massey et al., 1993) ve ağ teorisi (Boyd, 1989) gibi çeşitli perspektifler bulunmaktadır. Klasik ekonomik göç teorisi, göçün bireylerin daha iyi ekonomik fırsatlar arayışıyla gerçekleştiğini savunurken, dünyalar sistemi teorisi göçü küresel kapitalizmin bir sonucu olarak ele almaktadır. Ağ teorisi ise göçmenlerin mevcut sosyal bağlantılarının göç süreçlerini nasıl kolaylaştırdığını ve sürdürülebilir hale getirdiğini açıklamaktadır.

Modern dönemlerde uluslararası göç, artan küreselleşme ve bölgesel eşitsizlikler nedeniyle karmaşıklaşmış ve çok boyutlu bir yapıya bürünmüştür (Koser, 2007). Göç olgusu sadece göç eden bireyleri değil, aynı zamanda gidilen ülke topluluklarını da etkileyen sosyo-kültürel, ekonomik ve politik sonuçlar doğurmaktadır (Erder, 2016). Bu bağlamda göç hem bireysel hem de toplumsal düzeyde çok katmanlı bir dönüşüm süreci olarak değerlendirilmekte; uyum, kimlik ve sosyal bütünleşme gibi kavramlarla yakından ilişkilendirilmektedir (Sirkeci, 2009). Sonuç olarak göç, çok boyutlu bir olgu olup bireylerin ve toplumların sosyal, ekonomik ve kültürel dinamiklerini etkilemektedir. Özellikle göçmen çocuklar açısından göç deneyimi, psikolojik sağlamlık, empati ve sosyal kaygı gibi faktörlerle yakından ilişkili olup, bu durum akademik ve sosyal uyum süreçlerinde belirleyici bir rol oynayabilmektedir (Masten, 2014).

2.1.2. Göç Türleri

Göç, bireylerin veya toplulukların bir yerden başka bir yere taşınmasını ifade eden çok yönlü bir olgudur. İnsanlık tarihi boyunca göç, ekonomik, sosyal, politik ve çevresel nedenlerle gerçekleşmiş; bireyler ve toplumlar üzerinde derin etkiler bırakmıştır (Castles, de Haas and Miller, 2014). Göç türleri farklı kriterlere göre sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmalar, göç hareketlerinin doğasını anlamak ve yönetmek açısından önem taşımaktadır.

Göçün yönüne göre iç ve dış göç ayrımı yapılırken, süresine bağlı olarak geçici ve kalıcı göç şeklinde kategoriler oluşturulmaktadır. Göçün nedenlerine göre ekonomik, siyasi, çevresel ve eğitim amaçlı göç gibi farklı türlerden bahsedilebilir. Ayrıca, bireylerin gönüllü olarak mı yoksa zorunlu olarak mı göç ettiklerine bağlı olarak da bir ayrım yapılmaktadır. Zorunlu göçler genellikle savaşlar, insan hakları ihlalleri veya doğal afetler nedeniyle gerçekleşirken, gönüllü göçler daha çok bireylerin kendi tercihleri doğrultusunda daha iyi yaşam ve çalışma koşulları arayışıyla meydana gelmektedir (UNHCR, 2023).

Göç türleri arasındaki farklılıkları anlamak, göç politikalarının oluşturulmasında ve göçmenlerin uyum süreçlerinde karşılaşılan zorlukları belirlemede önemli bir rol oynar. Özellikle küreselleşme çağında göç dinamikleri hızla değişmekte ve hem bireysel hem de toplumsal düzeyde yeni sosyal ve ekonomik etkiler yaratmaktadır (IOM, 2021).

2.1.2.1. Mülteci

Mültecilik, bireylerin savaş, iç çatışmalar, insan hakları ihlalleri, zulüm ya da hayatlarını tehdit eden diğer sebepler nedeniyle kendi ülkelerinden ayrılarak başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunmalarını ifade eder. 1951 tarihli Birleşmiş Milletler Mülteciler Sözleşmesi'ne göre, mülteci, "ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğrama korkusuyla ülkesini terk eden ve koruma talep eden kişi" olarak tanımlanmaktadır (BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, 2023). Mülteciler, uluslararası hukuka göre korunma hakkına sahiptir ve geldikleri ülkede geri gönderilmeme (non-refoulement) ilkesinden yararlanırlar. Türkiye, mülteciler açısından transit ve hedef ülke konumundadır. Özellikle Suriye'de 2011'de başlayan iç savaşın ardından Türkiye, dünyada en fazla mülteci barındıran

lkelerden biri olmuştur. Türkiye’de mülteciler, 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde geçici koruma statüsünden yararlanabilmektedir (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2023). Mültecilerin yaşadığı en büyük sorunlar arasında ekonomik yetersizlikler, dil ve kültür bariyerleri, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim zorlukları ile ayrımcılık ve sosyal uyum sorunları bulunmaktadır.

2.1.2.2. Şartlı Mülteci

Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne koyduğu coğrafi sınırlama nedeniyle yalnızca Avrupa Konseyi üyesi ülkelerden gelen sığınmacıları mülteci olarak kabul etmektedir. Avrupa dışından gelen sığınmacılara ise "şartlı mülteci" statüsü verilmektedir. Şartlı mülteciler, Türkiye’de kalıcı oturma hakkına sahip olmamakla birlikte, üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar geçici olarak kalabilmektedirler. Şartlı mülteciler, uluslararası koruma başvurusu yaptıktan sonra değerlendirme sürecine tabi tutulur ve kabul edilmeleri halinde sağlık, eğitim ve belirli sosyal haklardan yararlanabilirler. (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2023).

2.1.2.3. İkincil Koruma

İkincil koruma, mülteci statüsü kazanamayan ancak ülkelerine döndüklerinde ölüm, işkence, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele riskiyle karşılaşacak bireylere tanınan uluslararası bir koruma statüsüdür. Türkiye’de ikincil koruma, 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında düzenlenmiştir (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2023). İkincil koruma statüsüne sahip bireyler, belirli sosyal haklardan ve kamu hizmetlerinden faydalanabilmekte, ancak kalıcı oturma veya vatandaşlık hakkına sahip olamamaktadırlar. İkincil koruma statüsü, Avrupa dışından gelen ve mülteci statüsü alamayan ancak geri gönderilmeleri halinde ciddi tehlikelerle karşılaşacak bireylere yönelik bir güvence mekanizmasıdır. İkincil koruma kapsamında değerlendirilen bireyler, mültecilik kriterlerini tam olarak karşılamasalar da savaş, şiddet, işkence ya da ölüm cezası tehdidi nedeniyle ülkelerine geri dönmeleri halinde büyük risklerle karşı karşıya kalacakları için bu statüden yararlanmaktadır. Türkiye’de ikincil koruma statüsü, özellikle savaş bölgelerinden gelen ve mülteci statüsü alamayan bireyler için hayati bir öneme sahiptir. Bu statüdeki kişilere belirli

sosyal ve ekonomik haklar sağlanmakta, ancak kalıcı bir statü verilmemektedir (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2023).

İkincil koruma statüsüne sahip bireyler, sağlık, eğitim ve çalışma gibi bazı temel haklardan faydalanabilse de uzun vadeli kalış hakkına sahip olmadıkları için sürekli belirsizlik içinde yaşamaktadırlar. Bu belirsizlik, sosyal uyum süreçlerini zorlaştırmakta ve psikolojik baskıyı artırmaktadır. Ayrıca, ikincil koruma statüsü verilen bireylerin yasal statülerinin sık sık gözden geçirilmesi ve yenilenmesi gerekmektedir, bu da ek bir hukuki yük oluşturmaktadır (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2023).

2.1.3.4. Sığınmacı

Sığınmacı, yaşadığı ülkede maruz kaldığı zulüm, şiddet veya ciddi tehditler nedeniyle ülkesini terk ederek başka bir devlete sığınma talebinde bulunan, ancak henüz hukuki bir statü kazanmamış kişidir. Türkiye'de sığınmacı kavramı, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde, "uluslararası koruma" başvurusu yapan, ancak başvurusu henüz sonuçlanmamış kişileri tanımlamak için kullanılmaktadır (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2023).

Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi sınırlama nedeniyle yalnızca Avrupa Konseyi üyesi ülkelerden gelen kişilere mülteci statüsü tanımaktadır. Bu nedenle, Avrupa dışından gelen kişiler için "şartlı mülteci" ve "ikincil koruma" gibi statüler oluşturulmuştur. Geçici koruma ise, özellikle 2011 sonrası Suriye krizinden etkilenen kitlelere yönelik olarak düzenlenmiş bir toplu koruma rejimidir (UNHCR, 2021).

Sığınmacılar, geldikleri ülkelerde çoğunlukla temel haklara erişim konusunda önemli zorluklarla karşılaşmaktadır. Türkiye'de geçici koruma kapsamında bazı temel hizmetler (eğitim, sağlık, barınma gibi) sağlanmakla birlikte; bu hizmetlere erişimde dil bariyerleri, yasal statü belirsizlikleri, çalışma izni alma güçlükleri ve sosyal uyum sorunları öne çıkan temel engeller arasındadır (Şenoğlu, 2020; WALD, 2019). Örneğin, geçici koruma altındaki bireyler yasal olarak çalışma izni alabilseler de uygulamada bürokratik engeller ve istihdam kotaları bu hakkın kullanılmasını zorlaştırmaktadır (TİSK, 2019).

Bunlara ek olarak, sosyal uyum sürecinde karşılaşılan kültürel farklılıklar, toplumsal önyargılar ve psikolojik travmalar, sığınmacı bireylerin yerel topluma entegre olmasını zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, sürdürülebilir entegrasyon politikalarının geliştirilmesi, sosyal hizmet ağlarının güçlendirilmesi ve kamuoyunun bilinçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır (Gülmez ve Öztürk, 2018).

2.1.2.5. Geçici Koruma

Geçici koruma, kitlesel göç durumlarında, bireysel mülteci statüsü belirleme süreçlerinin yetersiz kalması halinde uygulanan, geçici nitelikteki uluslararası koruma mekanizmalarından biridir. Türkiye, özellikle 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşının ardından, bu rejimi hayata geçirmiş ve Suriyeli sığınmacılara yönelik “Geçici Koruma Yönetmeliği”ni 22 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe koymuştur (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2023).

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre geçici koruma, “ülkesinden ayrılmak zorunda kalan, acil ve kitlesel göç hareketi oluşturan kişilerin, ülkemize topluca kabul edilmesine ve bu kişilere sağlanacak hak ve hizmetlere” ilişkin esasları belirlemektedir. Bu kapsamda geçici koruma sağlanan bireyler, Türkiye’de yasal olarak ikamet etme, sağlık hizmetlerinden faydalanma, çocuklarının eğitimine devam etme ve sınırlı koşullarda çalışma izni alma hakkına sahiptirler (UNHCR, 2021).

Ancak uygulamada çeşitli sınırlamalar ve yapısal sorunlar mevcuttur. Geçici koruma statüsü, bireylere uzun vadeli bir statü veya vatandaşlık hakkı tanımamakta, bu da hukuki belirsizlik yaratmaktadır. Geçici koruma altında bulunan bireyler, özellikle çalışma hayatına erişim, barınma olanakları, dil bariyerleri ve toplumsal uyum süreçleri açısından ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar (TİSK, 2019; Şenoğlu, 2020).

Danış ve Dikmen (2022), Türkiye'deki geçici koruma rejiminin, “geçicilik” algısı sebebiyle mültecilerin topluma entegrasyonunu sınırladığını belirtmiştir. Yazarlar, Türkiye toplumunda Suriyelilerin bir gün geri döneceğine dair yaygın kanının, uzun vadeli entegrasyon politikalarının geliştirilmesini engellediğine dikkat çekmektedirler.

Tüm bu nedenlerle, geçici koruma rejiminin yeniden değerlendirilmesi ve daha sürdürülebilir, insan hakları temelli entegrasyon politikalarının oluşturulması gerektiği yönünde görüş birliği oluşmaktadır.

2.1.3. Göçün Nedenleri

Göç olgusu, bireylerin veya toplulukların yaşamlarını sürdürebilmek, daha iyi koşullara ulaşmak ya da tehditlerden kaçınmak amacıyla yer değiştirmesiyle ortaya çıkar. Göçün nedenleri genellikle “itici” ve “çekici” faktörler bağlamında ele alınır (Lee, 1966). Yoksulluk, işsizlik, savaş, iç çatışmalar, doğal afetler, insan hakları ihlalleri gibi olumsuzluklar bireyleri yerinden ederken; gelişmiş ülkelerdeki ekonomik fırsatlar, güvenlik, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi olanaklar göçü teşvik edici rol oynar (Castles, De Haas & Miller, 2014). Türkiye özelinde ise hem göç alan hem de veren ülke konumu, siyasi gelişmeler, kırsal-kentsel dengesizlikler ve bölgesel eşitsizliklerle açıklanmaktadır (Altuntepe, 2008). Dolayısıyla göç, bireysel tercihler kadar yapısal faktörlerin de etkisiyle şekillenen çok boyutlu bir süreçtir.

Ekonomik nedenler, işsizlik, yoksulluk ve daha iyi yaşam koşulları arayışı, bireyleri ve toplulukları göçe zorlayan başlıca ekonomik etkenlerdir. Özellikle sanayileşmiş ülkelerin sunduğu yüksek ücretler ve gelişmiş çalışma koşulları, nitelikli iş gücünün bu ülkelere yönelmesine neden olmaktadır. Bu durum, "beyin göçü" olarak adlandırılır ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasını olumsuz etkileyebilir (Başel, 2011) Öte yandan sosyal ve kültürel nedenler eğitim olanaklarının yetersizliği, sağlık hizmetlerine erişim eksikliği ve toplumsal baskılar gibi sosyal faktörler, bireylerin daha iyi yaşam standartlarına sahip bölgelere göç etmesine yol açmaktadır. Ayrıca, aile birleşimi ve evlilik gibi kişisel nedenler de göçün önemli sebepleri arasında yer almaktadır. Başka bir etken olan siyasi nedenler; savaşlar, iç karışıklıklar, siyasi baskılar ve etnik çatışmalar, insanların güvenlik arayışıyla göç etmelerine neden olmaktadır. Bu tür zorunlu göçler, mülteci hareketlerine ve kitlesel nüfus değişimlerine yol açmaktadır (İnsan göçleri, t.y.). Doğal ve çevresel nedenler ise deprem, sel, kuraklık gibi doğal afetler ve iklim değişiklikleri, tarım ve hayvancılık faaliyetlerini olumsuz etkileyerek insanların yaşadıkları yerleri terk etmelerine sebep olmaktadır. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayanlar, geçim kaynaklarının tükenmesi nedeniyle göç etmek zorunda kalmaktadır (Kunduz Eğitimci, 2021). Sonuç olarak, göç olgusu çok

boyutlu ve karmaşık bir süreç olup, ekonomik, sosyal, siyasi ve çevresel faktörlerin bir araya gelmesiyle şekillenmektedir.

2.1.4. Göçün Tipolojisi

Göç tipolojisi, bireylerin veya toplulukların farklı nedenlerle bir bölgeden diğerine yer değiştirme biçimlerini sınıflandıran bir çerçevedir. Zorunluluk derecesine göre göç, bireyin göç kararını alma özgürlüğüne bağlı olarak şekillenir. Zorunlu göç, savaş, doğal afetler, ekonomik krizler veya siyasi baskılar nedeniyle bireylerin yaşadıkları yerden ayrılmak zorunda kaldıkları bir süreçtir (Castles and Miller, 2009). Örneğin, Suriye İç Savaşı nedeniyle milyonlarca insanın mülteci statüsüne düşmesi zorunlu göçe örnek verilebilir. Gönüllü göç ise bireylerin daha iyi yaşam koşulları, eğitim veya iş fırsatları gibi nedenlerle kendi istekleriyle gerçekleştirdiği bir göç türüdür (Massey et al., 1993).

Göç, mesafesine göre de sınıflandırılabilir. İç göç, bireylerin ülke sınırları içinde kırsal bölgelerden kentlere veya farklı bölgelere taşınmasını içerir (Kıray, 1998). Türkiye’de kırsal bölgelerden büyük şehirlere yapılan göçler iç göçe örnektir. Dış göç ise uluslararası sınırları aşan göç hareketlerini kapsar ve ekonomik, politik veya eğitim gibi farklı nedenlerle gerçekleşebilir (Castles, De Haas and Miller, 2014).

Göç hareketleri, süresine göre de geçici veya kalıcı olarak ayrılır. Geçici göç, bireylerin belirli bir süre için göç ettiği ve geri dönmeyi planladığı bir süreçtir. Mevsimlik tarım işçilerinin yaz aylarında farklı bölgelere göç etmesi buna örnektir (Cohen, 2006). Kalıcı göç ise bireylerin bir bölgeye kalıcı olarak yerleşmesiyle gerçekleşir. Almanya’daki Türk işçilerin zamanla ailelerini getirerek kalıcı hale gelmesi bu duruma örnek gösterilebilir (Massey and Parrado, 1998).

Göç, nedenlerine göre de farklı türlere ayrılır. Ekonomik göç, daha iyi iş olanakları ve ekonomik refah için yapılan göçlerdir (Portes, 1999). Politik göç, savaş, insan hakları ihlalleri ve zulüm nedeniyle gerçekleşir (Zolberg, 1989). Çevresel göç, iklim değişikliği ve doğal afetler gibi faktörlerden kaynaklanır (McLeman, 2014). Eğitim göçü ise bireylerin daha iyi eğitim olanakları için farklı bölgelere veya ülkelere gitmesini içerir (King and Raghuram, 2013). Tüm bu bilgilerden yola çıkarsak göç tipolojisi bireylerin veya toplulukların farklı sebeplerle gerçekleştirdiği yer değiştirme süreçlerini anlamak için önemli bir çerçeve sunar.

2.1.4.1. İ Gç

İ gç, bireylerin veya toplulukların aynı ülke sınırları içinde, ekonomik, sosyal, politik veya çevresel nedenlerle bir bölgeden diğeriine yer değiştirmesi olarak tanımlanır (Gç-Der, 2010). Genellikle kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru gerçekleşen bu süreç, gç veren ve güç alan bölgelerde önemli sosyal ve ekonomik değişimlere yol açmaktadır. Türkiye’de i gn başlıca nedenleri arasında işsizlik, gelir farklılıkları ve sanayileşmenin belirli bölgelerde yoğunlaşması yer almaktadır. Özellikle 1950’lerden itibaren tarımda makineleşmenin yaygınlaşması, kırsal kesimde iş gücüne duyulan ihtiyaı azaltarak köylerden kentlere göçü hızlandırmıştır (Kıray, 1998). Büyük şehirlerde daha iyi eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim imkânı da bireylerin gç etmesine neden olmaktadır (TK, 2020). Ayrıca deprem, kuraklık ve erozyon gibi doğal afetler ile 1999 Marmara Depremi gibi büyük çaplı felaketler de i göçü tetikleyen faktörler arasındadır (kten Sipahioğlu, 2024). 1990’lı yıllarda Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yaşanan güvenlik sorunları ise bölgedeki zorunlu göçü artırmış, köyden kentlere büyük nüfus hareketleri yaşanmasına neden olmuştur (kde ve zer 2023).

İ gç, hem gç alan hem de güç veren bölgelerde önemli sosyo-ekonomik etkiler yaratmaktadır. Gç alan büyük şehirlerde nüfus yoğunluğu artarken, altyapı ve hizmet yetersizliği, gecekondulaşma, trafik ve işsizlik gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır (Bostan, 2017). Türkiye’de i gç dinamikleri, ekonomik kalkınma, sanayileşme, eğitim ve sağlık politikaları ile doğrudan ilişkilidir. Gç sürecinin yönetilmesi hem gç alan hem de güç veren bölgelerde dengeli bir kalkınmanın sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır.

2.1.4.2. Dış Gç

Dış gç, bireylerin veya toplulukların yaşadıkları ülkeyi terk ederek farklı bir ülkeye yerleşmesi sürecidir. Uluslararası gç olarak da adlandırılan bu hareketlilik, ekonomik, politik, sosyal veya çevresel nedenlere bağlı olarak gerçekleşebilir (İçduygu ve ark., 2009). Gç, geçici ya da kalıcı olabilir ve bireyler çalışma, eğitim, aile birleşimi ya da sığınma gibi çeşitli sebeplerle ülkeler arası hareket edebilirler. Türkiye’de dış gç süreci özellikle 1960’lı yıllarda işçi göçü ile hız kazanmıştır. Avrupa lkeleri ile yapılan işçi anlaşmaları sonucunda Türkiye’den Almanya başta olmak üzere Fransa,

Hollanda ve Avusturya gibi ülkelere büyük bir göç dalgası yaşanmıştır (Abadan-Unat, 2002). Bu dönemdeki göç hareketi ağırlıklı olarak ekonomik nedenlere dayanmış ve yurt dışına giden işçiler, ailelerine maddi destek sağlamak amacıyla ülkelerini terk etmiştir. Ancak, zaman içinde aile birleşimi ve yerleşik hayata geçiş ile göçmen toplulukları kalıcı hale gelmiş ve diaspora toplulukları oluşmuştur (Kaya ve Kentel, 2005).

Dış göçün nedenleri çeşitlidir. Ekonomik nedenler arasında işsizlik, düşük ücretler ve daha iyi yaşam standartları arayışı yer almaktadır. Politik faktörler ise savaşlar, iç çatışmalar ve insan hakları ihlalleri gibi baskılar sonucunda bireylerin başka ülkelere sığınmasına neden olmaktadır (Bayraklı, 2007). Özellikle 2011’de başlayan Suriye iç savaşı, Türkiye’ye yönelik büyük bir mülteci akımına yol açmış ve Türkiye dünyanın en fazla mülteci barındıran ülkelerinden biri haline gelmiştir (TÜİK, 2020). Çevresel nedenler arasında ise iklim değişikliği, doğal afetler ve su kıtlığı gibi etkenler bulunmaktadır. Dış göçün hem göç veren hem de göç alan ülkeler üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Göç veren ülkelerde iş gücü kaybı yaşanabilir, ancak aynı zamanda göçmenlerin ülkelere gönderdikleri döviz transferleri ekonomik açıdan olumlu bir katkı sağlayabilir (İçduygu ve Sirkeci, 1999). Göç alan ülkelerde ise göçmenlerin entegrasyonu, iş gücü piyasasına katılımları ve sosyo-kültürel uyumları önemli konular arasında yer almaktadır (Akgündüz, 2008). Türkiye gibi hem göç veren hem de göç alan ülkelerde, göç politikalarının etkili bir şekilde yönetilmesi, göçmenlerin topluma entegrasyonu ve ekonomik kalkınmaya katkılarının sağlanması büyük önem taşımaktadır. Dış göç, küreselleşme ve uluslararası iş gücü hareketliliği ile giderek daha karmaşık bir hale gelmektedir. Türkiye’nin göç politikaları ve diaspora ilişkileri, hem göç eden vatandaşlarının haklarını koruma hem de ülkeye gelen göçmenlerin uyumunu sağlama açısından stratejik bir öneme sahiptir.

2.1.4.3. Gönüllü Göç

Gönüllü göç, bireylerin veya toplulukların kendi istekleri doğrultusunda, ekonomik, eğitim, aile birleşimi veya yaşam kalitesini artırma gibi nedenlerle yaşadıkları bölgeden başka bir bölgeye veya ülkeye taşınmaları sürecidir (Castles and Miller, 2009). Gönüllü göçte bireyler zorlayıcı dış etkenler olmadan, kendi tercihleri

doğrultusunda hareket ederler. Bu tür göç, ulusal sınırlar içinde gerçekleşebileceği gibi uluslararası düzeyde de görülebilir.

Gönüllü göçün en yaygın nedenlerinden biri ekonomik faktörlerdir. Daha iyi iş fırsatları, yüksek maaş, daha düşük yaşam maliyeti ve ekonomik refah gibi nedenler bireyleri başka bölgelere veya ülkelere göç etmeye teşvik etmektedir (İçduygu, 2012). Örneğin, Türkiye'den 1960'lı yıllarda Almanya'ya gerçekleşen işçi göçü başlangıçta ekonomik nedenlerle zorunlu gibi görünse de, sonraki yıllarda göçmen işçilerin aile birleşimi yoluyla ülkede kalmaları ve yeni nesillerin kendi istekleriyle bu ülkelere yönelmeleri gönüllü göçün bir örneği olarak değerlendirilmektedir (Abadan-Unat, 2002). Öte yandan eğitim amaçlı göç de gönüllü göçün önemli bir bileşenidir. Öğrenciler, daha kaliteli eğitim olanakları, uluslararası geçerliliği olan diplomalar ve akademik gelişim fırsatları için farklı ülkelere göç edebilirler. Türkiye'den yurtdışına özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika'ya yapılan öğrenci göçleri bu duruma örnek teşkil etmektedir (TÜİK, 2020). Bireyleri gönüllü göçe yönlendiren faktörler arasında aile birleşimini de sayabiliriz. Birçok göçmen, yurtdışına yerleştikten sonra eşlerini, çocuklarını veya diğer aile üyelerini yanlarına almak istemektedir. Avrupa'da yaşayan Türk diasporası içinde aile birleşimi ile göç eden bireylerin sayısı önemli bir yer tutmaktadır (Kaya ve Kentel, 2005).

Gönüllü göç, göç eden bireyler ve göç edilen toplumlar üzerinde çeşitli etkiler yaratmaktadır. Göç eden bireyler için ekonomik ve sosyal fırsatlar artarken, kültürel uyum ve kimlik sorunu gibi zorluklarla karşılaşabilirler (Özkan, 2019). Göç alan ülkeler açısından bakıldığında, nitelikli iş gücünün artması ve kültürel çeşitliliğin zenginleşmesi gibi olumlu etkiler söz konusu olabilirken, entegrasyon politikalarının eksikliği halinde sosyal uyum sorunları ortaya çıkabilmektedir (İçduygu ve Sirkeci, 1999). Literatürdeki tüm bu bilgiler ışığında, gönüllü göç bireylerin daha iyi yaşam koşulları arayışına dayanır ve küreselleşen dünyada giderek daha yaygın hale gelmektedir. Ekonomik, eğitimsel ve ailevi nedenlerle göç eden bireyler hem kendi yaşamlarını hem de göç ettikleri toplumları çeşitli şekillerde etkilemektedir. Türkiye de hem göç veren hem de göç alan bir ülke olarak gönüllü göç süreçlerinin aktif bir parçasıdır.

2.1.4.4. Zorunlu Göç

Zorunlu göç, bireylerin veya toplulukların doğal afetler, savaşlar, insan hakları ihlalleri, siyasi baskılar, etnik çatışmalar veya ekonomik krizler gibi zorlayıcı sebepler nedeniyle yaşadıkları bölgeden ayrılmak zorunda kalmalarıdır (Castles and Miller, 2009). Bu göç türü, bireylerin kendi istekleriyle değil, hayatta kalma ve güvenliklerini sağlama zorunluluğuyla gerçekleşir.

Zorunlu göçün en yaygın nedenlerinden biri savaşlar ve iç çatışmalardır. Tarihte büyük çaplı zorunlu göç hareketlerine yol açan olaylar arasında Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, Balkan Savaşları ve Suriye İç Savaşı bulunmaktadır. Özellikle Suriye İç Savaşı sonrası milyonlarca insan ülkesini terk ederek Türkiye başta olmak üzere farklı ülkelere sığınmıştır. Türkiye, 2011 yılından itibaren Suriye'den gelen büyük bir mülteci akınına uğramış ve bu durum göç politikalarını önemli ölçüde etkilemiştir (TÜİK, 2020). Öte yandan doğal afetler de zorunlu göçün önemli nedenlerindedir. Depremler, kuraklık, kasırgalar ve su taşkınları gibi çevresel felaketler nedeniyle insanlar yaşadıkları bölgeleri terk etmek zorunda kalmaktadır. Örneğin, Bangladeş'te yükselen deniz seviyeleri nedeniyle binlerce kişi kıyı bölgelerinden iç kesimlere göç etmek zorunda kalmıştır (UNHCR, 2021). Türkiye'de ise 1999 Marmara Depremi sonrası binlerce insan göç etmek zorunda kalmıştır (Keleş, 2006).

Zorunlu göçün etkileri göç eden bireyler ve göç edilen toplumlar açısından değerlendirildiğinde, önemli sosyal, ekonomik ve kültürel değişimler yarattığı görülmektedir. Göç eden bireyler açısından bakıldığında, barınma, sağlık hizmetlerine erişim, eğitim ve iş bulma gibi konular büyük zorluklar doğurmaktadır (Kaya ve Kentel, 2005). Göç edilen ülkelerde ise zorunlu göçmenlerin entegrasyonu, toplumsal uyum süreçleri ve göçmen karşıtı söylemler gibi konular gündeme gelmektedir (İçduygu ve Sirkeci, 1999).

Diğer yandan Türkiye'nin göç tarihi incelendiğinde, Osmanlı'dan Cumhuriyet dönemine kadar zorunlu göç hareketlerinin yaşandığı görülmektedir. Osmanlı döneminde 19. yüzyılda Kafkaslardan, Balkanlardan ve Kırım'dan Anadolu'ya büyük göçler yaşanmıştır (Efe, 2018). Cumhuriyet döneminde ise 1980'lerde Irak'tan gelen Kürt mülteciler, 1990'larda Bosna ve Kosova savaşları nedeniyle Türkiye'ye sığınan göçmenler ve son olarak 2011 sonrası Suriyeli mülteciler Türkiye'nin zorunlu göç alanında önemli bir deneyime sahip olduğunu göstermektedir (Koçak ve Kaygısız

2023). Sonuç olarak, zorunlu göç, bireylerin kontrolü dışında gelişen siyasi, ekonomik veya çevresel faktörlerden kaynaklanan bir göç türüdür. Bu süreç, göç eden bireyler ve göç edilen toplumlar açısından çeşitli sosyal ve ekonomik sonuçlar doğurmaktadır. Türkiye gibi hem göç veren hem de göç alan ülkelerde, zorunlu göç süreçlerinin iyi yönetilmesi, göçmenlerin haklarının korunması ve toplumsal uyumun sağlanması büyük önem taşımaktadır.

2.1.5. Göçmen Politikaları

Göçmen politikaları, devletlerin göç hareketlerini düzenlemek, göçmenlerin haklarını ve sorumluluklarını belirlemek, topluma entegrasyonlarını sağlamak ve sınır güvenliğini yönetmek amacıyla geliştirdiği stratejiler ve uygulamalar bütünüdür (Castles and Miller, 2009). Göçün küresel ölçekte artış göstermesiyle birlikte, ülkeler göçmen politikalarını sosyal, ekonomik ve güvenlik boyutlarıyla ele almak zorunda kalmışlardır. Göç alan, göç veren ve transit geçiş ülkeleri açısından farklılık gösteren bu politikalar, aynı zamanda uluslararası hukuk ve insan hakları çerçevesinde şekillenmektedir (Geddes and Scholten, 2016).

Göçmen politikaları genel olarak üç temel bileşen üzerinden incelenebilir. Birincisi, sınır yönetimi ve göç kontrol politikalarıdır. Ülkeler, ekonomik göç, mülteci akınları ve yasa dışı göçle başa çıkabilmek için çeşitli yasal düzenlemeler ve güvenlik önlemleri almaktadır. Schengen Bölgesi gibi serbest dolaşım alanlarına sahip bölgelerde göç politikaları, ortak güvenlik mekanizmaları ile şekillenirken, ABD ve Avustralya gibi ülkeler daha sıkı sınır kontrolleri uygulamaktadır (Hollifield, Martin and Orrenius, 2014). Türkiye ise, Avrupa Birliği ile yaptığı Geri Kabul Anlaşması (2016) çerçevesinde sınır güvenliğini artıran önlemler almış ve Suriyeli mülteciler için geçici koruma rejimi oluşturmuştur.

İkinci bileşen, entegrasyon politikalarıdır. Göçmenlerin topluma uyum sağlaması, sosyal ve ekonomik haklardan faydalanmaları ve kültürel çeşitliliğin yönetilmesi açısından kritik bir konudur. Entegrasyon politikaları, göçmenlerin eğitime, sağlık hizmetlerine ve iş gücü piyasasına erişimini sağlamak için çeşitli destek mekanizmalarını içermektedir. Avrupa ülkeleri, göçmenlerin yerel toplumla uyumunu artırmak amacıyla dil kursları, vatandaşlık programları ve mesleki eğitim projeleri gibi uygulamalar yürütmektedir (Kaya ve Kentel, 2005). Türkiye’de ise

Suriyeli mültecilerin eğitime katılımını desteklemek için Göç ve Entegrasyon Politikaları kapsamında "Geçici Eğitim Merkezleri" kurulmuş, ancak zamanla bu öğrencilerin devlet okullarına entegre edilmesi hedeflenmiştir (UNICEF Türkiye, 2022).

Üçüncü bileşen ise geri dönüş ve iltica politikalarıdır. Zorunlu göç hareketlerinin artmasıyla birlikte, ülkeler iltica sistemlerini düzenlemekte ve geri dönüş süreçlerini yönetmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) tarafından belirlenen uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde, ülkeler mültecileri kabul etmek veya belirli koşullarda geri göndermek konusunda politika üretmektedir (UNHCR, 2021). Avrupa Birliği ülkeleri, düzensiz göçmenlerin geri dönüşünü teşvik eden anlaşmalar yaparken, Türkiye de Suriyeli mültecilerin gönüllü geri dönüşü için çeşitli projeler geliştirmektedir (TÜİK, 2020). Sonuç olarak, göçmen politikaları hem göç alan hem de göç veren ülkeler için önemli bir yönetim alanıdır. Sınır güvenliği, entegrasyon ve geri dönüş süreçlerini içeren bu politikalar, devletlerin sosyoekonomik çıkarlarını, göçmenlerin haklarını ve toplumsal uyumu dengeleme hedefi taşımaktadır.

2.1.6. Türkiye'deki Göçmenlerin Genel Durumu

Türkiye, tarih boyunca göç hareketlerine ev sahipliği yapmış ve hem göç veren hem de göç alan bir ülke konumunda olmuştur. Özellikle 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı sonrası Türkiye, dünyanın en büyük mülteci nüfusuna sahip ülkelerinden biri haline gelmiştir. Göçmenlerin hukuki statüsü, sosyal uyumu, ekonomik entegrasyonu ve kamu politikaları, Türkiye'deki göç yönetiminin önemli bileşenleridir. Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı'nın (2023) verilerine göre, Türkiye'de geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli sayısı yaklaşık 3,2 milyondur. Bunun yanı sıra Afganistan, İran, Irak, Somali ve diğer ülkelere gelen düzensiz göçmenler ve uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişiler de Türkiye'de yaşamaktadır. Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi sınırlama ile taraf olduğundan Avrupa dışından gelen mültecilere doğrudan mülteci statüsü tanımamaktadır. Bunun yerine Suriyeliler için "Geçici Koruma Statüsü" uygulanırken, diğer ülkelere gelen göçmenler için "Uluslararası Koruma" ve "İkamet İzni" gibi düzenlemeler yürürlükte. Geçici koruma altındaki Suriyeliler temel haklara erişim sağlayabilmekte, ancak tam vatandaşlık haklarına sahip olamamaktadır (Boran, 2021)

Türkiye'deki göçmenlerin sosyal uyumu ve kamu hizmetlerine erişimi çeşitli yasal düzenlemelerle güvence altına alınmış olsada, pratikte önemli sorunlar yaşanmaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülen politikalar kapsamında, geçici koruma altındaki göçmenler sağlık ve eğitim hizmetlerinden yararlanabilmektedir. (Göç İdaresi Başkanlığı, ty). Sağlık hizmetlerine erişim devlet hastaneleri aracılığıyla sağlanmakla birlikte, dil bariyeri ve ekonomik zorluklar nedeniyle birçok göçmen bu hizmetlerden yeterince faydalanamamaktadır (TÜSES, 2018). Ekonomik entegrasyon ise büyük ölçüde kayıt dışı iş gücü piyasasında gerçekleşmektedir. Bu durum göçmenlerin emek sömürüsüne açık hale gelmesine yol açmaktadır.

Türkiye'de göçmen politikaları zaman içinde değişim göstermiş ve yönetim süreçlerini daha sistematik hale getirmek amacıyla 2013 yılında Göç İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Bununla birlikte, artan ekonomik ve sosyal baskılar göç yönetimini kamuoyunda tartışılmalı bir konu haline getirmiştir. Türkiye'de göçmenlere yönelik toplumsal algı, ekonomik kriz, işsizlik ve siyasi söylemlerden etkilenmekte ve zaman zaman olumsuz tepkilere neden olmaktadır Özellikle son yıllarda göçmenlerin gönüllü geri dönüş politikaları daha sık gündeme gelmiştir. Türkiye, göç yönetiminde daha sürdürülebilir ve kapsayıcı politikalar geliştirmeye yönelik adımlar atarken, göçmenlerin haklara erişimi ve toplumsal uyumu konularında çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaya devam etmektedir. (Tarman, 2023)

2.2. Çocuk ve Göç

Göç, bireylerin ve toplulukların yaşamlarını köklü şekilde etkileyen çok boyutlu bir olgudur. Bu süreçten en fazla etkilenen gruplardan biri de çocuklardır. Çocuklar, fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerini sürdürdükleri kritik bir dönemde göç etmek zorunda kaldıklarında, çok yönlü zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Göç süreci, çocukların eğitim, sağlık, güvenlik ve sosyal uyum gibi temel haklarına erişimini doğrudan etkilemektedir. Türkiye hem iç göç hem de uluslararası göç hareketlerinin kesişim noktalarından biri olarak, göçmen çocukların karşılaştığı zorluklara ve uyum süreçlerine ilişkin önemli deneyimlere sahiptir. Türkiye'de göçmen çocuklar denildiğinde akla gelen en büyük grup, 2011 sonrası Suriye iç savaşından kaçan ve Türkiye'ye sığınan çocuklardır. Göç İdaresi Başkanlığı'nın (2023) verilerine göre, Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin yaklaşık %47'si 18 yaş

altındadır. Bunun yanı sıra Afganistan, Irak, İran ve diğer ülkelerden gelen çocuk göçmenler de bulunmaktadır. Bu çocuklar, eğitim sistemine entegrasyon, sağlık hizmetlerine erişim, psikososyal destek ve hukuki statü gibi konularda çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Çocuk göçmenlerin eğitim süreçleri, dil bariyeri, ekonomik zorluklar ve ayrımcılık gibi faktörlerden etkilenmektedir. Türkiye’de Millî Eğitim Bakanlığı, göçmen çocukların eğitime katılımını artırmak için çeşitli projeler yürütmektedir. Ancak dil yeterliliği eksikliği, ailelerin ekonomik sıkıntıları ve toplumsal kabul sorunları, eğitimde sürekliliği zorlaştıran etkenler arasındadır (Aydeniz ve Sarıkaya, 2021).

Göçmen çocukların sağlık hizmetlerine erişimi de bir diğer önemli konudur. Türkiye’de geçici koruma altındaki çocuklar devlet hastanelerinden ücretsiz faydalanabilse de özellikle psikososyal destek hizmetleri konusunda yetersizlikler yaşanmaktadır (TÜSES, 2018). Göç sürecinin getirdiği stres, belirsizlik ve savaş travması gibi etkenler, çocukların psikolojik sağlamlığını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Göçmen çocukların sosyal uyum süreçleri ise hem göçmen topluluklarının hem de yerel halkın yaklaşımlarından doğrudan etkilenmektedir. Kültürel farklılıklar, dışlanma riski ve toplumsal önyargılar, çocukların kendilerini güvende hissetmelerini zorlaştırmaktadır (Gülmez ve Öztürk, 2018). Özellikle şehirlerde yaşayan göçmen çocuklar, düşük gelirli ailelerin çocuklarıyla birlikte aynı mahallelerde büyüyerek sosyoekonomik dezavantajları paylaşmakta, ancak buna rağmen toplumsal dışlanma riski taşımaktadırlar.

Türkiye, göçmen çocukların korunması ve entegrasyonu konusunda çeşitli ulusal ve uluslararası iş birlikleri yürütmektedir. UNICEF ve STK’lar, göçmen çocukların haklarını korumak ve yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla projeler geliştirmektedir. Ancak sürdürülebilir politikaların oluşturulması, çocukların eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere erişiminin güvence altına alınması için daha kapsamlı ve bütüncül yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Göçmen çocukların sağlıklı bireyler olarak topluma entegre olabilmeleri için dil eğitimine erişim, psikososyal destek, ayrımcılıkla mücadele ve sosyal uyum projelerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

2.2.1. Çocuk Kavramı

Çocuk kavramı, tarihsel, kültürel, hukuki ve psikolojik açılardan farklı şekillerde tanımlanmış olsada, genel olarak biyolojik, duygusal ve sosyal gelişimini tamamlamamış bireyleri ifade eder. Çocukluk dönemi, bireyin doğumdan ergenlik çağına kadar olan süreci kapsar ve bu süreçte fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişim önemli bir rol oynar. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne (1989) göre çocuk, "18 yaşına kadar olan her birey" olarak tanımlanmıştır. Türkiye'de de hukuki düzenlemelerde çocuk kavramı, 18 yaş altındaki bireyleri ifade edecek şekilde kabul edilmiştir.

Çocuk kavramı biyolojik ve gelişimsel boyutunun yanı sıra, sosyal ve kültürel faktörlerden de etkilenir. Antropolojik açıdan bakıldığında, farklı toplumların çocukluk anlayışları farklılık gösterebilir. Örneğin, Batı toplumlarında çocukluk, korunması gereken özel bir dönem olarak görülürken, bazı geleneksel toplumlarda çocuklar erken yaşta yetişkin sorumluluklarıyla karşılaşabilmektedir (Aries, 1962). Psikolojik açıdan çocuk, bilişsel ve duygusal gelişim sürecinde olan birey olarak ele alınır. Jean Piaget'nin bilişsel gelişim kuramına göre çocuklar, belirli yaş dönemlerinde farklı düşünme biçimleri sergiler ve dünyayı algılama süreçleri gelişimsel aşamalara bağlı olarak değişir (Piaget, 1952). Erik Erikson'un psikososyal gelişim kuramına göre ise çocukluk dönemi, bireyin temel güven, özerklik ve girişimcilik gibi önemli psikososyal becerileri geliştirdiği kritik bir evredir (Erikson, 1968).

Hukuki bağlamda Türkiye'de çocuk hakları, 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne dayanarak şekillendirilmiştir. 2005 yılında yürürlüğe giren Çocuk Koruma Kanunu, çocukların temel haklarını güvence altına almayı amaçlamaktadır (TBMM, 2005). Ayrıca, 4857 sayılı İş Kanunu'nda çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik düzenlemeler bulunmakta ve 18 yaş altındaki bireylerin çalışma koşulları belirli sınırlamalara tabi tutulmaktadır (ÇSGB, 2020).

Sosyolojik açıdan çocukluk, bireyin topluma entegrasyonu sürecinde önemli bir dönem olarak görülmektedir. Çocuklar, aile, okul ve toplum gibi sosyal kurumlar aracılığıyla norm ve değerleri öğrenirler. Türkiye'de özellikle kırsal ve kentsel bölgeler arasındaki farklar, çocukluk deneyimlerini önemli ölçüde şekillendirmektedir. Kırsal bölgelerde çocuklar, tarımsal üretime daha erken yaşlarda dahil olabilirken,

kentlerde daha uzun süre eğitim hayatına devam etme eğilimindedirler (Gökşen ve Cemalcılar, 2010). Sonuç olarak, çocuk kavramı, biyolojik, psikolojik, hukuki ve sosyolojik boyutlarıyla ele alınması gereken çok yönlü bir olgudur. Türkiye’de çocuk hakları ve çocukların refahı konusunda önemli ilerlemeler kaydedilmiş olsada, özellikle dezavantajlı gruplara mensup çocukların eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere erişimi konularında daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir.

2.2.2. Göç-Çocuk İlişkisi

Göç, bireylerin ve toplulukların yaşamlarını çok yönlü olarak etkileyen bir olgu olup, bu süreçten en fazla etkilenen gruplardan biri çocuklardır. Göç süreci, çocukların eğitim, sağlık, güvenlik, psikososyal gelişim ve toplumsal uyum gibi pek çok alandaki durumlarını doğrudan şekillendirmektedir. Çocukların göç sürecindeki deneyimleri, göçün türüne, süresine, göç edilen ülkenin politikalarına ve toplumsal kabul düzeyine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Özellikle zorunlu göç kapsamında yer alan mülteci ve sığınmacı çocuklar, göçmen çocuklara kıyasla daha fazla zorlukla karşılaşmaktadır (Suárez-Orozco et al., 2011).

Türkiye gerek iç göç gerekse uluslararası göç açısından önemli bir konumda yer almakta ve bu durum, ülkedeki göçmen çocukların sayısını ve yaşam koşullarını doğrudan etkilemektedir. Göç İdaresi Başkanlığı'nın (2023) verilerine göre, Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyeli nüfusun yaklaşık %47’si 18 yaşın altındadır. Bunun yanı sıra Afganistan, Irak, İran ve diğer ülkelerden gelen çocuk göçmenler de bulunmaktadır. Göç süreci, çocuklar için çeşitli psikososyal riskler içermektedir. Bu süreçte çocuklar, ebeveynlerinden ayrılma, yeni bir kültüre adaptasyon, ayrımcılığa maruz kalma ve travmatik olaylara tanıklık etme gibi durumlarla karşılaşabilirler (Fazel et al., 2012). Göç sürecinin çocukların psikolojik sağlamlığı üzerindeki etkileri, bireysel ve çevresel faktörlere bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Sosyal destek mekanizmalarının güçlü olduğu durumlarda, çocuklar göç deneyiminden daha az olumsuz etkilendikleri gibi, bu süreç bazen direnç geliştirme açısından da fırsatlar sunabilir (Masten, 2014). Ancak, ekonomik zorluklar, barınma sorunları, eğitimden uzak kalma ve ayrımcılığa maruz kalma gibi olumsuzluklar, çocukların uzun vadede psikolojik ve sosyal uyumlarını zorlaştırmaktadır (Tanrıku, 2017).

Türkiye’de göçmen çocukların eğitime entegrasyonu konusunda çeşitli adımlar atılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen politikalar çerçevesinde Suriyeli çocukların eğitim sistemine katılımını artırmak amacıyla çeşitli projeler geliştirilmiştir. Başlangıçta Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) aracılığıyla Suriyeli çocuklara eğitim verilmiş, ancak son yıllarda bu merkezler kapatılarak çocukların Türk eğitim sistemine entegre edilmesi sağlanmıştır (Memişoğlu ve Ilgıt, 2017). Ancak, dil bariyeri, sosyo-ekonomik zorluklar ve eğitimde ayrımcılık gibi engeller, göçmen çocukların eğitime katılımını ve başarısını olumsuz etkileyebilmektedir. Öte yandan ağılık hizmetlerine erişim açısından da göçmen çocuklar çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Türkiye’de geçici koruma altındaki çocuklar devlet hastanelerinden ücretsiz faydalanabilsede özellikle ruh sağlığı hizmetleri konusunda eksiklikler bulunmaktadır (TÜSES, 2018). Göç sürecinin yarattığı travmatik deneyimler, çocuklarda depresyon, anksiyete ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) gibi psikolojik rahatsızlıklara neden olabilmektedir (Ekmekçi, 2017). Özellikle savaş ve şiddet gibi nedenlerle göç eden çocuklar, psikolojik destek mekanizmalarına duydukları ihtiyacın daha fazla olduğu gruplar arasında yer almaktadır. Sonuç olarak, göçmen çocuklar, göç sürecinde eğitim, sağlık, psikososyal gelişim ve toplumsal uyum gibi pek çok alanda çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Türkiye’de göçmen çocuklara yönelik çeşitli yasal ve sosyal politikalar yürütülse de bu çocukların haklarına tam anlamıyla erişimini sağlamak için daha kapsamlı ve sürdürülebilir politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

2.2.3. Toplumsal Kategori Olarak Göçmen Çocuk

Göçmen çocuklar, içinde buldukları sosyo-politik ve ekonomik bağlam nedeniyle farklı toplumsal kategorilere dahil edilen özel bir grubu oluşturur. Toplumsal kategori kavramı, benzer özellikler taşıyan bireylerin toplum tarafından belirli bir grup olarak algılanmasını ifade eder (Giddens, 2021). Göçmen çocuklar da hem göç deneyimleri hem de maruz kaldıkları sosyo-kültürel dinamikler nedeniyle farklı bir toplumsal kategori olarak ele alınmaktadır.

Göçmen çocukların toplumsal bir kategori olarak incelenmesi, onların toplum içindeki yerlerini, haklarını, karşılaştıkları zorlukları ve uyum süreçlerini anlamada önemli bir çerçeve sunar. Bu çocuklar, yaşadıkları göç sürecinin niteliğine göre mülteci,

sığınmacı, düzensiz göçmen ya da geçici koruma altında bulunan bireyler olarak tanımlanabilir (Castles, de Haas and Miller, 2014). Bu farklı yasal statüler, göçmen çocukların eğitim, sağlık, sosyal hizmetler ve vatandaşlık hakları açısından toplum içindeki konumlarını doğrudan etkilemektedir. Göçmen çocukların bir toplumsal kategori olarak değerlendirilmesi, aynı zamanda onların maruz kaldıkları dışlanma ve ayrımcılık biçimlerini de ortaya koymaktadır. Özellikle zorunlu göç nedeniyle yer değiştiren çocuklar, ekonomik dezavantajlar, sağlık hizmetlerine erişememe, dil bariyerleri, eğitimde eşitsizlikler ve sosyal dışlanma gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu bağlamda, göçmen çocukların toplumsal kabulü ve uyum süreçleri hem göçmen toplulukların hem de ev sahibi toplumun politikaları ve yaklaşımları ile şekillenmektedir. (Bozkaya, 2022)

Bourdieu'nün (1986) toplumsal sermaye kavramı, göçmen çocukların toplum içindeki konumunu anlamada önemli bir teorik çerçeve sunmaktadır. Göçmen çocukların eğitim, sosyal ilişkiler ve ekonomik fırsatlara erişimleri, sahip oldukları toplumsal sermaye ile doğrudan bağlantılıdır. Yüksek toplumsal sermayeye sahip olan göçmen çocuklar, eğitim ve mesleki alanlarda daha başarılı olurken, düşük toplumsal sermayeye sahip çocuklar ise yoksulluk, dışlanma ve güvencesiz çalışma koşulları gibi risklerle karşı karşıya kalmaktadır (Portes, 1998).

Öte yandan Türkiye'de göçmen çocukların toplumsal kategori olarak değerlendirilmesi, özellikle Suriyeli çocuk göçmenlerin durumu üzerinden ele alınmaktadır. Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyeli çocukların eğitim, sağlık ve çalışma hakları belirli yasal çerçevelerle korunmaya çalışılsa da bu çocuklar hala çeşitli yapısal engellerle karşılaşmaktadır (Memişoğlu ve Ilgıt, 2017). Bu nedenle, göçmen çocukların toplumsal bir kategori olarak ele alınması, onların korunması, eğitime ve sosyal hizmetlere erişimlerinin sağlanması açısından kritik bir öneme sahiptir. Sonuç olarak, göçmen çocuklar, yalnızca bireysel göç deneyimlerinin ötesinde, toplumsal yapı içinde belirli bir konuma sahip olan ve farklı sosyo-politik dinamikler tarafından şekillenen bir kategori olarak değerlendirilmektedir.

2.2.4. Göç Sürecinin Çocukların Ruh Sağlığı Üzerindeki Psikolojik Etkileri

Göç, bireylerin yaşadıkları yerden farklı bir yere taşınmalarını içeren karmaşık bir süreçtir ve çocuklar için bu süreç, yetişkinlere kıyasla daha zorlayıcı olabilir. Çocuklar,

bilişsel, duygusal ve sosyal gelişim süreçlerinin devam ettiği bir dönemde göçe maruz kaldıklarında, ruh sağlıkları ciddi şekilde etkilenebilir. Göçmen çocukların yaşadığı travmatik deneyimler, ayrımcılık, uyum problemleri, dil bariyerleri, sosyoekonomik zorluklar ve eğitimde karşılaşılan engeller, onların psikososyal iyilik hallerini doğrudan etkileyen faktörler arasında yer almaktadır (Fazel et al., 2012).

Göçmen çocuklar, geldikleri ülkede kültürel uyum sürecinde çeşitli psikolojik ve sosyal risklerle karşılaşmaktadır. Berry'nin (1997) kültürleşme modeli, göçmenlerin yeni toplumla kurdukları ilişkiler çerçevesinde entegrasyon, asimilasyon, ayrışma ve marjinalleşme gibi uyum stratejileri geliştirdiklerini belirtmektedir. Bu bağlamda, entegrasyon stratejisini benimseyen çocukların ruh sağlıklarının daha olumlu olduğu, ancak marjinalleşen çocukların sosyal kaygı, depresyon ve kimlik bunalımı yaşama olasılıklarının daha yüksek olduğu görülmektedir (Berry, 2005). Türkiye'de göçmen çocukların kültürel uyum süreçlerini ele alan araştırmalar, bu çocukların büyük bir kısmının kültürlerarası çatışmalar yaşadığını ve dil öğrenme sürecinde yaşanan zorlukların psikososyal gelişimlerini olumsuz etkileyebildiğini ortaya koymaktadır (İçduygu ve Şimşek, 2016). Göç sürecinin en önemli psikolojik etkilerinden biri de travma ve stresin çocuklar üzerindeki yıkıcı etkileridir. Göçmen çocuklar, savaş, yoksulluk, ayrımcılık ve dışlanma gibi travmatik yaşantılar nedeniyle post-travmatik stres bozukluğu (PTSB), depresyon, anksiyete ve sosyal kaygı gibi ruh sağlığı problemleriyle karşı karşıya kalabilmektedir (Derluyn and Broekaert, 2008).

Sosyal dışlanma ve ayrımcılık, göçmen çocukların ruh sağlığını etkileyen bir diğer önemli faktördür. Akran zorbalığı, eğitim ortamında maruz kalınan ayrımcı tutumlar ve ekonomik dezavantajlar, göçmen çocukların psikososyal iyilik hallerini olumsuz etkileyebilmektedir (Hein, 2018). Türkiye'de göçmen çocuklarla ilgili yapılan çalışmalar, dil bariyerlerinin ve sosyoekonomik farklılıkların bu çocukların eğitim süreçlerine katılımını zorlaştırdığını ve bu durumun onların psikolojik uyumlarını olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır (Dere ve Demirci-Dölek, 2023). Göçmen çocukların eğitim süreçlerinde karşılaştıkları zorluklar, onların hem akademik başarılarını hem de psikososyal gelişimlerini doğrudan etkilemektedir. Eğitime erişimde yaşanan aksamlar, göçmen çocukların özgüvenlerini zedeleyerek geleceğe yönelik kaygılar yaşamalarına neden olabilmektedir (Dryden-Peterson, 2016).

Bununla birlikte, aile desteği ve psikolojik sağlamlık (resilience), göçmen çocukların bu zorluklarla başa çıkmasını kolaylaştıran en önemli faktörler arasında yer

almaktadır. Psikolojik sağlamlık, bireyin stresli ve zorlayıcı durumlar karşısında dayanıklılık göstermesini ve uyum sağlayabilmesini ifade eder (Masten and Narayan, 2012). Göçmen çocukların ruh sağlıklarını koruyabilmeleri için sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, ailelerinin bilinçlendirilmesi ve eğitimde kapsayıcı politikaların hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de Göç İdaresi Başkanlığı ve UNICEF gibi kurumlar, göçmen çocuklara yönelik eğitim, sağlık ve psikososyal destek programları yürütmekte ve onların topluma entegrasyon süreçlerini desteklemektedir (UNICEF Türkiye, 2021).

Sonuç olarak, göç süreci çocukların ruh sağlığı üzerinde çok yönlü ve derinlemesine etkiler bırakmaktadır. Göçmen çocukların karşılaştıkları travmatik deneyimler, sosyal uyum sorunları, eğitimde yaşadıkları engeller ve psikolojik stres faktörleri onların sağlıklı bireyler olarak gelişimlerini tehlikeye atabilmektedir. Ancak, güçlü sosyal destek sistemleri, kapsayıcı eğitim politikaları ve psikososyal destek mekanizmaları ile bu çocukların ruh sağlığının korunması ve güçlendirilmesi mümkün olabilmektedir. Bu nedenle, göçmen çocukların psikolojik ve sosyal gelişimlerini destekleyen politikaların hayata geçirilmesi, onların sağlıklı bireyler olarak topluma kazandırılmaları açısından kritik bir öneme sahiptir.

2.3. Kültürleşme

Kültürel etkileşim, insanlık tarihi boyunca toplumların dönüşümünde ve kimlik inşasında önemli bir rol oynamıştır. Göç, savaşlar, ekonomik fırsatlar ve diğer sosyal dinamikler, bireyleri ve toplulukları farklı kültürel bağlamlarla karşı karşıya bırakmış, bu süreçte karşılıklı etkileşimler yeni uyum mekanizmalarını zorunlu kılmıştır. Küreselleşme ve artan insan hareketliliği, farklı kültürel yapılar arasında kaçınılmaz bir etkileşimi doğururken, bireylerin ve toplumların bu değişime nasıl uyum sağladığı önemli bir araştırma alanı haline gelmiştir (Berry, 1997; Güngör, 2017).

Göç, kültürel etkileşim süreçlerinin en belirgin şekilde yaşandığı durumlardan biridir. Farklı bir topluma göç eden bireyler hem kendi kültürel değerlerini koruma hem de yeni topluma uyum sağlama konusunda çeşitli stratejiler geliştirmek durumundadır. Bu süreç, bireylerin psikolojik iyi oluşlarını, aidiyet duygularını ve toplumsal entegrasyonlarını doğrudan etkilemektedir (Kağıtçıbaşı, 2000; Yalçın, 2020). Özellikle çocuklar için bu süreç daha da hassas bir boyut kazanmakta; dil öğrenimi,

eğitim sistemi, arkadaş çevresi ve aile dinamikleri gibi birçok faktör, kültürel uyumu şekillendiren unsurlar arasında yer almaktadır (Phinney et al., 2001).

Kültürleşme (acculturation), farklı kültürel grupların karşılaşması sonucunda meydana gelen karşılıklı değişim süreci olarak tanımlanır. Bu süreç, göç, küreselleşme, sömürgecilik ve diğer sosyo-kültürel etkileşimler yoluyla şekillenir ve bireylerin hem kendi kültürel kimliklerini koruma hem de yeni kültürel normlara uyum sağlama çabalarını içerir (Berry, 1997; Redfield et al., 1936). Kültürleşme süreci, bireylerin ve grupların psikolojik ve sosyolojik boyutta yaşadıkları değişimleri kapsar. Bu değişimler, dil edinimi, sosyal normların benimsenmesi, değerlerin dönüşümü ve kimlik gelişimi gibi faktörler etrafında şekillenir (Berry, 2005). Göçmenler, mülteciler veya azınlık grupları için kültürleşme süreci, yeni topluma uyum sağlama çabasıyla birlikte kimliklerini muhafaza etme gereksinimi arasında bir denge kurmayı gerektirir (Güngör, 2017; Saygın ve Hasta, 2018).

Berry'nin (1997) kültürleşme modeli, bireylerin ve grupların kültürleşme sürecinde dört temel strateji geliştirdiğini öne sürer: entegrasyon, asimilasyon, ayrılma ve marjinalleşme. Entegrasyon stratejisinde birey hem kendi kültürel kimliğini korur hem de yeni kültürel unsurları benimser. Asimilasyonda birey kendi kültürel kimliğinden vazgeçerek baskın kültüre adapte olur. Ayrılma stratejisinde birey, yeni kültürden uzak durarak kendi kültürel kimliğini korumaya odaklanır. Marjinalleşme ise bireyin ne kendi kültürünü ne de yeni kültürü tam anlamıyla benimsemesiyle sonuçlanır (Berry, 2001).

Göçmen çocuklar için uyum süreci hem psikososyal gelişim hem de eğitim hayatı açısından büyük önem taşımaktadır. Kültürel farklılıkların yol açtığı kimlik çatışmaları, sosyal dışlanma ve aidiyet eksikliği gibi durumlar, göçmen çocukların akademik ve duygusal gelişimlerini olumsuz etkileyebilmektedir (Güngör ve Bornstein, 2009). Ancak, sosyal destek mekanizmaları, eğitim politikaları ve toplumun göçmenlere karşı tutumu, kültürel uyum sürecinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesini mümkün kılabilir (Sam and Berry, 2010).

Kültürel uyum sürecinde yalnızca göçmen bireyler değil, aynı zamanda ev sahibi toplum da dönüşüme uğramaktadır. Göçle gelen bireylerin değerleri ve gelenekleri, yerleşik topluluklarla etkileşime girerek yeni bir kültürel denge oluşturmakta, bu durum toplumsal çeşitliliğin artmasına katkı sağlamaktadır (İçduygu ve Sirkeci, 1999;

Erdoğan, 2015). Bu karşılıklı değişim süreci, bireylerin yalnızca yeni kültürel normlara uyum sağlamalarını değil, aynı zamanda yeni bir kimlik inşa etmelerini de beraberinde getirmektedir (Berry, 1997; Phinney, 1990; Suárez-Orozco and Suárez-Orozco, 2001).

Sonuç olarak kültürleşme, bireylerin ve toplumların değişen sosyo-kültürel çevrelere uyum sağlama süreçlerini ifade eden dinamik bir kavramdır. Göçmenlerin, azınlıkların ve diğer kültürel grupların yeni topluluklara entegre olma süreçleri, psikolojik sağlamlıklarını ve sosyal refahlarını doğrudan etkileyebilmektedir. Bu nedenle kültürel uyum sürecinin bireysel ve toplumsal düzeyde daha sağlıklı bir şekilde yönetilmesi, toplumsal barış ve sosyal bütünleşme açısından kritik bir öneme sahiptir (Kağıtçıbaşı, 2000; Yalçın, 2020)

2.3.1. Göçmen Çocuklarda Kültürleşme Süreci ve Dinamikleri

Göçmen çocukların kültürleşme süreci, bireysel, ailevi, eğitimsel ve toplumsal faktörlerin etkileşimiyle şekillenen karmaşık bir süreçtir. Kültürleşme (acculturation), bireylerin farklı bir kültürel ortamda yaşarken geçirdiği değişim süreci olarak tanımlanır ve göçmen çocukların psikososyal uyumunda kritik bir rol oynar (Berry, 1997). Göç sürecinde çocuklar hem kendi kültürel kimliklerini koruma hem de ev sahibi toplumun kültürel normlarına adapte olma gerekliliğiyle karşı karşıya kalırlar. Bu noktada, John W. Berry'nin (1997) geliştirdiği kültürleşme modeli, bireylerin yeni bir kültüre nasıl uyum sağladığını dört temel strateji ile açıklar: entegrasyon, asimilasyon, ayrılma ve marjinalleşme. Entegrasyon, göçmen çocukların hem kendi kültürlerini hem de yeni toplumu benimsemeleri açısından en sağlıklı strateji olarak görülürken, marjinalleşme ve zorunlu asimilasyon psikolojik uyum açısından risk faktörleri taşımaktadır (Ward and Geeraert, 2016).

Göçmen çocukların kültürleşme süreçleri, yalnızca bireysel tercihlerin değil, aynı zamanda aile, sosyal çevre, eğitim sistemi ve devlet politikalarının etkisi altındadır. Aileler, çocukların kültürel kimliklerini nasıl şekillendirdiği konusunda önemli bir role sahiptir. Özellikle göç sürecinde ebeveynlerini kaybeden veya ailesinden ayrılmak zorunda kalan çocuklar için bu süreç daha da zorlu hale gelmektedir (Suárez-Orozco, Todorova, and Louie, 2002).

Eğitim sistemi, göçmen çocukların kültürleşme sürecinde kilit bir rol oynar. Okul, yalnızca akademik bilgi edinilen bir yer değil, aynı zamanda sosyal ilişkilerin ve kültürel öğrenmenin de gerçekleştiği bir mekandır. Türkiye’de yapılan alışmalar, Suriyeli ocukların eğitim sürecinde en büyük engellerden birinin dil bariyeri olduğunu göstermektedir (İçduygu ve şimşek, 2016). Öte yandan türkçeye yeterince hakim olmayan çocuklar, akademik başarı açısından dezavantajlı konuma düşmekte ve sosyal ilişkilerde dışlanma riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, çocukların sosyal kaygı düzeylerini artırarak psikolojik sağlımlıklarını olumsuz etkileyebilir (La Greca and Lopez, 1998). Dil bariyerinin aşılabilmesi için çift dilli eğitim programlarının uygulanması, çocukların hem kendi ana dillerini korumalarına hem de ev sahibi toplumun dilini öğrenmelerine yardımcı olabilir. Göçmen ocukların kültürleşme süreci psikososyal iyi oluş açısından da önemli sonuçlar doğurur. Kimlik gelişimi, psikolojik sağlımlık ve sosyal destek sistemleri, bu sürecin en kritik bileşenlerindedir. Çocukların güçlü bir sosyal destek ağına sahip olması, kültürleşme sürecinde yaşanan stres faktörleriyle başa çıkmalarını kolaylaştırabilir (Masten, 2001). Çift kültürlü kimlik geliştiren çocukların, hem kendi kültürlerine hem de ev sahibi toplumun kültürüne bağlı oldukları için daha sağlıklı bir psikolojik uyum süreci yaşadıkları gözlemlenmiştir (Güngör, 2007). Ancak marjinalleşme yaşayan ve sosyal dışlanmaya maruz kalan çocuklar, düşük benlik saygısı, kaygı bozuklukları ve depresyon gibi psikolojik sorunlarla karşılaşabilmektedir (Surez-Orozco et al., 2011).

Devlet politikaları ve sosyal hizmet mekanizmaları da göçmen çocukların kültürel uyum sürecini doğrudan etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Türkiye’de geçici koruma statüsündeki çocukların eğitime erişimini artırmak amacıyla Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) kurulmuş, ancak bu merkezlerin entegrasyonu yeterince desteklemediği eleştirileri yapılmıştır (İçduygu and şimşek, 2016). Entegrasyon sürecinin daha kapsayıcı hale gelebilmesi için göçmen çocuklara yönelik psikososyal destek hizmetlerinin artırılması, çok kültürlü eğitim politikalarının uygulanması ve yerel halk ile göçmen topluluklar arasındaki etkileşimin güçlendirilmesi önerilmektedir.

Sonuç olarak, göçmen çocukların kültürleşme süreci, bireysel ve çevresel faktörlerin bir araya geldiği çok boyutlu bir süreçtir. Kültürel kimliğin korunmasını destekleyen ve entegrasyonu teşvik eden sosyal hizmet politikaları, çocukların psikososyal

uyumlarını güçlendirebilir (Berry, 1997; Keles et al., 2018). Ancak, eğitimde dil bariyerleri, aile içi kültürel farklılıklar ve sosyal dışlanma gibi zorluklar, çocukların kültürleşme sürecini olumsuz etkileyebilmektedir. Türkiye’de ve dünya genelinde göçmen çocukların topluma daha sağlıklı bir şekilde uyum sağlamaları için daha kapsayıcı ve destekleyici politikalara ihtiyaç duyulmaktadır (UNICEF, 2019).

2.3.2. Kültürleşme Stratejileri ve Uyum Süreçleri

Göçmen ve mülteci gençler, yalnızca travmatik yaşam deneyimleriyle değil, aynı zamanda yerleştikleri ülkede yeni bir hayat kurmaya çalışırken karşılaştıkları çeşitli sosyal, kültürel ve yapısal engellerle de baş etmek zorundadırlar. Yeni bir dili öğrenme, eğitim sistemine uyum sağlama, arkadaşlık ilişkileri kurma ve kültürel normlara uyum sağlama süreçleri, göçmen gençler için ciddi stres kaynaklarına dönüşebilir (Berry, 1997; Schwartz et al., 2010).

Bu uyum sürecinde, kültürleşme stratejileri bireylerin psikolojik iyi oluşlarını ve sosyal entegrasyonlarını belirlemede kritik bir rol oynar. Berry (1997) kültürleşme sürecini dört strateji üzerinden açıklamaktadır: entegrasyon, asimilasyon, ayrışma ve marjinalleşme. Bu stratejilerden entegrasyon, hem bireyin kendi kültürel kimliğini koruması hem de içinde bulunduğu toplumla ilişkilerini sürdürmesi bakımından en sağlıklı yol olarak kabul edilirken; marjinalleşme, bireyin hiçbir gruba aidiyet hissedememesi nedeniyle psikolojik riskleri artırmaktadır (Berry, 2005). Türk literatürde yapılan çalışmalar da bu sürecin özellikle çocuklar ve gençler açısından nasıl farklılaştığını ortaya koymaktadır.

Kültürleşme süreci aynı zamanda hem grup dışı hem de grup içi zorlukları içerir. Grup dışı zorluklar; dil yetersizliği, kültürel farklılıklardan kaynaklı yanlış anlaşılmalara ve ayrımcılık gibi etmenlerle ilişkilidir (Sirin et al., 2015). Grup içi zorluklar ise bireyin kendi etnik topluluğu içinde, örneğin geleneksel değerleri yeterince benimsememesi nedeniyle maruz kaldığı baskılarla ilgilidir (Keles et al., 2018).

TÜSES (2018) raporuna göre, Türkiye’deki mülteci gençlerin önemli bir bölümü akran ilişkilerinde dışlanma, okulda etiketlenme ve kamu hizmetlerine erişimde eşitsizlik gibi sorunlar yaşamaktadır. Bu süreçte etnik kimlik gelişimi de büyük önem taşımaktadır. Özellikle ergenlik dönemindeki gençler, bir yandan yeni topluma uyum sağlarken bir yandan da kendi kültürel kökenleriyle bağlarını korumaya çalışırlar.

Ancak bu iki hedefin birbiriyle çatıştığı durumlarda kimlik karmaşası, sosyal kaygı ve yalnızlık gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilmektedir (Phinney et al., 2001).

2.4. Empati

Empati, bireyler arası ilişkilerde temel bir bağlayıcı unsur olarak kabul edilmektedir. Özellikle sosyal etkileşimlerin yoğun olduğu toplumlarda, bireylerin birbirlerini anlaması ve karşılıklı duyarlılık geliştirmesi, sağlıklı iletişim ve toplumsal uyum açısından büyük bir önem taşımaktadır (Dökmen, 2021). Empati, bireylerin sadece kendi perspektiflerinden değil, karşısındaki kişinin bakış açısından da olayları değerlendirmesini sağlayarak sosyal kaynaşmayı ve dayanışmayı artırır (Hoffman, 2000). Göç gibi bireylerin yaşantısında köklü değişimlere yol açan süreçler, empati ihtiyacını daha da ön plana çıkarmaktadır. Farklı kültürel geçmişlerden gelen bireylerin karşılaştıkları zorluklar, yalnızca onların değil, içinde buldukları toplumun da duyarlılık geliştirmesini gerektirir (Kaan, 2022). Bu noktada, empati, göçmen çocukların yeni çevrelerine uyum sağlamalarını kolaylaştıran ve psikolojik sağlamlıklarını destekleyen önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır (Eisenberg and Strayer, 1987).

Empati, sadece bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de önemli etkiler yaratmaktadır. Farklı sosyal grupların bir arada yaşadığı toplumlarda, bireyler arası anlayışın gelişmesi, ötekileştirmenin önüne geçmek ve hoşgörüyü artırmak açısından kritik bir rol oynar (Batson, 2011). Özellikle göç olgusunun giderek küreselleştiği günümüz dünyasında, empatiye dayalı bir sosyal yapı inşa etmek, toplumsal huzurun sağlanmasına katkıda bulunacaktır (Kılıç, 2021). Bu bağlamda, empatinin sosyal ilişkilerdeki yeri, psikolojik sağlamlığa etkisi ve göçmen çocukların yaşantısındaki rolü üzerine yapılan çalışmalar, konunun daha derinlemesine anlaşılmasını sağlamaktadır.

2.4.1. Empatinin Tanımı ve Bileşenleri

Empati, bireyin başkalarının duygu ve düşüncelerini anlama, bunlara uygun duygusal tepkiler verme ve bu anlayışı davranışlarıyla yansıtma süreci olarak tanımlanır (Dökmen, 2021). Bu süreç, kişiler arası ilişkilerin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi ve toplumsal uyumun sağlanması açısından kritik bir öneme sahiptir. Empati becerisi

gelişmiş bireyler, başkalarının yaşadığı duygusal durumları daha iyi kavrayarak, sosyal çevreleriyle daha güçlü bağlar kurabilirler (Hoffman, 2000).

Empati üç temel bileşenden oluşmaktadır. Bilişsel empati, bireyin karşısındaki kişinin perspektifini anlama ve onun duygu ve düşüncelerini zihinsel olarak değerlendirme yeteneğini ifade eder (Eisenberg and Strayer, 1987). Duygusal empati, bireyin başkasının hislerini içselleştirmesi ve bu duyguları kendinde de hissetmesi süreciyken davranışsal empati ise bireyin empatik anlayışını karşı tarafa sözel veya sözel olmayan yollarla iletmesini içerir (Batson, 2011). Bu üç bileşenin bir arada çalışması, bireylerin sağlıklı sosyal etkileşim kurmasını kolaylaştırmaktadır.

Empati, özellikle dezavantajlı gruplar için büyük önem taşımaktadır. Göçmen çocuklar, yaşadıkları kültürel değişimler ve zorlu adaptasyon süreçleri nedeniyle empatiye daha fazla ihtiyaç duyabilirler. Empati, bu çocukların sosyal kaygılarını azaltarak, onların kültürleşme süreçlerini kolaylaştırabilir ve psikolojik sağlıklarını artırabilir (Karataş, 2019). Sosyal uyumda zorlanan bireyler, empatik etkileşimler sayesinde kendilerini daha güvende hissederek, yeni sosyal çevrelerine daha hızlı uyum sağlayabilirler (Crepaz, 2018).

Araştırmalar, empati becerisi yüksek bireylerin toplumsal ilişkilerinde daha başarılı olduğunu ve toplumsal bağları güçlendirdiğini göstermektedir (Batson, 2011). Empati, yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumun genel yapısı içinde de önemli bir rol oynar. Farklı kültürlerden gelen bireylerin birbirini anlamasını ve hoşgörü çerçevesinde bir arada yaşamasını sağlayarak toplumsal barışın inşasında etkili olabilir (Dökmen, 2021).

2.4.2. Çocuklarda Empatinin Gelişimi ve Faktörleri

Çocuklarda empatinin gelişimi, doğuştan var olan biyolojik temellerle başlayıp, erken yaşlardan itibaren aile, akran ilişkileri, kültürel değerler ve eğitim deneyimlerinin etkisiyle biçimlenen dinamik bir süreçtir. Bebeklik döneminde, örneğin bir başka bebeğin ağlamasına tepki gösterme gibi ilkel duygusal tepki örüntüleri, empatinin erken işaretlerini oluşturur. Yaşamın ilk iki yılında çocuklar, temel duygu ifadesi ve algılama becerilerini geliştirerek, başkalarının yüz ifadelerine ve ses tonlarına karşı duyarlılık gösterirler (Eisenberg and Strayer, 1987).

Okul öncesi yıllarda bilişsel gelişimin ilerlemesiyle birlikte, çocuklar başkalarının bakış açılarını anlamaya, onların duygu ve düşüncelerini zihinsel olarak canlandırmaya başlar. Bu dönemde dil gelişiminin hızlanması, çocukların sosyal etkileşimlerinde daha karmaşık iletişim becerileri kullanmalarına imkân tanır. Böylece perspektif alma becerisi güçlenir ve empatinin bilişsel boyutu belirginleşir (Hoffman, 2000). Diğer yandan empatinin gelişiminde aile ortamı da önemli bir rol oynar. Anne-babanın çocuğa model oluşturma biçimi, duygularını nasıl ifade ettiği, başkalarına yönelik şefkatli davranışları ve çocuğun duygusal ihtiyaçlarına duyarlı yaklaşımı, empatik davranışların benimsenmesini destekler. Araştırmalar, ebeveynlerin sıcak, destekleyici ve duyarlı iletişim tarzlarının çocukta empatik tepki ve prososyal davranışları artırdığını göstermiştir (Eisenberg et al., 2006).

Akran ilişkileri de empatinin gelişimi için kritik bir faktördür. Çocuklar, akranları ile kurdukları etkileşimler aracılığıyla farklı duygu, inanç ve düşüncelere maruz kalır. Farklı geçmişlerden, kültürlerden veya beceri düzeylerinden gelen akranlarıyla iletişim kurmak, çocukların perspektif alma becerilerini geliştirerek, yeni empati örüntüleri oluşturmalarına yardımcı olur (Hoffman, 2000). Bunun yanı sıra, eğitim ortamları ve müfredat da empatinin gelişimini destekleyebilir. Değerler eğitimi, sosyal beceri programları ve birlikte çalışma (iş birliği) aktiviteleri, çocukların başkalarının duygularını fark edip anlamalarına, sosyal sorunları çözmeye yönelik daha yapıcı beceriler kazanmalarına katkı sağlar (Decety and Ickes, 2009).

Kültürel faktörler de empatinin gelişimini şekillendirmede etkilidir. Farklı kültürlerde duygu ifadesi, sosyal normlar ve grup içi dayanışma biçimleri değişebildiğinden, çocuklar buldukları kültürel bağlamda empatinin ne şekilde değer gördüğünü, nasıl ifade edilmesi gerektiğini öğrenir. Dolayısıyla, empatinin gelişimi evrensel bir süreç olmakla birlikte kültürden kültüre değişen sosyal beklentiler ve etkileşim biçimleri çocuğun empati düzeyine farklı katkılarda bulunur (Eisenberg and Strayer, 1987).

2.4.3. Göçmen Çocuklarda Empatinin Rolü ve Önemi

Göçmen çocuklar, yeni bir kültürle tanışma, farklı dil ve iletişim biçimleriyle karşılaşma, ayrımcılık ve dışlanma riski altında bulunma gibi zorluklar yaşayabilirler (Berry et al., 2006;

and Rogers-Sirin, 2015). Bu süreçte empati, çocuğun hem kendi içsel dünyasını hem de çevresindeki insanların duygu ve düşüncelerini kavrama kapasitesini artırarak uyumu kolaylaştıran temel bir beceri haline gelir. Göçmen çocuklar için empati, yeni bir sosyal çevreye dahil olmayı kolaylaştırıcı bir araçtır. Empati, çocuğun farklı kültürden akranlarının duygu ve düşüncelerini anlayarak onlarla sağlıklı ilişkiler kurmasına yardımcı olur. Bu sayede çocuk, grup içinde daha kabul gören bir konuma geçebilir (Eisenberg and Strayer, 1987; Hoffman, 2000). Empati, farklı kimliklere, inançlara ve yaşam biçimlerine karşı açık fikirliliği destekler. Göçmen çocuklar empatileri sayesinde yeni kültüre dair norm ve değerleri daha iyi anlayabilir, ön yargı ve stereotiplerle mücadele ederek kültürlerarası bir bağ kurabilir. Bu, kültürleşme sürecinin daha sağlıklı ve sürdürülebilir bir şekilde işlemesine katkıda bulunur (Berry, 1997; Sam and Berry, 2010).

Göç deneyimiyle gelen belirsizlik, kaygı ve stres, çocuğun psikolojik sağlık becerilerini zorlayabilir. Empati, çocuğun çevresindeki insanların desteğine daha kolay erişmesini sağlar ve karşılıklı anlayışın bulunduğu bir sosyal ortam yaratarak duygusal iyileşme süreçlerini destekler (Masten, 2001; Fazel et al., 2012). Farklı kültürlerden akranları ve yetişkinlerle etkileşim, göçmen çocukların problem çözme ve iş birliği becerilerini güçlendirir. Empati, bu süreçte çocukların çatışmaları yapıcı şekilde ele almasına ve karşılıklı yarar gözetilen çözümler üretmesine imkân tanır (Hoffman, 2000; Şirin and Rogers-Sirin, 2015). Empati, göçmen çocukların hem psikolojik hem de sosyal refahını güçlendiren bir beceridir. Farklı kültürler arasında etkileşime giren çocuk, empatinin rehberliğinde daha esnek, hoşgörülü ve anlayışlı bir sosyal kimlik geliştirebilir. Bu, çocuğun kendine olan saygısını, topluma ait olma hissini ve geleceğe ilişkin iyimserliğini artırır (Betancourt and Khan, 2008). Sonuç olarak, empati, göçmen çocukların yeni bir toplumda kök salmasına, psikolojik sağlıklarını pekiştirmesine ve olumlu bir kimlik geliştirerek çok kültürlü bir dünyada uyumlu bireyler haline gelmesine doğrudan katkıda bulunur.

2.5. Sosyal Kaygı

Bireylerin sosyal çevreleriyle kurdukları ilişkiler, psikolojik iyi oluşları açısından büyük bir öneme sahiptir. Sosyal bağlar, kişisel gelişimi desteklerken aynı zamanda aidiyet duygusunu da güçlendirir (Baumeister and Leary, 1995). Ancak, bireyler farklı

düzeyleerde sosyal etkileşimde bulunurken, bazı durumlarda bu süreç onlar için zorlayıcı hale gelebilir. Kişinin toplum içinde nasıl algılandığına dair duyduğu hassasiyet, sosyal ilişkiler kurma ve sürdürme becerilerini etkileyebilir (Clark and Wells, 1995).

Göç süreci gibi bireyin alışık olmadığı yeni bir çevreye dahil olmasıyla ortaya çıkan değişimler, sosyal ilişkiler üzerinde doğrudan etkili olabilir (Berry, 1997). Özellikle göçmen çocuklar için bu süreç daha da karmaşık hale gelmektedir. Yeni bir dil, kültür ve sosyal yapı ile karşılaşan göçmen çocuklar, toplumsal normlara uyum sağlama sürecinde kendilerini değerlendirilme baskısı altında hissedebilirler (Stevens et al., 2015). Bu durum, göçmen çocukların okul ortamında, akran ilişkilerinde ve günlük sosyal etkileşimlerinde belirli zorluklar yaşamasına neden olabilir.

Toplum içinde bireylerin kendilerini rahat ifade edebilmesi, sosyal destek sistemlerinden yararlanabilmesi ve güvenli sosyal alanlar oluşturabilmesi, psikolojik sağlamlık açısından kritik bir yere sahiptir (Spence and Rapee, 2016). Ancak, sosyal etkileşimler sırasında bireyin yaşadığı kaygılar hem akademik hem de kişisel gelişimini etkileyebilir. Göç gibi bireyin alışık olmadığı yeni koşullara uyum sağlaması gereken süreçlerde, sosyal çevrenin desteği ve bireyin psikolojik dayanıklılığı önemli belirleyiciler haline gelmektedir (Gülmez ve Öztürk, 2018).

Göçmen çocuklar, yeni bir topluma dahil olduklarında; farklı dil, kültür ve sosyal yapılarla karşılaşmaları sebebiyle sosyal etkileşimde bulunmakta zorlanabilirler. Bu durum, onların sosyal ilişkilerinde değerlendirilme kaygısı, uyum baskısı ve dışlanma hissi yaşamalarına neden olabilir. Bu sosyal zorluklar da hem psikolojik sağlamlıklarını hem de okul ve akran ilişkileri gibi gelişimsel alanlarını olumsuz etkileyebilir. Ancak, bireyin sağlıklı sosyal bağlar kurabilmesi, sosyal destek sistemlerine erişebilmesi ve güvenli sosyal alanlarda kendini ifade edebilmesi, psikolojik dayanıklılığını artıran ve uyum sürecini kolaylaştıran önemli unsurlardır (Stevens et al., 2015).

2.5.1. Sosyal Kaygı Kavramı

Sosyal kaygı, bireyin diğer insanlar tarafından olumsuz değerlendirileceğine, eleştirileceğine ya da küçük düşürüleceğine yönelik yoğun bir endişe yaşadığı, kişilerarası etkileşimler veya performans gerektiren durumlar karşısında ortaya çıkan

duygusal bir rahatsızlıktır (Beidel and Turner, 2007). Bu kaygı, kişinin sosyal ortamlarda aşırı gerginlik, utanç, utanma duyguları yaşamasına ve çoğunlukla bu ortamlardan kaçınma davranışlarına yol açar. Sosyal kaygı, yalnızca zaman zaman hissedilen bir tedirginlikten ziyade, bireyin günlük işlevselliğini belirgin ölçüde bozan, süreklilik gösteren ve yoğun düzeyde bir korku tepkisini içerir (La Greca and Silverman, 2002).

Sosyal kaygının temelleri hem genetik yatkınlıklar hem de öğrenme deneyimleri aracılığıyla şekillenebilir. Erken çocuklukta yaşanan olumsuz sosyal deneyimler, akran zorbalığı, ebeveynlerin aşırı kontrolcü ya da eleştirel tutumları gibi faktörler sosyal kaygının gelişmesinde rol oynayabilir. Aynı zamanda, farklı kültürlerde sosyal kaygı belirtileri ve bu belirtilerin algılanış biçimi değişebilir. Bazı kültürlerde çekingenlik veya geri planda durma olumlu bir özellik olarak görülürken, başka kültürlerde bu tutumlar patolojik olarak yorumlanabilir (Hofmann and DiBartolo, 2010).

2.5.2. Sosyal Kaygının Tanımı, Türleri ve Belirleyicileri

Sosyal kaygı (sosyal anksiyete), bireyin toplumsal etkileşimlerde veya performans gerektiren durumlarda olumsuz değerlendirilmekten, küçük düşmekten ya da reddedilmekten yoğun bir şekilde endişe etmesiyle ortaya çıkan, yaygın ve süregelen bir duygu durumudur (Beidel and Turner, 2007; Hofmann and DiBartolo, 2010). Bu kaygının temelinde genellikle başkalarının olumsuz değerlendirmesine ilişkin korku yatmaktadır. Sosyal ortamlarda ya da performans gerektiren durumlarda kişi yoğun gerginlik, utanç, terleme, titreme, çarpıntı gibi bedensel belirtiler yaşayarak, kaçınma davranışları sergileyebilir (La Greca and Silverman, 2002).

Sosyal anksiyete bozukluğu hafif, orta veya aşırı düzeyde olabilir. Bazı kişiler yalnızca belirli sosyal durumlarda (örneğin, başkalarının önünde yemek yemek veya performans sergilemek) semptomlar yaşarken, diğerleri birçok veya tüm sosyal etkileşimlerde belirtiler gösterir. Hafif sosyal kaygı durumunda Kişi semptomlar yaşasa da sosyal durumlara katlanabilir ve yalnızca belirli durumlarda etkilenebilir. Orta düzey sosyal kaygı durumunda kişi bazı sosyal ortamlara katılırken, bazılarını kaçınabilir. Aşırı sosyal kaygı durumunda Panik atak gibi yoğun belirtiler görülür ve kişi sosyal durumlardan tamamen kaçınabilir. Sosyal anksiyete seviyesi zamanla

değişebilir ve beklentisel kaygıya yol açabilir. Her düzeyde tedavi aramak önemlidir, çünkü bu durum yaşam kalitesini olumsuz etkileyebilir (Cleveland Clinic, n.d.).

Sosyal kaygının en yaygın klinik ifadesi “Sosyal Anksiyete Bozukluğu” (SAB) veya eski adıyla “Sosyal Fobi” olarak bilinir. Bu bozukluk iki temel alt tipe ayrılabilir:

1. Genelleşmiş Tür (Generalize Sosyal Kaygı): Birey, hemen her tür sosyal etkileşimde yoğun kaygı yaşar. Geniş bir yelpazede sosyal durumlar kişide korku ve endişeye neden olur (Hofmann and DiBartolo, 2010).
2. Performans Türü (Performansa Bağlı Sosyal Kaygı): Kaygı daha çok topluluk önünde konuşma, sunum yapma, sınav olma gibi belirli performans gerektiren durumlarda kendini gösterir (Beidel and Turner, 2007).

Sosyal kaygının gelişimini ve şiddetini etkileyen belirleyiciler, biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörlerin etkileşimiyle şekillenir. Bunlar arasında:

- a) Biyolojik Yatkınlıklar: Genetik faktörler ve nörobiyolojik duyarlılıklar sosyal kaygıya yatkınlığı artırabilir (Hofmann and DiBartolo, 2010).
- b) Öğrenilmiş Deneyimler: Çocuklukta yaşanan olumsuz sosyal deneyimler, akran zorbalığı, eleştirel veya reddedici ebeveyn tutumları sosyal kaygının gelişiminde etkili olabilir (La Greca and Silverman, 2002).
- c) Bilişsel Etkenler: Sosyal durumların tehdit edici ve riskli olarak algılanması, kişinin kendi performansını aşırı derecede eleştirel biçimde değerlendirmesi ve sosyal ortamların olumsuz sonuçlarını zihninde büyütmesi kaygıyı pekiştirir (Hofmann and DiBartolo, 2010).
- d) Kültürel Faktörler: Bazı kültürlerde sessizlik, çekingenlik ya da utangaçlık olumlu veya kabul edilebilir bir özellik olarak görülürken, diğer kültürlerde bu tutumlar olumsuz değerlendirilir. Kültürel normlar ve beklentiler, sosyal kaygının ifade biçimini ve şiddetini etkileyebilir (Beidel and Turner, 2007).

2.5.3. Çocuklarda Sosyal Kaygının Gelişimsel Özellikleri

Çocuklarda sosyal kaygı, gelişimsel dönemeçlere bağlı olarak farklı şekillerde ortaya çıkabilir ve zamanla değişen sosyo-duygusal beceriler ile etkileşim içinde gelişir. Erken çocukluk döneminde, çekingenlik ve yabancılara karşı tedirginlik gibi belirtiler

nispeten yaygın ve gelişimsel olarak beklenen davranışlardır. Ancak, bu eğilimlerin yoğunluğu ve süresi arttıkça sosyal kaygı riskine işaret edebilir (La Greca and Silverman, 2002).

Okul çağına girildikçe, çocuklar daha geniş sosyal çevrelerle etkileşime girer, akran ilişkileri yoğunlaşır ve performans beklentileri artar. Bu dönemde sosyal kaygıya yatkın çocuklar, özellikle sınıf arkadaşları tarafından olumsuz değerlendirileceği ya da reddedileceği korkusuyla sosyal ortamlardan kaçınabilir, katılımında güçlük yaşayabilir ve bu durum akademik başarıyı, akran ilişkilerini ve özsaygıyı olumsuz etkileyebilir (Beidel and Turner, 2007). Ergenlik dönemi, sosyal kaygının belirginleştiği ve yoğunlaşabildiği bir diğer kritik evredir. Bu dönemde fiziksel, bilişsel ve sosyal değişimlerin yanı sıra, akran grubunun onayı, popülerlik ve görünüş gibi faktörler önem kazanır. Ergenler, sosyal ortamlarda hata yapma, alay edilme veya küçük düşme korkusuyla daha belirgin kaçınma davranışları sergileyebilir. Bu gelişimsel dönemde sosyal kaygı, kimlik oluşumu ve bağımsızlık kazanma sürecinde güçlükler yaratarak sosyal becerilerin yeterince gelişmesini engelleyebilir (Hofmann and DiBartolo, 2010).

Kültürel faktörler de sosyal kaygının gelişimsel özelliklerini şekillendirir. Bazı toplumlarda sessiz, çekingen davranışlar erken yaşlarda teşvik edilirken, diğerlerinde bu tutumlar olumsuz değerlendirilebilir. Bu durum, çocukların sosyal kaygı belirtilerine verdikleri anlamı ve sosyal becerilerini geliştirme biçimlerini etkiler (La Greca and Silverman, 2002). Sonuç olarak, çocuklarda sosyal kaygının gelişiminin dinamik, yaşa özgü ve bağlamsal faktörlerden etkilenen bir süreç olduğu görülmektedir.

2.5.4. Göçmen Çocuklarda Sosyal Kaygı ve Uyum Sorunları

Göçmen çocuklar, yeni bir sosyo-kültürel bağlamda akran ilişkileri, dil uyumu, okul başarısı ve toplumsal normlara uygun davranış geliştirme gibi çok boyutlu zorluklarla karşı karşıya kalabilmektedir. Bu süreçte sosyal kaygı, hem akademik hem de sosyal yaşam alanlarında çocukların işlevselliğini olumsuz etkileyebilecek kritik bir faktördür (Fazel, Reed, Panter-Brick and Stein, 2012; Şirin and Rogers-Sirin, 2015).

Uyum, bireylerin ve grupların göç ettikleri yerin beklentilerine göre yaşamlarını yeniden düzenleme ve daha tatmin edici bir hayat kurma çabaları olarak tanımlanır

(Berry, 1997; Sam, 2006). Uyum, kültürleşme sürecinin bir sonucu olarak görülür, ancak bu iki kavram aynı değildir (Berry, 2006). Başlangıçta kültürleşme sürecinin grup düzeyinde gerçekleştiği düşünülse de araştırmalar bu sürecin bireysel düzeyde de yaşanabileceğini göstermiştir (Sam, 2006; Berry et al., 2011). Kültürel düzeyde uyum, iki kültürün etkileşim öncesindeki ve sürecindeki özelliklerini, etkileşim sonrası meydana gelen değişimleri (siyasal, ekonomik, demografik, kültürel) kapsamaktadır ve bu süreci incelemek oldukça zordur. Bireysel düzeyde uyum ise genellikle azınlık gruplarının kültürel uyum sürecinde yaşadıkları psikolojik deneyimlere odaklanır. Bu süreç, psikolojik uyum ve sosyo-kültürel uyum olmak üzere ikiye ayrılır (Berry et al, 2011). Başlangıçta yalnızca psikolojik uyum dikkate alınırken, Ward ve Rana Deuba (1999), sosyo-kültürel uyumun da değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Yabancı bir ülkeye yerleşen çocuklar, genellikle farklı dil ve iletişim kalıpları, değişik eğitim sistemleri, kültürel normlar ile karşılaşır. Bu yeni uyaranlar, sosyal ortamlarda yaşanabilecek yanlış anlaşılmalara, akran gruplarına dahil olma güçlüklerine ve belirsizlik kaynaklı kaygıya yol açabilir. Sosyal kaygı düzeyindeki artış, çocuğun akranlarıyla sağlıklı etkileşim kurmasını engelleyerek yalnızlık, dışlanma ve benlik saygısında azalma gibi sorunları beraberinde getirebilir (Beidel and Turner, 2007). Dil yeterliliğindeki eksiklik veya kültürel kodları anlamadaki güçlükler, çocuğun sınıf içi etkinliklere ve grup çalışmalarına katılımını azaltarak akademik ve sosyal bütünleşmeyi zorlaştırabilir (La Greca and Silverman, 2002).

Ayrıca, göçmen çocuklar kimi zaman hedef kitleleri konumunda oldukları ayrımcılık, etnik önyargı veya zorbalık gibi olumsuz tutumlara maruz kalabilmektedir. Bu olumsuz deneyimler, sosyal durumlara ilişkin kaygıları perçinleyerek çocuğun geri çekilmesine, kaçınma davranışları geliştirmesine ve dolayısıyla daha fazla uyum sorunu yaşamasına neden olabilir (Berry, Phinney, Sam and Vedder, 2006). Kültürleşme sürecindeki belirsizlikler ve yeni çevrenin beklentilerinin anlaşılmasındaki güçlük, göçmen çocukların sosyal kaygısının yanı sıra duygusal sıkıntılara ve psikolojik sağlamlıklarının zayıflamasına yol açabilir (Masten, 2001). Sonuç olarak, göçmen çocuklar, yeni bir kültürel bağlamda yaşadıkları değişimler, sosyal beklentiler ve ayrımcılığa kadar uzanabilecek dışlayıcı tutumlarla başa çıkmak zorunda kaldıklarında sosyal kaygı belirtilerini daha yoğun yaşayabilirler.

2.6. Psikolojik Sağlamlık

Psikolojik sağlamlık, bireyin yaşamın getirdiği zorluklara, travmatik deneyimlere, şiddetli stres kaynaklarına, hastalıklara ya da olumsuz koşullara rağmen uyum sağlayabilme, toparlanabilme ve hatta bu sũreçlerden güçlenerek çıkma kapasitesini ifade eder. Bu kavram, geleneksel olarak “strese rağmen iyi olma” ya da “aksiliklere karşın başarıyla gelişme” şeklinde tanımlanan gelişimsel ve klinik psikoloji literatũründen kök alır (Luthar, Cicchetti and Becker, 2000; Masten, 2001). Psikolojik sağlamlık bir özellikten ziyade, bireyin içinde bulunduğu bağlam, sosyal destek sistemleri, kişisel beceriler, inançlar, değerler ve kültürel faktörlerle şekillenen dinamik bir sũreçtir.

Geleneksel yaklaşımlar, psikolojik sağlamlığı risk faktörleri ve koruyucu faktörler arasındaki etkileşimde ele alır. Risk faktörleri, bireyi olumsuz etkilere daha açık hale getiren çevresel ya da bireysel özelliklerdir. Örneğin, ekonomik zorluklar, savaş ve göç deneyimleri, doğal afetler veya aile içi şiddet gibi durumlar risk faktörlerine örnek gösterilebilir. Buna karşılık, koruyucu faktörler bireyin uyum kapasitesini artıran olumlu kaynaklar ve mekanizmalardır. Aile desteği, güçlü akran ilişkileri, olumlu okul ortamları, anlamlı dini veya manevi inançlar, esnek problem çözme becerileri, öz düzenleme kapasitesi ve olumlu benlik algısı, psikolojik sağlamlığı besleyen temel unsurlardır (Masten, 2001; Masten and Reed, 2002).

Güncel literatũr, psikolojik sağlamlığın biyolojik, sosyal ve psikolojik kaynaklarının birbirleriyle etkileşim halinde olduğunu göstermektedir. Örneğin, nörobiyolojik araştırmalar, beyin plastikitesinin stres koşullarına uyum sağlama kapasitesinin altını çizirken, gelişimsel çalışmalar, erken çocukluk döneminde alınan nitelikli bakım ve duyarlı ebeveynlik davranışlarının ileriki yıllarda bireyin stresle başa çıkma becerilerini önemli ölçüde etkilediğini öne sürmektedir (Luthar et al., 2000). Aynı zamanda, kültürel normlar, toplumsal değerler, politik atmosfer ve sosyoekonomik fırsatlar psikolojik sağlamlığın inşa edilmesinde önemli rol oynar. Bazı kültürlerde dayanışma ve ailenin bir arada olması güçlü bir koruyucu faktörken, başka bir kültürel bağlamda bireysel özerklik, problem çözme becerileri veya akademik başarılar psikolojik sağlamlığı pekiştirebilir.

Pozitif psikoloji perspektifinden bakıldığında, psikolojik sağlamlığın geliştirilmesi ve desteklenmesi mümkündür. Gelişimci müdahaleler, terapi yaklaşımları ve eğitim

programları, bireylere stres yönetimi, duygu düzenleme, etkili iletişim, problem çözme ve geleceğe yönelik planlama becerileri kazandırarak psikolojik sağlamlığın artmasına katkıda bulunabilir (Masten and Reed, 2002). Bu müdahaleler yalnızca bireyin direnç kapasitesini artırmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal düzeyde daha sağlıklı, dayanıklı ve uyumlu toplulukların oluşumuna da hizmet eder. Özetle, psikolojik sağlamlık bireyin zorlu yaşam deneyimlerini aşabilme, bu deneyimlerden öğrenerek büyüme ve değişen koşullara esneklikle yanıt verme potansiyelini yansıtan çok yönlü ve dinamik bir yapıdır.

2.6.1. Psikolojik Sağlamlığın Tanımı ve Teorik Temelleri

Psikolojik sağlamlık (rezilyans), bireylerin zorlu yaşam koşulları, stres verici olaylar ya da travmatik deneyimler karşısında uyumu koruyabilme, esneklikle yanıt verebilme ve bu deneyimlerden ders çıkararak gelişebilme kapasitesini ifade eder (Luthar, Cicchetti and Becker, 2000; Masten, 2001). Bu kavram, geleneksel olarak patolojiye odaklanan bakış açlarına bir karşılık olarak ortaya çıkmış ve bireylerin “risk” altındayken dahi nasıl olumlu gelişim gösterebildiklerini açıklamaya yönelik bir çerçeve sunmuştur.

Psikolojik sağlamlık, bir süreklilik ve çok boyutluluk anlayışı içerisinde ele alınır. Temelde risk ve koruyucu faktörler ile bunların birey üzerindeki etkileşimini vurgular. Erken çalışmalarda psikolojik sağlamlık, yalnızca “çevresel stres etkenlerine rağmen iyi işlevsellik” olarak tanımlansa da daha sonraki kuramlar, bu yapıyı dinamik, bağlama duyarlı ve sürekli değişen bir süreç olarak değerlendirmiştir (Luthar et al., 2000). Ayrıca psikolojik sağlamlık, yalnızca bireyin içsel özellikleri veya doğuştan getirdiği mizaç faktörleriyle sınırlı değildir. Aile, akran grubu, okul ortamı ve daha geniş toplumsal-kültürel bağlamda yer alan koruyucu faktörler de psikolojik sağlamlığın temel bileşenlerindedir. Risk faktörleri bireyin uyumunu tehdit ederken, koruyucu faktörler bu tehditlere karşı tampon işlevi görerek bireyin stresle başa çıkma kapasitesini artırır (Masten and Reed, 2002).

Gelişim psikolojisi alanındaki kuramlar, psikolojik sağlamlığı bireyin yaşa bağlı değişimlerini, gelişimsel dönüm noktalarını ve görevlerini dikkate alarak açıklar. Çocukluk döneminde güvenli bağlanma ilişkileri, duyarlı ebeveynlik ve istikrarlı bakım ortamı, psikolojik sağlamlığın temelini oluştururken; ergenlik ve yetişkinlikte

akran desteği, olumlu özkimlik gelişimi ve anlamlı roller üstlenme gibi faktörler devreye girer (Masten, 2001). Psikolojik sağlamlık, bireyin yaşadığı sosyo-kültürel bağlamdan bağımsız düşünülemez. Bazı toplumlarda aile, topluluk ve manevi inançlar başlıca koruyucu faktörler olarak öne çıkarken, diğerlerinde ekonomik fırsatlar, eğitim olanakları veya istikrarlı kurumlar önemli hale gelir. Bu bakış açısı, psikolojik sağlamlığın tek tip bir “özellik” değil, çevre ile sürekli etkileşim içinde gelişen dinamik bir süreç olduğunu vurgular (Luthar et al., 2000; Masten and Reed, 2002).

Pozitif psikoloji, psikolojik sağlamlık kavramını patoloji çerçevesinden çıkararak insan gücüne, esnekliğine ve potansiyeline odaklanır. Bu yaklaşım, psikolojik sağlamlığı bireyin güçlü yönlerini, olumlu duygularını, becerilerini ve erdemlerini geliştiren, iyilik hali odaklı bir perspektiften değerlendirir. Böylece, bireyin yaşam kalitesini artırmaya yönelik müdahaleler, yalnızca risk faktörlerini azaltmaya değil, aynı zamanda koruyucu faktörleri güçlendirmeye de yönelir (Masten, 2001).

Sonuç olarak, psikolojik sağlamlık teorik açıdan, bireyin içsel özellikleri, aile ve akran ilişkileri, kurumlar ve kültürel bağlamlar arasındaki etkileşim ile açıklanır. Dinamik ve çok katmanlı bir yapı olarak ele alınan psikolojik sağlamlık, bireyin olumsuz deneyimlerden yalnızca kurtulmasını değil, o deneyimlerden anlam, öğrenme ve olumlu değişim elde etmesini sağlayan bir uyum sürecini temsil eder (Masten, 2001; Luthar, Cicchetti, and Becker, 2000).

2.6.2. Çocuklarda Psikolojik Sağlamlık Gelişimi

Travmatik olaylara veya psikososyal zorluklara maruz kalmanın ardından artan ruh sağlığı sorunları riskine rağmen, çocuklar ve gençler sıklıkla olumlu bir uyum süreci sergileyebilmektedir. Yüksek riskler veya olumsuz beklentilere rağmen olumlu gelişimsel sonuçlara odaklanılması, dayanıklılık (resilience) olarak adlandırılan bir araştırma çerçevesine yol açmıştır (Masten, 2001).

Benzer yaşam zorluklarıyla karşılaşan bazı çocukların uyum sorunları yaşarken, diğerlerinin neden başarılı bir şekilde uyum sağlayabildiği sorusu, son 40 yıldır gelişim psikolojisi alanında yoğun olarak araştırılmaktadır (Luthar, Cicchetti & Becker, 2000; Masten & Reed, 2002). Bazı araştırmacılar, psikolojik sağlamlığı zaman ve deneyimler boyunca nispeten istikrarlı bir işlevsellik düzeyini yansıtan bireysel bir özellik olarak tanımlarken; diğerleri, bu kavramı önemli zorluklar karşısında pozitif

uyumla sonuçlanan dinamik bir süreç olarak ele almaktadır (Fergus & Zimmerman, 2005).

Dayanıklı olarak tanımlanan çocuklar ve gençler, ciddi yaşam olaylarına karşı zihinsel, bilişsel ve psikososyal işlevlerde geçici düşüşler yaşayabilseler de, genellikle hızlı bir şekilde toparlanır ve normal işlevselliklerini yeniden kazanırlar (Masten, 2001). Bu süreç, bağlamsal koşullara duyarlıdır ve farklı sosyoekonomik, kültürel ya da gelişimsel alt gruplarda farklı biçimlerde ortaya çıkabilir (Cederblad, 2003). Nitekim Keles ve arkadaşları (2018), özellikle göçmen ve mülteci çocuklar arasında, psikolojik sağlamlığın risk ve koruyucu faktörlere bağlı olarak farklı gelişimsel çıktılar doğurabileceğini ortaya koymuştur.

Türk literatürde de benzer bulgulara rastlanmaktadır. Çocuklarda psikolojik sağlamlık, erken yaşlardan itibaren şekillenen, dinamik ve çok katmanlı bir süreçtir. Bu süreç, çocuğun bireysel özellikleri kadar ailesi, akran grubu, okul ortamı ve daha geniş toplumsal-kültürel yapı ile olan etkileşimine bağlıdır (Masten, 2001; Masten & Reed, 2002). Çocuğun yaşadığı olumlu veya olumsuz deneyimler, elde ettiği destek kaynakları, maruz kaldığı stres düzeyi ve bireysel başa çıkma becerileri, psikolojik sağlamlığının gelişiminde belirleyici rol oynamaktadır.

Yaşamın ilk yıllarında çocukların psikolojik sağlamlık temelleri, özellikle güvenli bağlanma ilişkileri ve duyarlı bakım ortamı aracılığıyla atılır. Güvenli bağlanma, çocuğun stres verici durumlarla başa çıkarken dış dünyaya güven duymasını sağlar. Ebeveynlerin istikrarlı, duyarlı ve sıcak tutumları, çocuğun özdeğerini ve özdenetimini güçlendirerek ileride karşılaşacağı zorluklara karşı dayanıklılığını artırır (Luthar et al., 2000). Okul öncesi dönemde sosyal beceriler, dil gelişimi, problem çözme yetenekleri ve duygu düzenleme stratejileri daha belirgin hale gelir. Akran etkileşimleri ve oyun aracılığıyla çocuklar iş birliğini, empatiyi ve çatışma çözme öğrenir. Okul çağına geçişle birlikte öğretmenlerin destekleyici ve adil tutumları, akademik özyeterlik duygusunu ve sosyal uyumu güçlendirebilir. Okul ortamında sunulan yapılandırılmış sosyal etkinlikler (spor, sanat, grup çalışmaları), çocuğun psikolojik sağlamlık kapasitesini destekleyen önemli koruyucu faktörler arasında yer alır (Masten, 2001).

Ergenlik dönemi, biyolojik, psikolojik ve sosyal değişimlerin yoğun yaşandığı bir süreçtir. Bu dönemde kimlik oluşumu, bağımsızlaşma ve akran ilişkileri ön plana çıkar. Aile, bu dönemde hâlâ önemli bir destek kaynağı olmakla birlikte, pozitif akran

ilişkileri, rol model yetişkinler ve anlamlı etkinlikler ergenin stresle başa çıkma kapasitesini artırır (Turgut ve Eraslan Çapan, 2017).

Çocukların psikolojik sağlamlığı yalnızca bireysel ya da ailevi faktörlerle değil, aynı zamanda içinde buldukları toplumsal-kültürel çevreyle de doğrudan ilişkilidir. Bazı toplumlarda dini inançlar, aile içi dayanışma ya da kolektif topluluk desteği koruyucu rol oynarken, bazı bağlamlarda akademik başarı veya sanatsal etkinliklere erişim ön plana çıkabilir. Bu nedenle psikolojik sağlamlık, bağlamdan bağlama farklılaşabilen bir yapıdır (Luthar et al., 2000). Sonuç olarak, çocuklarda psikolojik sağlamlık gelişimi; erken çocuklukta güvenli bağlanma ilişkileriyle başlayıp, sosyal becerilerin gelişimi, okul deneyimleri, aile ve akran desteği, kültürel değerlerle bütünleşen çok yönlü ve süregelen bir süreçtir.

2.6.3. Göçmen Çocukların Psikolojik Sağlamlığını Etkileyen Faktörler

Göçmen çocuklar, savaş, yoksulluk, ayrımcılık ve zorunlu yer değiştirme gibi ağır yaşam olaylarıyla karşı karşıya kalan, yüksek risk altındaki savunmasız bir grubu oluşturmaktadır (Fazel, Reed, Panter-Brick ve Stein, 2012). Özellikle refakatsiz çocuklar, travmatik geçmiş deneyimlere ve sınırlı sosyal destek sistemlerine rağmen, birçok zorluğu aşarak yeni bir yaşama tutunmaya çalışmakta ve bu durum, psikolojik sağlamlık kapasitesinin göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Keles, Friborg, Idsøe, Sirin ve Oppedal, 2018).

Göçmen çocukların psikolojik sağlamlığı, göç öncesi travmalar, göç sürecindeki belirsizlikler ve göç sonrası uyum gereklilikleri ile şekillenen çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Bu süreçte bireysel, ailesel ve çevresel koruyucu faktörler, çocukların risklerle başa çıkmasında kritik rol oynamaktadır (Masten, 2001; Berry, Phinney, Sam ve Vedder, 2006). Mizaç özellikleri, öz-düzenleme, problem çözme becerileri ve umut gibi bireysel kaynaklar, çocukların stresörlere karşı direnç geliştirmesini kolaylaştırır (Luthar, Cicchetti ve Becker, 2000). Özellikle öz-yeterlik duygusu yüksek olan çocuklar, karşılaştıkları zorluklara karşı daha esnek ve çözüm odaklı yaklaşabilmektedir (Kahraman, 2024). Aile, göçmen çocukların en temel sosyal destek kaynağıdır. Ebeveynlerin duyarlı, kapsayıcı ve kültürel geçişe uyum sağlayıcı tutumları, çocukların psikolojik sağlamlık gelişimini destekler (Betancourt ve Khan, 2008).

Akran ilişkileri de göçmen çocukların sosyal uyumu ve duygusal sağlığı açısından belirleyicidir. Kabul edici ve destekleyici arkadaş çevresi, çocuğun dışlanma ve ayrımcılık deneyimlerine karşı tampon işlevi görebilir (Şirin ve Rogers-Sirin, 2015). Okul ortamları ise kültürel çeşitliliğe duyarlı bir yaklaşım benimsediğinde, rehberlik hizmetleri, dil desteği ve yapılandırılmış sosyal etkinliklerle çocukların psikolojik sağlamlığını artırabilir (Demir & Tanhan, 2022).

Kültürleşme süreci, göçmen çocukların iki ya da daha fazla kültürel kimlik arasında denge kurmasını gerektirir. Berry'nin (1997) dört kültürleşme stratejisinden özellikle entegrasyon, psikolojik sağlamlığı destekleyen bir yaklaşım olarak öne çıkar. Çocuğun hem kendi kültürünü sürdürmesi hem de yeni toplumun kültürel öğelerini benimsemesi, uyum sürecini kolaylaştırır ve dışlanma hissini azaltır (Berry et al., 2006). Ayrıca, göç alan ülkelerdeki yapısal faktörler – eğitim, sağlık, barınma, istihdam ve sosyal hizmetlere erişim – psikolojik sağlamlık üzerinde belirleyici rol oynamaktadır (Fazel et al., 2012). Bu bağlamda sivil toplum kuruluşlarının, eğitimcilerin ve sosyal hizmet uzmanlarının sunduğu psikososyal destek, dil eğitimi, travma odaklı terapi ve danışmanlık hizmetleri önemli koruyucu unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Sonuç olarak, göçmen çocukların psikolojik sağlamlığı; bireysel direnç kaynakları ile ailevi destek, akran ilişkileri, kurumsal yapılar ve kültürel bağlam arasındaki etkileşimden beslenen çok katmanlı bir süreçtir. Bu süreçte kültürel uyum, sosyal destek sistemleri ve temel ihtiyaçların karşılanması, çocukların karşılaştıkları riskleri bertaraf ederek psikolojik sağlamlıklarını güçlendirmektedir.

2.7. Göçmen Çocuklarda Kültürleşme, Empati ve Sosyal Kaygının Psikolojik Sağlamlık Üzerindeki Etkisi

Göçmen çocukların yeni bir topluma uyum sağlama süreci, çok boyutlu ve dinamik bir yapıya sahiptir. Bu süreçte kültürleşme, empati ve sosyal kaygı gibi psikososyal değişkenler birbirleriyle etkileşim halinde, çocuğun psikolojik sağlamlık düzeyini şekillendirir. Göçmen çocuklar, hem göç öncesi kültürel miraslarını korumaya hem de göç sonrası karşılaştıkları toplumsal norm, değer ve alışkanlıklara uyum sağlamaya çalışırken çok yönlü bir kültürleşme sürecinden geçerler (Berry, Phinney, Sam and Vedder, 2006). Bu süreçte çocuğun geliştirdiği empati becerisi, farklı kültürden insanları anlamasını ve onlarla duygusal bağ kurmasını kolaylaştırırken, sosyal kaygı

ise yeni ve belirsiz ortamlarda ortaya çıkan endişe, utanç ve aşağılanma korkusuyla uyumunu zorlaştırabilir (La Greca and Silverman, 2002).

Kültürleşme süreci, göçmen çocukların kimlik gelişimini, aidiyet duygusunu ve toplumsal katılımını yakından etkiler. Başarılı bir kültürleşme stratejisi, çocuğun hem kendi kültürel değerlerini korumasına hem de yeni toplumun normlarını benimsemesine olanak sağlar. Bu süreç, çocuğun duygusal esnekliğini, sorunlarla başa çıkabilme kapasitesini ve pozitif kimlik duygusunu destekleyerek psikolojik sağlamlığa katkıda bulunur (Berry et al., 2006). Öte yandan, asimilasyon, marjinalleşme ya da ayrılma gibi stratejilerin ağırlık kazanması durumunda, çocuk iki kültür arasında sıkışarak duygusal stres yaşayabilir; bu durum da psikolojik sağlamlığın zayıflamasına neden olabilir.

Empati, göçmen çocukların yeni çevrelerinde farklı geçmişlere ve inanç sistemlerine sahip akranlarını anlamalarını, onların duygu ve düşüncelerine duyarlılık göstermelerini mümkün kılan temel bir sosyal beceridir (Eisenberg and Strayer, 1987; Hoffman, 2000). Empati sayesinde çocuklar, kültürel farklılıkları bir engel yerine zenginleştirici bir unsur olarak görebilir ve böylelikle sosyal uyum sürecinde daha az zorlanırlar. Özellikle dışlanma, akran zorbalığı ya da ayrımcılık gibi durumlar karşısında empati, çocuğun kendisini başkalarının yerine koyarak iletişim kanallarını açık tutmasını, çatışma durumlarını daha ılımlı bir biçimde ele almasını sağlayabilir. Böylece empatinin güçlenmesi, çocuğun stres faktörlerini daha iyi yönetmesine ve sosyal destek ağlarını etkin biçimde kullanmasına yardımcı olarak psikolojik sağlamlığı artırır (Masten, 2001).

Sosyal kaygı, göçmen çocuklarda, özellikle yeni toplumsal bağlamda yabancılık, belirsizlik ve yanlış anlaşılma korkusuyla beslenen bir duygu durumudur. Sosyal etkileşimlerin bu tür kaygılarla sınırlandırılması, çocuğun akran ilişkilerini geliştirmesini, akademik ve sosyal etkinliklere katılımını olumsuz etkileyebilir. Sonuçta bu durum, çocuğun hem ruh sağlığını hem de uyum becerilerini zayıflatarak psikolojik sağlamlığı tehdit eder (Beidel and Turner, 2007). Aşırı sosyal kaygı, çocuğun yeni dil ve kültürel kodları öğrenme hızını da düşürebilir; çünkü iletişimden kaçınma, gerekli deneyim kazanımını engelleyerek kültürleşmeyi zorlaştırır.

Göçmen çocuklarda psikolojik sağlamlık, kültürleşme, empati ve sosyal kaygı süreçlerinin karşılıklı etkileşimi sonucunda ortaya çıkan karmaşık bir durumdur.

Kültürleşme sürecinin sağlıklı ilerlemesi, çocuğun değer sistemini zenginleştirirken, empatinin gelişimi kültürlerarası etkileşimleri kolaylaştırıp sosyal desteği artırır (Şirin and Rogers-Sirin, 2015). Bu iki faktörün olumlu etkileri, sosyal kaygının yıkıcı etkilerine karşı koruyucu bir kalkan görevi üstlenir. Empati ve olumlu kültürleşme deneyimi, sosyal kaygıyı azaltarak çocuğun daha fazla etkileşime girmesine, böylelikle sosyal destek ağlarını genişletmesine ve stresle başa çıkma stratejilerini geliştirmesine olanak tanır (Fazel, Reed, Panter-Brick and Stein, 2012).

Öte yandan, sosyal kaygı düzeyi yüksek olan çocuklar, empati becerilerini etkili bir şekilde kullanamayabilir ve kültürleşme sürecinde daha fazla zorlanabilirler. Bu durum, çocuğun karşılıklı anlayış ve destekten mahrum kalmasına, giderek artan yalnızlık ve çaresizlik hisleriyle psikolojik sağlamlığının zayıflamasına neden olabilir. Dolayısıyla, sosyal kaygıyı azaltmaya yönelik müdahaleler, empatinin güçlendirilmesi ve olumlu kültürleşme stratejilerinin teşvik edilmesi, göçmen çocukların psikolojik sağlamlıklarını desteklemede bütünsel bir yaklaşımı gerekli kılar (Masten and Reed, 2002). Sonuç olarak, göçmen çocuklarda psikolojik sağlamlığın, kültürleşme, empati ve sosyal kaygı arasındaki karmaşık etkileşimden doğduğu söylenebilir.

2.7.1. Kültürleşme ve Psikolojik Sağlamlık İlişkisi

Kültürleşme, göçmen bireylerin yeni bir toplumun norm, değer ve inançlarıyla karşılaşması sonucu, kendi kültürel kimliklerini koruma ve yeni kültürün gereklerine uyum sağlama çabalarını kapsayan dinamik bir süreçtir (Berry, 1997; Berry, Phinney, Sam and Vedder, 2006). Bu süreç; asimilasyon, ayrılma, bütünleşme veya marjinalleşme gibi farklı stratejilerle ortaya çıkabilir. Kültürleşmenin sonucu, bireyin kendisini içinde bulunduğu yeni çevreye ne ölçüde uyum sağlayabildiği, sosyal ilişkilerini ne oranda yapılandığı ve hangi kültürel değerleri içselleştirdiği ile yakından ilgilidir.

Psikolojik sağlamlık (rezilyans) ise, bireyin stres, travma, yerinden edilme, yoksulluk veya toplumsal ayrımcılık gibi olumsuz yaşam koşullarına rağmen uyumunu sürdürebilme, toparlanabilme ve gelişmeye devam edebilme kapasitesidir (Masten, 2001; Luthar, Cicchetti and Becker, 2000). Kültürleşme sürecinde birey, yeni toplumsal bağlamın beklentileri ile kendi kültürel kökleri arasında bir denge kurmaya çalışırken çeşitli güçlüklerle karşılaşır. Bu güçlükler arasında dil engelleri, ayrımcılık,

dışlanma, farklı eğitim sistemleri, yeni toplumsal normları anlama ve kabul etme gibi faktörler yer alır (Berry et al., 2006).

Kültürleşme sürecinin psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisi, büyük ölçüde bireyin seçtiği kültürleşme stratejisine ve karşılaştığı koşulların niteliğine bağlıdır. Örneğin, bütünleşme (integrasyon) stratejisini benimseyen birey hem kendi kültürünü korumaya hem de yeni kültürün belirli yönlerini benimsemeye çalışır. Bu strateji genellikle daha olumlu uyum sonuçlarıyla ilişkilendirilir (Sam and Berry, 2010). Böyle bir yaklaşım, bireyin farklı kültürler arası etkileşimlerde esneklik göstermesine, sosyal destek ağlarını çeşitlendirmesine ve kendine değer veren çokkültürlü bir kimlik inşa etmesine olanak tanır. Bu durum hem duygu düzenleme becerilerini hem de problem çözme stratejilerini güçlendirerek psikolojik sağlamlığı artırır.

Buna karşılık, asimilasyon ya da ayrılma stratejilerinin yoğunluk kazanması, bireyin ya kendi kültürel bağlarını kopararak yeni topluma tam uyum sağlama çabasına ya da yeni toplumu reddederek yalnızca kendi kültürüne kapanmasına yol açabilir (Berry, 1997). Bu stratejiler, bazı durumlarda sosyal izolasyona, kimlik karmaşasına veya dışlanma deneyimlerine neden olabilir. Benzer şekilde marjinalleşme stratejisinde, birey hem kendi kültüründen hem de yeni kültürden uzaklaşır; bu durum, bireyin psikolojik sağlamlığını zayıflatan bir faktör olarak öne çıkar. Zira destek ağlarının yoksunluğu, dışlanma ve kimlik bocalamaları, stresi artırarak psikolojik esnekliği azaltabilir (Fazel, Reed, Panter-Brick and Stein, 2012). Sonuç olarak, kültürleşme ve psikolojik sağlamlık ilişkisinin, göçmen bireyin yeni toplumsal bağlama uyum sağlarken kullanmak durumunda kaldığı stratejiler ve sahip olduğu kaynaklar tarafından şekillendiği literatürde görülmektedir.

2.7.2. Empati ve Psikolojik Sağlamlık İlişkisi

Empati, bir kişinin başkalarının duygu, düşünce ve perspektiflerini anlama ve bu duygulanımlara uygun tepkiler verme kapasitesidir (Davis, 1994; Eisenberg and Strayer, 1987). Psikolojik sağlamlık (rezilyans) ise, bireyin stres, travma veya zorluklarla başa çıkabilme, esneklikle uyum sağlayabilme ve bu olumsuzluklardan güçlenerek çıkabilme becerisini ifade eder (Masten, 2001; Luthar, Cicchetti and Becker, 2000). Empati ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişki hem bireysel hem de kişilerarası düzeyde incelenebilen çok boyutlu bir etkileşime dayanır. Yüksek empati

düzeyine sahip bireyler, başkalarının duygularını anlayabildikleri gibi kendi duygusal tepkilerini de daha iyi düzenleyebilirler. Empati, duyguların tanınması ve ifade edilmesinde beceri kazandırarak stresli durumlarda daha etkili baş etme stratejileri geliştirmeyi kolaylaştırır (Eisenberg, Fabes and Spinrad, 2006). Bu duygu düzenleme kapasitesi, zor koşullara rağmen uyumu sürdürebilmeyi sağlayarak psikolojik sağlamlığı destekler. Öte yandan empatik bireyler, genellikle daha anlayışlı, saygılı ve iş birliğine yatkın sosyal ilişkiler kurarlar. Empati, kişilerarası iletişimi geliştirerek karşılıklı güven, saygı ve destek ortamı yaratır (Hoffman, 2000). Sağlam sosyal destek ağlarına sahip kişiler, zorluklar karşısında yalnız hissetmez, yardım ister ve duygusal destek alır bu da psikolojik sağlamlığın artmasında temel bir rol oynar.

Empati, bireyin karşılaştığı sorunları farklı bakış açılarından ele almasına imkân tanır. Farklı insanların deneyimlerini, ihtiyaçlarını ve tepkilerini anlamak, esnek ve yaratıcı çözüm stratejilerinin geliştirilmesine olanak sağlar. Bu esneklik, belirsizlik ve değişimlere daha kolay uyum sağlamayı kolaylaştırarak psikolojik sağlamlığı destekler (Masten and Reed, 2002). Diğer yandan empati, ahlaki gelişim ve sorumluluk duygusuyla da ilişkilidir. Başkalarına yardımcı olma ve destek verme motivasyonu, bireyin kendini değerli, yararlı ve güçlü hissetmesine katkı sağlar (Hoffman, 2000). Bu pozitif benlik algısı, bireyin zorlu durumlarla yüzleşirken kendine güvenini artırarak psikolojik sağlamlığı pekiştirir. Sonuç olarak Empati ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişki, empati becerilerinin kişilere hem içsel denge hem de dışsal sosyal destek kaynakları sunmasıyla açıklanabilir.

2.7.3. Sosyal Kaygı ve Psikolojik Sağlamlık İlişkisi

Sosyal kaygı, bireyin özellikle topluluk önünde değerlendirilme, eleştirilme ya da küçük düşürülme korkusuyla sosyal etkileşimlerden kaçındığı veya bu etkileşimlerde yoğun endişe yaşadığı bir duygu durumudur (Beidel and Turner, 2007; Hofmann and DiBartolo, 2010). Bu duygu durumunun en belirgin etkilerinden biri, kişinin çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurma, sosyal destek alma ve iş birliğine dayalı faaliyetlere katılma gibi psikolojik sağlamlığı besleyen temel süreçleri engelleyebilmesidir. Psikolojik sağlamlık (rezilyans) ise, zorlayıcı yaşam koşullarına, stres etkenlerine ve potansiyel travmalara esneklikle yanıt verebilme, bunlardan güçlenerek çıkabilme kapasitesi olarak tanımlanır (Luthar, Cicchetti and Becker, 2000; Masten, 2001).

Sosyal kaygı düzeyi yüksek olan bireyler, kendilerini güvende hissetmedikleri sosyal ortamlardan kaçınma, duygularını paylaşma konusunda çekingenlik gösterme ve destek arayışında bulunmada isteksizlik sergileyebilirler (La Greca and Silverman, 2002). Bu durum, dayanıklılık açısından kritik önem taşıyan sosyal destek ağlarının zayıflamasına ve bireyin problemlerle başa çıkmak için gerekli kaynaklardan mahrum kalmasına neden olur. Özellikle göçmen çocuklar gibi yeni bir kültürel bağlama uyum sağlama sürecinde olan bireyler için sosyal kaygı, kültürleşme stratejilerinin etkin uygulanmasını güçleştirebilir; bu da psikolojik sağlamlığa giden yolları tıkayan bir faktör olarak öne çıkar (Berry, Phinney, Sam and Vedder, 2006; Fazel, Reed, Panter-Brick and Stein, 2012).

Bununla birlikte, bireyin sahip olduğu koruyucu faktörler, sosyal kaygının olumsuz etkilerini hafifletebilir. Örneğin, duyarlı ebeveynlik, empati becerileri, kapsayıcı okul iklimi ve anlayışlı akran ilişkileri, sosyal kaygıyı azaltıcı ve psikolojik sağlamlığı güçlendirici bir etki yapabilir (Masten and Reed, 2002; Şirin and Rogers-Sirin, 2015). Ayrıca, sosyal kaygıya yönelik erken müdahaleler, terapi teknikleri veya psiko-eğitim programları, bireyin kendine güvenini artırarak sosyal etkileşimlere daha rahat katılımını sağlayabilir ve böylece psikolojik sağlamlığın gelişimine dolaylı olarak katkıda bulunabilir. Özetle, sosyal kaygı-psikolojik sağlamlık ilişkisi, büyük ölçüde sosyal etkileşimlerin niteliği, güvenli sosyal bağlantıların kurulabilmesi ve bireyin destek sistemlerine erişimi ile şekillenir.

2.7.4. Bu Değişkenlerin Birlikte Ele Alınması: Bütüncül Bir Bakış

Göçmen çocukların psikolojik sağlamlığı, kültürleşme, empati ve sosyal kaygı arasındaki karmaşık ilişkiler ağı içinde şekillenen dinamik bir süreçtir. Yeni bir kültürel bağlamda uyum sağlama çabası (kültürleşme), çocuğun dil, değerler, normlar ve toplumsal beklentilerle başa çıkmasını gerektirirken; empati, farklı kültürel geçmişlere sahip bireyleri anlama, onlarla duygudaşlık kurma becerisini geliştirir (Hoffman, 2000; Eisenberg and Strayer, 1987). Öte yandan, sosyal kaygı bu sürece set çekebilecek bir faktör olarak öne çıkar: Çocuk, kendini yeni çevresinde güvensiz ve tehdit altında hissederek sosyal etkileşimlerden kaçınabilir (Beidel and Turner, 2007).

Kültürleşme sürecinde başarılı olan, yani hem kendi kültürel köklerini koruyup hem de yeni kültürün belirli yönlerini içselleştirebilen çocuklar, genellikle daha güçlü bir

psikolojik sağlamlık örüntüsü sergiler (Berry, Phinney, Sam and Vedder, 2006; Sam and Berry, 2010). Bu başarının arkasında, empati becerilerinin sunduğu anlayışlı ve şefkatli bir sosyal ortamdan yararlanma olanağı yatar. Empati, sadece bireysel bir yeti olmaktan öte, çocuğun çevresiyle kurduğu iletişim kanallarını genişleterek, akran ve yetişkin desteğine erişimi kolaylaştırır. Sosyal destek ağlarının güçlü olması ise çocukların zorluklar karşısında dirençli bir duruş sergilemesine yardımcı olur (Masten, 2001; Masten and Reed, 2002). Ancak sosyal kaygı, bu olumlu döngüyü zayıflatır. Sosyal etkileşimlere girmekten çekinen, yanlış anlaşılmaktan korkan ya da dışlanacağını düşünen bir çocuk, yeni kültürün normlarını öğrenme ve sosyal becerilerini geliştirme fırsatlarını kaçırabilir (La Greca and Silverman, 2002; Hofmann and DiBartolo, 2010). Bu durum, kültürleşme sürecini sekteye uğratarak çocuğun psikolojik sağlamlığını zayıflatır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

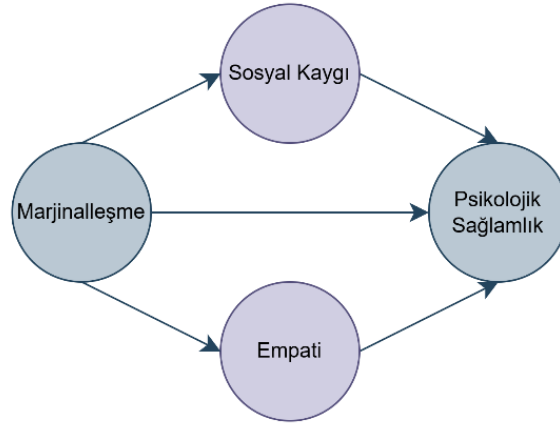
Bu bölümde araştırma yöntemi ele alınmaktadır. Araştırmanın modeli, araştırma evreni, araştırma örnekleme, veri toplama araçları, araştırmada kullanılan ölçek ve veri çözümleme teknikleriyle ilgili ayrıntılı bilgiler bu bölümde yer alacaktır.

3.1. Araştırmanın Modeli

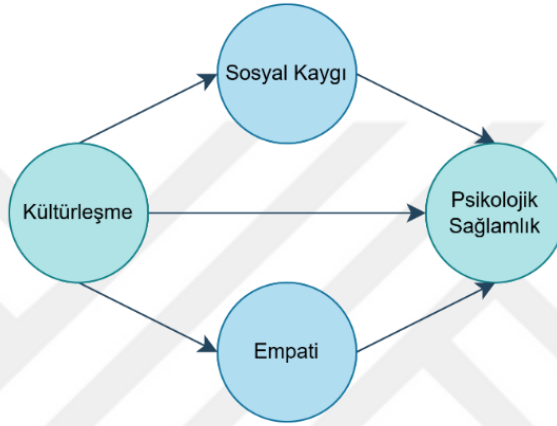
Bu araştırmada nicel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nicel yöntemler, değişkenler arasındaki ilişkileri sayısal veriler aracılığıyla ortaya koyma ve genellenebilir sonuçlar elde etme açısından avantaj sağlar (Büyüköztürk ve ark., 2017). Bu çalışmada göçmen çocukların empati, sosyal kaygı, kültürleşme düzeyleri ile psikolojik sağlımlıkları arasındaki ilişki ve yordayıcı etki incelendiğinden, bu tür verilerin istatistiksel analizlerle sistematik biçimde değerlendirilmesine olanak tanıyan nicel yöntem uygun bulunmuştur.

Araştırma da ilişkisel tarama ve kesitsel araştırma modelleri bir arada kullanılarak; Empati, kültürleşme ve sosyal kaygı ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkiler incelenmiş (ilişkisel tarama modeli), ayrıca bu değişkenlerin psikolojik sağlamlığı yordama düzeyleri test edilmiştir (kesitsel araştırma modeli).

Ayrıca araştırmada, göçmen çocukların psikolojik sağlımlıklarını etkileyen iki model test edilmiştir. İlk modelde kültürleşmenin, ikinci modelde ise marjinalleşmenin; empati ve sosyal kaygı aracılığıyla psikolojik sağlamlık üzerindeki etkileri incelenmiştir. Her iki modelde de empati ve sosyal kaygı aracı değişken olarak yer almakta, böylece göç sürecindeki kültürel deneyimlerin çocukların duygusal ve sosyal süreçler yoluyla psikolojik dayanıklılıklarını nasıl şekillendirdiği ortaya konmaktadır.

Şekil 3.1: Araştırma Modeli 1

Şekil 3.2: Araştırma Modeli 2

3.2. Evren ve Örneklem

Ağustos 2024 verilerine göre Türkiye’de geçici koruma altında 3 milyon 96 bin 157 kişi bulunmaktadır. Ülkemizdeki Suriyelilerin 1 milyon 560 bin 159’u yani neredeyse yarısı 18 yaş ve altındaki çocuklardan oluşmaktadır. Bu çocukların 5-18 yaş grubunda olanlarının sayısında düzenli düşüşler gözlenirken, 0-4 yaş arası çocukların sayısı ağustos ayında binde 9 artmıştır (GAV, 2024). İstanbul, Gaziantep ve Şanlıurfa en çok sayıda Suriyelinin yaşadığı iller; Hakkâri, Tunceli ve Bitlis ise en az sayıda Suriyelinin yaşadığı iller olmaya devam etmektedir. 535.165 kişi ile İstanbul birinci sırada yer almaktadır. Bu sebeple araştırmanın evrenini İstanbul’da yaşayan göçmen çocuklar oluşturmaktadır. Katılımcılara İstanbul ilinde göçmenlerin en fazla ikamet ettiği bilinen ilçelere gidilerek kolayda örnekleme yöntemi ile ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın kolayda örnekleme yöntemi ile seçilmiş olmasından dolayı sonuçlar tüm evreni kapsayacak şekilde yorumlanamamıştır. Araştırma başlamadan önce üniversitenin etik kurulundan onay alınmıştır. Ayrıca, katılımcı çocukların velilerinden

yazılı izin toplanmıştır. Anketler yüz yüze ve katılımcılara araştırmanın amacı ve içeriği hakkında bilgi verildikten sonra uygulanmıştır. Dolayısıyla araştırmaya kaynaklık eden 100 sağlıklı veri kullanılmıştır.

3.3.Örnekleme İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmaya katılan göçmen çocukların demografik bilgilerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.1: Sosyo-Demografik Bilgiler 1

Değişken	Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Kız	57
	Oğlan	43

Araştırma örnekleme ilişkin cinsiyet değişkeninin frekans analizi sonuçlarına göre, katılımcıların %57'si kız, %43'ü oğlandır. Bu dağılım, örnekleme cinsiyet açısından görece dengeli bir temsil olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.2: Sosyo-Demografik Bilgiler 2

Değişken	Sayı	Yüzde
Doğum Yeri	Suriye	64
	Türkiye	28
	Kazakistan	4
	Kırgızistan	1
	Tacikistan	2
	Lübnan	1

Araştırma örnekleme ilişkin doğum yeri değişkeninin frekans analizi sonuçlarına göre, katılımcıların büyük çoğunluğu (%64) Suriye doğumludur. Diğer doğum yerleri arasında Türkiye (%28), Kazakistan (%4), Tacikistan (%2), Kırgızistan (%1) ve Lübnan (%1) yer almaktadır. Bu dağılım, örneklemin ağırlıklı olarak Suriyeli çocuklardan oluştuğunu göstermektedir.

Tablo 3.3: Sosyo-Demografik Bilgiler 3

Değişken	Sayı	Yüzde
Anne Eğitim Durumu	Okur yazar değil	12

Değişken	Sayı	Yüzde	
	İlkokul	14	14
	Ortaokul	32	32
	Lise	22	22
	Üniversite	20	20
Baba Eğitim Durumu	Okuma Yazma Bilmiyor	7	7
	İlkokul	24	24
	Ortaokul	29	29
	Lise	21	21
	Üniversite	14	14
	Vefat	5	5

Araştırma örneklemine ilişkin baba eğitim durumu değişkeninin frekans analizi sonuçlarına göre, katılımcıların babalarının en yoğun olarak %29 oranıyla ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla ilkokul (%24), lise (%21) ve üniversite (%14) mezunları takip etmektedir. Katılımcıların %7'sinin babası okur yazar değildir; %5'inin ise babası vefat etmiştir. Bu dağılım, örnekleme baba eğitim düzeyinin genel olarak düşük-orta seviyede yoğunlaştığını göstermektedir.

Anne eğitim durumu değişkeninin frekans analizi sonuçlarına göre, katılımcıların annelerinin en yüksek oranla (%32) ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. Bunu lise (%22), üniversite (%20), ilkokul (%14) ve okur yazar olmayanlar (%12) takip etmektedir. Bu dağılım, örnekleme annelerin eğitim düzeyinin genellikle orta düzeyde yoğunlaştığını ve önemli bir kısmının en az lise düzeyinde eğitime sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.4: Sosyo-Demografik Bilgiler 4

Değişken	Sayı	Yüzde	
Baba Çalışma Durumu	Evet	77	77
	Hayır	14	14
	Vefat	9	9
Anne Çalışma Durumu	Evet	21	14
	Hayır	79	79

Araştırma örneklemine ilişkin anne çalışma durumu değişkeninin frekans analizi sonuçlarına göre, katılımcıların annelerinin %79'u çalışmazken yalnızca %21'i

çalışmaktadır. Bu durum, örnekleme annelerin büyük çoğunluğunun iş gücüne katılmadığını ve ev içi rollerin ağırlıklı olduğunu göstermektedir.

Baba çalışma durumu değişkeninin frekans analizi sonuçlarına göre, katılımcıların babalarının %77'si çalışmakta, %14'ü çalışmamakta ve %9'u vefat etmiştir. Bu dağılım, örnekleme çocukların büyük çoğunluğunun çalışan bir babaya sahip olduğunu, ancak küçük bir kısmının baba kaybı yaşadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 3.5: Sosyo-Demografik Bilgiler 5

Değişken	Sayı	Yüzde
Maddi Durum	Çok Kötü	6
	Kötü	17
	Orta	51
	İyi	22
	Çok İyi	4

Araştırma örnekleme ilişkin maddi durum değişkeninin frekans analizi sonuçlarına göre, katılımcıların yarısından fazlası (%51) maddi durumlarını “orta” düzeyde olarak değerlendirmiştir. Bunu “iyi” (%22), “kötü” (%17), “çok kötü” (%6) ve “çok iyi” (%4) olarak niteleyen katılımcılar takip etmektedir. Bu dağılım, örnekleme çocukların büyük bir bölümünün sosyoekonomik olarak orta düzeyde yer aldığını, ancak düşük gelir grubuna ait önemli bir kesimin de bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 3.6: Sosyo-Demografik Bilgiler 6

Değişken	Sayı	Yüzde
Kardeş Sayısı	1-3 Kardeş	34
	4-7 Kardeş	59
	8-12 Kardeş	7

Araştırma örnekleme ilişkin kardeş sayısı değişkeninin frekans analizi sonuçlarına göre, katılımcıların büyük çoğunluğu (%59) 4-7 arasında kardeşe sahipken, %34'ü 1-3 kardeşi olduğunu belirtmiştir. Sadece %7'si 8-12 arasında kardeşe sahiptir. Bu dağılım, örnekleme çocukların çoğunluğunun orta büyüklükteki ailelerde yer aldığını, daha büyük ailelerin ise daha az olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.7: Sosyo-Demografik Bilgiler 7

Değişken	Sayı	Yüzde
Ebeveyn Medeni Durum	Evli	79
	Boşanmış	4
	Ayrı Yaşıyor	2
	Anne sağ değil	2
	Baba sağ değil	13

Araştırma örnekleme ilişkin ebeveyn medeni durumu değişkeninin frekans analizi sonuçlarına göre, katılımcıların büyük bir kısmının ebeveynleri (%79) evli olup, küçük bir kısmı boşanmış (%4), ayrı yaşıyor (%2), annesi sağ olmayan (%2) ve babası sağ olmayan (%13) katılımcılardır. Bu dağılım, örneklemdaki çocukların çoğunluğunun ebeveynlerinin birlikte yaşadığı, ancak bir kısmının ebeveyn kaybı veya boşanma yaşadığı bir durumu yansıtmaktadır.

3.4. Veri Toplama Araçlarının Tanımlanması ve Yapı Geçerliliği

Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının yapı geçerliliğini değerlendirmek amacıyla sırasıyla Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) uygulanmıştır. AFA, ölçekteki maddelerin hangi faktörlerde toplandığını ve bu faktörlerin yapıyı ne ölçüde temsil ettiğini belirlemeye yönelik keşfedici bir analiz yöntemidir (Büyüköztürk, 2012). AFA öncesinde verinin analiz için uygunluğunu test etmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett's Test of Sphericity sonuçlarına bakılmıştır. KMO değerinin .60'ın üzerinde olması (tercihen $\geq .70$) ve Bartlett testinin anlamlı çıkması ($p < .05$), veri setinin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir (Field, 2009). AFA'da faktör yüklerinin genellikle .30 ve üzeri olması kabul edilebilir sınır olarak değerlendirilir. AFA sonucunda elde edilen yapı doğrultusunda, modelin teorik yapıyla uyumu test edilmek üzere Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) uygulanmıştır. DFA, önceden belirlenmiş faktör yapısının veriyle ne derece örtüştüğünü test eden hipotez temelli bir analiz türüdür (Kline, 2016). Modelin geçerliği, çeşitli uyum indeksleri ile değerlendirilmiştir. Uyum indekslerinde CFI ve GFI değerlerinin .90 ve üzeri, RMSEA ve SRMR değerlerinin ise .08 ve altı olması modelin kabul edilebilir uyum gösterdiğini göstermektedir (Hu and Bentler, 1999). Bu

analizlerle, araştırmada kullanılan ölçeklerin yapı geçerliliği hem keşfedici hem de doğrulamayı yaklaşımlarla istatistiksel olarak desteklenmiştir.

3.5.Ka-Si Empatik Eğilim Ölçeği

KA-Sİ Empatik Eğilim Ölçeği – Çocuk Formu, 5’li Likert tipi ve 13 maddeden oluşan bir ölçektir. Ölçek, Kaya ve Siyez (2010) tarafından geliştirilmiş ve Türkiye örneklemeine uygun olarak yapılandırılmıştır. Orijinal çalışmada açımlayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin iki faktörlü (duygusal empati ve bilişsel empati) bir yapıya sahip olduğu bulunmuştur. Ancak bu araştırmada yürütölen açımlayıcı faktör analizi sonucunda ölçek, örnekleme grubuna uygun olarak tek faktörlü bir yapı altında toplanmıştır. Doğrulamayı faktör analizi ile de bu tek faktörlü yapı doğrulanmıştır. Yapı geçerliliği açısından, örnekleme büyüklüğünün yeterli olduğunu gösteren Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri yeterli düzeyde bulunmuş ve Bartlett küresellik testi anlamlı çıkmıştır ($p < .001$), bu da verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir.

Ölçekten alınabilecek en düşük puan 13, en yüksek puan 65’dir. Ölçekten alınan yüksek puanlar, çocukların empatik eğilimlerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada yapılan analizler sonucunda iç tutarlılık katsayısı (Cronbach alfa) da kabul edilebilir düzeyde bulunmuştur. Elde edilen bulgular, KA-Sİ Empatik Eğilim Ölçeği – Çocuk Formu’nun bu örneklemede geçerli ve güvenilir bir şekilde kullanılabileceğini ortaya koymaktadır.

Tablo 3.8: KA-Sİ Empatik Eğilim Ölçeği Faktör Yapısı ve Yükleri

Madde	Faktör Yüğü	Ortak Faktör Varyansı
emp7	0,674	0,454
emp2	0,654	0,428
emp4	0,626	0,391
emp12	0,602	0,362
emp13	0,550	0,303
emp11	0,537	0,289
emp9	0,512	0,262
emp10	0,467	0,218
emp8	0,445	0,198

Madde	Faktör Yüğü	Ortak Faktör Varyansı
emp6	0,430	0,185
emp1	0,390	0,152
emp5	0,380	0,144
emp3	0,335	0,112
Toplam Varyans %26,911		

Empati ölçeğine ilişkin yapılan temel bileşenler analizinde, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği değeri 0,679 olarak bulunmuştur; bu değeri, örneklemin faktör analizi için kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir. Bartlett küresellik testi sonucu anlamlıdır ($\chi^2 (78) = 268,146, p < .001$), yani değişkenler arasında faktör analizine uygun anlamlı ilişkiler bulunmaktadır.

Yapılan analiz sonucunda, özdeğeri 1'in üzerinde olan tek bir faktör elde edilmiş ve bu faktör toplam varyansın %26,91'ini açıklamıştır. Ölçekteki maddelerin faktör yükleri 0,335 ile 0,674 arasında değişmektedir. En yüksek yük "Arkadaşlarımın canını sıkkan bir şeyler olduğunda onlar söylemeseler de hal ve hareketlerinden anlarım." maddesinde gözlenmiş; en düşük yük ise "Bir arkadaşım mutlu olduğru zaman ben de kendimi mutlu hissederim." maddesinde bulunmuştur.

Ortak faktör varyansları incelendiğinde, bazı maddelerin (örneğin emp3, emp5, emp1) düşük varyans açıklama oranına sahip olduğru görülmektedir. Ancak genel olarak, maddelerin faktöre yeterli düzeyde katkı sunduğru ve ölçeğin tek boyutlu bir yapı altında toplanabildiğru söylenebilir.

3.6.Çocuklar İçin Sosyal Anksiyete Ölçeğri

Çocuklar İçin Sosyal Anksiyete Ölçeğri (ÇSAÖ), çocuklarda sosyal anksiyete düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilmiş psikometrik bir ölçme aracıdır. Ölçeğin orijinali, La Greca, Kraslow ve Stone (1988) tarafından geliştirilmiş; Türkçeye uyarlama çalışması ise Aydın ve Tekinsav-Sütçü (2007) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek, 5'li Likert tipi ile derecelendirilen 18 maddeden oluşmaktadır. Her madde, bireyin belirli sosyal durumlarda kendisini nasıl hissettiğini yansıtmaktadır. Türkçeye uyarlama çalışmasında, ölçeğin tek boyutlu yapısının uygun

olduğu belirtilmiş ve geçerlilik–güvenilirlik analizleri sonucunda, ölçeğin çocuk ve ergen örneklemi için uygun psikometrik özellikler taşıdığı bulunmuştur.

Bu araştırmada, orijinal 18 maddeden, faktör yapısına uymayan 2 madde çıkarılmış ve analiz 15 madde ile sürdürülmüştür. Çalışmada ÇSAÖ'nün yapı geçerliliğini test etmek amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) uygulanmış ve orijinal çalışmadan farklı olarak, üç faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu üç faktör aşağıdaki şekilde adlandırılmıştır:

1. Sosyal Değerlendirilme Kaygısı: Bireyin başkaları tarafından olumsuz değerlendirilme veya yargılanma korkusunu ifade eder.
2. Sosyal Kaçınma ve Sıkıntı – Tanınan Ortam: Çocuğun tanıdığı kişilerle olan sosyal ortamlarda yaşadığı kaçınma ve sıkıntı düzeyini ifade eder.
3. Sosyal Kaçınma ve Sıkıntı – Yabancı Ortam: Tanımadığı bireylerle ya da yeni sosyal ortamlarda yaşadığı kaçınma ve rahatsızlık hissini temsil eder.

AFA sonuçlarında elde edilen Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri yeterli bulunmuş (örneğin > 0.80), Bartlett küresellik testi anlamlı çıkmıştır ($p < .001$). Bu bulgular, verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. Faktör yüklerinin .40'ın üzerinde olması, maddelerin ait oldukları faktörü yeterli düzeyde temsil ettiğini ortaya koymuştur.

Bu üç faktörlü yapı, sosyal kaygının çok boyutlu doğasına işaret etmekte ve göçmen çocukların farklı sosyal ortamlardaki deneyimlerini ayırt etmeye olanak sağlamaktadır.

Tablo 3.9: Çocuklar İçin Sosyal Anksiyete Ölçeği Faktör Yapısı ve Yükleri

Faktör	Madde	Faktör Yükleri			Ortak Faktör Varyansı
		Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	
Sosyal Değerlendirilme Kaygısı	sk11	0,746	0,202	-0,026	0,598
	sk12	0,683	-0,019	-0,037	0,469
	sk14	0,635	-0,019	0,167	0,432
	sk7	0,620	0,404	0,005	0,548
	sk6	0,592	0,197	-0,012	0,389

Faktör	Madde	Faktör Yükleri			Ortak Faktör Varyansı
		Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	
	sk17	0,510	0,085	0,218	0,315
Açıklanan Varyans % 25,935					
Sosyal Kaçınma ve Sıkıntı-Tanınan Ortam	sk8	0,062	0,815	0,090	0,676
	sk13	0,063	0,672	0,034	0,456
	sk10	0,387	0,629	-0,112	0,558
	sk16	0,124	0,446	0,204	0,256
	sk4	0,241	0,418	0,238	0,290
	sk18	0,014	0,343	0,223	0,167
Açıklanan Varyans % 11,789					
Sosyal Kaçınma ve Sıkıntı-Yabancı Ortamda	sk2	0,001	-0,030	0,832	0,694
	sk1	0,188	0,227	0,727	0,616
	sk3	-0,019	0,407	0,547	0,465
Açıklanan Varyans % 8,466					
Toplam Varyans % 46,191					

Yapılan Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) kapsamında, sosyal kaygıya ilişkin başlangıçta 18 maddeden oluşan ölçek analiz edilmiş, ancak faktör yapısının daha dengeli ve anlamlı hale gelmesi amacıyla faktör yükleri düşük veya çapraz yüklemeler gösteren 3 madde analiz dışında bırakılmıştır. Nihai analiz, 15 madde üzerinden gerçekleştirilmiş ve dört faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Yürütülen Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) sonucunda, çocuklara yönelik geliştirilen sosyal kaygı ölçeğinin üç faktörlü bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. KMO örneklem yeterlilik katsayısı ,735 olarak bulunmuş, Bartlett Küresellik Testi anlamlı çıkmıştır ($\chi^2(105) = 331,470$; $p < .001$). Bu bulgular, veri setinin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir (Field, 2013). Varimax döndürme yöntemi ile elde edilen yapıda toplam varyansın %46,191'inin açıklandığı görülmektedir ki bu oran sosyal bilimlerde kabul gören düzeylerde (Tabachnick and Fidell, 2019).

Faktör analizinin sonucunda elde edilen üç alt boyut, sosyal kaygının kuramsal yapısıyla tutarlıdır. İlk faktör, bireyin başkaları tarafından olumsuz değerlendirilme korkusunu temsil etmektedir. Bu yapı, sosyal kaygının en temel boyutu olarak tanımlanan Sosyal Değerlendirilme Kaygısı (Fear of Negative Evaluation – FNE) ile

örtüşmektedir (Watson and Friend, 1969; La Greca and Lopez, 1998). Bu alt faktör varyansın %25,935'ini açıklamaktadır.

İkinci faktör, sosyal ortamlarda – özellikle tanıdık kişilerle – yaşanan rahatsızlık, tedirginlik ve kaçınma davranışlarını yansıtmaktadır. Bu boyut, La Greca ve arkadaşlarının (1988) tanımladığı Sosyal Kaçınma ve Sıkıntı- Tanıdık Ortamda (Social Avoidance and Distress in Familiar Situations, SAD-Familiar) yapısına denk düşmektedir. Bu faktör varyansın %11,789'unu açıklamaktadır.

Üçüncü faktör ise bireyin yabancılarla ya da yeni sosyal ortamlarda yaşadığı kaygıyı temsil etmektedir. Bu yapı, La Greca ve Lopez'in (1998) sosyal kaygı modelinde yer alan Sosyal Kaçınma ve Sıkıntı- Yabancı Ortamda (SAD-New) boyutuna karşılık gelmektedir. Bu faktör %8,466'lık bir varyans açıklamaktadır.

Bu üç faktörlü yapı, La Greca ve arkadaşlarının geliştirdiği Social Anxiety Scale for Children (SASC) ve Social Anxiety Scale for Adolescents (SAS-A) ölçeklerinde öngörülen yapılarla örtüşmektedir Böylece, geliştirilen ölçek, sosyal kaygının çok boyutlu doğasını çocuklarda geçerli ve güvenilir biçimde ölçme potansiyeli taşımaktadır.

3.7.Doğu Asya Kültürleşme Ölçeği

Doğu Asya Kültürleşme Ölçeği (East Asian Acculturation Measure – EAAM), Barry (2001) tarafından, Doğu Asya kökenli bireylerin kültürleşme stratejilerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, Berry'nin (1997) kuramına dayanmaktadır ve bireylerin hem kendi kültürel kimliklerini sürdürme hem de ev sahibi kültüre uyum sağlama biçimlerini değerlendiren 29 maddeden oluşur. Maddeler 7'li Likert tipi ile derecelendirilir. Ölçek, dört temel kültürleşme stratejisini ölçmektedir: Entegrasyon, Asimilasyon, Ayrışma ve Marjinalleşme. Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Akgül-Bahadır (2014) tarafından yapılmış ve psikometrik özelliklerinin Türk örnekleminde yeterli düzeyde olduğu gösterilmiştir.

Bu çalışmada, DAKÖ'nün yapı geçerliliğini değerlendirmek amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) uygulanmıştır. AFA öncesinde yapılan uygunluk analizlerinde Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri yüksek bulunmuş ve Bartlett küresellik testi

anlamli çıkmıştır ($p < .001$), bu da verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermiştir. Analiz sonucunda orijinal 29 maddeden, faktör yapısına uymayan 5 madde çıkarılmış ve analiz 24 madde ile sürdürölmüştür. AFA sonucunda 4 faktörlü yapı korunmakla birlikte, alt boyutların yapılarında değişikliğe gidilmiştir. Faktörlerde yer alan maddelerin bir kısmı faktörler arasında yeniden dağılmış ve isimlendirmelerde teorik uygunluk dikkate alınarak düzenlemeler yapılmıştır. Bu durum, kültürlerarası ölçme araçlarının farklı örneklemlerde kültürel bağlama bağlı olarak yapı değişiklikleri gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, elde edilen dört faktörlü yapı, kültürleşme stratejilerini geçerli ve güvenilir biçimde ölçmeye devam etmektedir.

Tablo 3.10: Doğu Asya Kültürleşme Ölçeği Faktör Yapısı ve Yükleri

Faktör	Madde	Faktör Yükleri				Ortak Faktör Varyansı
		Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4	
Asimilasyon	asm17	0,729	0,010	0,316	-0,015	0,629
	asm13	0,653	0,006	-0,035	0,117	0,462
	asm15	0,649	-0,078	-0,077	0,140	0,480
	asm19	0,573	-0,033	-0,228	-0,152	0,382
	asm14	0,561	-0,195	-0,066	-0,053	0,353
	asm21	0,541	0,027	0,478	-0,037	0,518
	asm22	0,477	0,231	0,224	0,252	0,422
	asm24	0,431	-0,075	0,099	0,320	0,352
Açıklanan Varyans %16,013						
Marjinalleşme	marj16	0,114	-0,830	-0,041	-0,207	0,717
	marj28	0,058	-0,796	-0,129	-0,288	0,699
	marj20	-0,017	-0,671	0,027	-0,023	0,450
	marj26	0,164	-0,649	0,111	-0,051	0,464
	marj23	-0,013	-0,608	0,172	0,101	0,427
	marj12	0,150	-0,582	-0,140	0,195	0,435
	marj8	-0,124	-0,531	0,003	0,197	0,341
	marj4	-0,344	-0,420	0,255	0,280	0,438
Açıklanan Varyans %13,920						
Ayrışma	ayrm5	0,101	0,128	0,660	-0,180	0,472
	ayrm25	-0,108	-0,209	0,643	-0,265	0,526

Faktör	Madde	Faktör Yükleri				Ortak Faktör Varyansı
		Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4	
	ayrm2	-0,016	0,069	0,587	0,328	0,474
	ayrm18	-0,023	-0,129	0,520	0,058	0,300
Açıklanan Varyans %8,705						
Entegrasyon	ent7	-0,121	-0,135	-0,068	0,754	0,586
	ent1	0,043	0,127	0,039	0,695	0,502
	ent3	0,106	0,030	-0,010	0,656	0,458
	ent11	0,259	-0,086	-0,244	0,518	0,429
Açıklanan Varyans %8,522						
Toplam Varyans %47,160						

Ölçeğin Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterlilik katsayısı ,684 olarak bulunmuş ve bu değer, örneklemin faktör analizine uygunluğunu göstermektedir. Ayrıca Bartlett Küresellik Testi anlamlı çıkmış ($\chi^2(276) = 731,013$; $p < .001$) ve verilerin faktör analizine elverişli olduğu doğrulanmıştır. Elde edilen dört faktör; asimilasyon, marjinalleşme, ayrışma ve entegrasyon olarak adlandırılmış olup bu yapı, Berry'nin kültürleşme stratejileri kuramı ile uyumludur. Faktör yükleri .43 ile .83 arasında değişmekte, ortak faktör varyansları ise büyük ölçüde .30'un üzerinde seyrederek maddelerin açıklayıcılık düzeyinin yeterli olduğunu göstermektedir. Toplam açıklanan varyans %47,160 olup sosyal bilimler bağlamında yapı geçerliliği açısından kabul edilebilir düzeydedir. Bu bulgular, ölçeğin göçmen çocukların kültürleşme stratejilerini değerlendirmede geçerli ve kuramsal temellere dayanan bir ölçüm aracı sunduğunu göstermektedir.

3.8.Çocuk ve Gençler İçin Psikolojik Sağlık Ölçeği

Liebenberg, Ungar ve Van de Vijver (2012) tarafından on bir farklı ülkeden toplanan veriler ışığında geliştirilen ölçeğin 28 maddelik orijinal formu, üç alt ölçek ve sekiz alt boyuttan oluşmaktadır. Bu ölçme aracı, sosyo-ekolojik bakış açısıyla, nicel ve nitel yöntemler kullanılarak geliştirilmiştir. Liebenberg, Ungar ve LeBlanc (2013) tarafından yapılan kısa form çalışmasında ise, iki farklı çalışma sonucunda 12 maddelik bir yapı elde edilmiştir. Beşli Likert tipi derecelendirme kullanılan ölçme

aracında, "Beni tamamen tanımlıyor (5)" ile "Hiç tanımlamıyor (1)" arasında puanlama yapılmaktadır. Yüksek puan, yüksek psikolojik sağlamlık düzeyini belirtmektedir.

Tablo 3.11: Çocuk ve Gençler İçin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği Faktör Yapısı ve Yükleri

Madde	Faktör Yüğü	Ortak Faktör Varyansı
ps12	0,619	0,383
ps8	0,595	0,354
ps2	0,565	0,319
ps6	0,489	0,239
ps1	0,487	0,237
ps3	0,484	0,234
ps9	0,466	0,217
ps4	0,428	0,183
ps7	0,404	0,164
ps5	0,359	0,129
ps10	0,324	0,105
ps11	0,322	0,104
Toplam Varyans %22,231		

Faktör analizi sonucunda, Psikolojik Sağlamlık Ölçeği verisinin tek bir faktör tarafından açıklanabileceği bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, bu faktör toplam varyansın %22,231'ini açıklamaktadır. Ölçekteki maddeler, faktör yüklerine göre farklı derecelerde katkı sağlamaktadır. En yüksek faktör yüklerine sahip maddeler ps12 (0,619), ps8 (0,595) ve ps2 (0,565) olup, bu maddeler psikolojik sağlamlık faktörünü daha güçlü bir şekilde temsil etmektedir. Diğer maddeler, daha düşük faktör yüklerine sahip olup, varyansın daha küçük bir kısmını açıklamaktadır. Bu bulgular, psikolojik sağlamlık kavramının tek bir faktörle etkili bir şekilde ölçülebileceğini ve ölçeğin geçerli bir yapı sunduğunu göstermektedir.

Faktör analizi sonuçlarına ek olarak, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi değeri 0,679 olarak bulunmuş ve bu değer, örneklem büyüklüğünün faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. KMO değeri 0,5'in üzerinde olduğu için, verilerin faktör analizine uygun olduğu kabul edilebilir. Ayrıca, Bartlett's Test of Sphericity testi $p < 0,001$ olarak anlamlı bulunmuş, bu da değişkenler arasındaki korelasyonların yeterli olduğunu ve faktör analizi için uygun bir veri yapısı oluşturduğunu göstermektedir. Bu

bulgular, psikolojik sağamlık ölçeğinin geçerliliğini ve güvenilirliğini desteklemektedir.

3.9.Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Araştırmaya başlayabilmek için tez önerisinin kabulünün ardından araştırma içeriği ile ilgili bilgiler “Etik Kurul” a bir rapor olarak sunulmuştur. “Etik Kurul” 03.03.2025 tarihinde 2025/02 sayılı toplantısında araştırmanın etik açıdan uygunluğuna karar vermiştir. Form ve ölçeklerin uygulanmasında homojenliğin sağlanması amacı ile İstanbul’da çeşitli ilçelerde yaşayan göçmen çocuklara ulaşılmıştır. Uygulama esnasında yaş farkı ve cinsiyet dağılımı da dikkate alınmıştır. Uygulama araştırmacı tarafından adreslere gidilip, gerekli ağıklamalar yapılarak veriler Google form üzerinden ve matbu olarak karışık toplanmıştır.

3.10. Verilerin Analizi

Araştırmanın form ve ölçekleri kontrol edildiğinde herhangi bir soruya birden fazla cevap veren ya da herhangi bir soruyu boş bırakan katılımcıların verileri dahil edilmemiştir. Bu yüzden araştırma örneklemi toplamda 100 kişiden oluşmaktadır. Araştırmanın alt problemlerini test etmek için SPSS-23 ve R programı kullanılmıştır. Demografik bilgiler için tanımlayıcı istatistik yöntemlerinden frekans ve yüzde hesaplanmıştır. Ölçeklerin güvenilirlik analizi için Cronbach’s Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeklerden elde edilen toplam puanlar için betimsel istatistiklerden yararlanılmış (en düşük ve en yüksek puan, ortalama ve standart sapma) ve hangi hipotez testinin kullanılacağına karar vermek için çarpıklık ve basıklık katsayıları yardımı ile dağılımın normalliği test edilmiştir. Araştırma hipotezlerinin testlerinde Bağımsız Örneklem T-Testi, Tek Yönlü Anova Analizi, Pearson Korelasyon Analizinden yararlanılmıştır. Araştırmada, kültürleşmenin göçmen çocukların psikolojik sağamlığı üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapısal eşitlik modellemesi (YEM) uygulanmıştır. Yapısal eşitlik modellemesi, aynı anda hem ölçüm hem de yapısal modelleri değerlendirme imkânı sunduğu için, karmaşık değişken ilişkilerinin analizinde güçlü bir yöntem olarak tercih edilmiştir

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde saha araştırmasının sonucunda elde edilen bulguların analizine yer verilecektir. Öncelikle araştırmada yer alan katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin veriler analiz edilecek, ardından da araştırmanın temel sorusu olan konularla ilgili veriler üzerinde durulacaktır.

4.1. Ölçeklerden Elde Edilen Bulgular

Bu araştırmada kullanılan ölçekler yardımıyla elde edilen verilere ait betimsel analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.1: Ölçeklere Ait Betimleyici İstatistikler

Ölçek	Soru Sayısı	Ort.	S	Min.-Max.
DAKÖ	24	96,57	18,36	43-142
KA-Sİ EÖ	13	40,80	6,95	22-52
ÇSAÖ	15	36,30	9,23	16-57
ÇGPSÖ	12	47,34	6,84	25-58

DAKÖ’de katılımcıların puanları 43 ile 142 arasında değişmekte olup, ortalama puan 96,57’dir (SS = 18,36). Bu sonuçlar, katılımcıların kültürleşme düzeylerinin genel olarak orta-yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Varyans değeri 337,20 olarak bulunmuş ve dağılımın simetrik bir yapıya yakın olduğunu gösteren çarpıklık katsayısı -0,23’tür. Basıklık (kurtosis) değeri ise 0,16 olup, dağılımın normal dağılıma oldukça yakın olduğunu düşündürmektedir. KA-Sİ EÖ’de katılımcıların empati puanları 22 ile 52 arasında değişmekte olup, ortalama empati puanı 40,80’dir (SS = 6,96). Varyans değeri 48,40 olarak bulunmuştur. Çarpıklık (skewness) katsayısı -0,68 ile dağılımın sola çarpık olduğunu, basıklık (kurtosis) değeri ise 0,27 ile dağılımın normale yakın ancak hafifçe basık olduğunu göstermektedir. ÇSAÖ’de ölçeğin toplam puanı 16 ile 57 arasında değişmektedir. Katılımcıların sosyal kaygı puanlarının ortalaması 36,30; standart sapması ise 9,23’tür. Varyans değeri 85,28 olup, dağılımın çarpıklık katsayısı (skewness) -0,10 ve basıklık katsayısı (kurtosis) -0,42 olarak hesaplanmıştır. Bu

değerler, puanların normal dağılıma yakın ve simetrik bir yapı sergilediğini göstermektedir. ÇGPSÖ'den alınan toplam puanların 25 ile 58 arasında değiştiği görülmektedir. Katılımcıların ortalama puanı 47,34 olup, standart sapma 6,84'tür. Varyans değeri 46,85 olarak hesaplanmıştır. Çarpıklık katsayısı (-0,913) negatif yönde olup, dağılımın sola çarpık olduğunu göstermektedir. Basıklık katsayısı ise 0,587 olup, dağılımın normal dağılıma kıyasla daha sivri (leptokurtik) bir yapıda olduğunu göstermektedir.

4.2. Ölçek Güvenilirlik ve Geçerlilik Testleri

Tablo 4.2: Ölçeklere Ait Güvenilirlik Testi Sonuçları

Ölçek	Faktör	Soru Sayısı	α
DAKÖ	Asimilasyon	8	0,756
	Marjinalleşme	8	0,800
	Ayrışma	4	0,557
	Entegrasyon	4	0,679
KA-Sİ EÖ	Empati	12	0,763
ÇGPSÖ	Psikolojik Sağlamlık	13	0,672
	SDK	6	0,734
ÇSAÖ	SKST	6	0,659
	SKSYO	3	0,630

Çalışmada kullanılan ölçeklerin iç tutarlılık düzeyleri Cronbach alfa katsayısı aracılığıyla değerlendirilmiştir. DAKÖ'nün dört alt boyutundan Asimilasyon ($\alpha = 0,756$) ve Marjinalleşme ($\alpha = 0,800$) boyutları, iyi düzeyde iç tutarlılığa sahip olup, bu alt boyutların güvenilir ölçümler sağladığı görülmektedir. Buna karşılık, Entegrasyon ($\alpha = 0,679$) boyutu kabul edilebilir düzeyde bir güvenilirlik sunarken, Ayrışma ($\alpha = 0,557$) boyutunun güvenilirliği düşüktür. Bu durum, özellikle madde sayısının az olması (4 madde) ve maddeler arasındaki tutarlılığın zayıf olmasıyla ilişkili olabilir. Ayrışma boyutunun yeniden yapılandırılması ya da madde içeriklerinin gözden geçirilmesi önerilmektedir.

KA-Sİ EÖ, tek faktörlü yapısıyla değerlendirildiğinde $\alpha = 0,763$ iç tutarlılık katsayısı ile yeterli düzeyde güvenilirlik sergilemiştir. Bu sonuç, ölçeğin empatik eğilimleri

ölçmede istikrarlı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Öte yandan ÇGPSÖ'nün iç tutarlılık katsayısı $\alpha = 0,672$ olarak bulunmuştur. Bu değer, kabul edilebilir düzeyde olmakla birlikte, bazı maddelerin ölçeğin genel yapısıyla yeterince tutarlı çalışmadığını düşündürmektedir. Madde sayısının (13 madde) fazla olmasına rağmen güvenilirliğin bu seviyede kalması, madde içeriklerinin gözden geçirilmesini gerektirebilir. ÇSAÖ alt boyutları açısından değerlendirildiğinde, Sosyal Değerlendirilme Kaygısı ($\alpha = 0,734$) yeterli düzeyde güvenilirlik sunarken, Sosyal Kaçınma ve Sıkıntı – Tanıdık Ortam ($\alpha = 0,659$) ve Sosyal Kaçınma ve Sıkıntı – Yabancı Ortam ($\alpha = 0,630$) alt boyutları sınırda kabul edilebilir düzeyde güvenilirliğe sahiptir. Özellikle madde sayısı az olan SKSYO alt boyutunda (3 madde) elde edilen düşük alfa değeri, yapısal sınırlılıklara işaret etmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, ölçeklerin çoğunun yeterli düzeyde iç tutarlılık sunduğu, ancak bazı alt boyutlarda (özellikle ayrışma ve sosyal kaçınma alt boyutları) güvenilirliği artırmak amacıyla madde yapısının yeniden ele alınmasının faydalı olacağı sonucuna varılmıştır.

4.3. Ölçeklere Ait Doğrulayıcı Faktör Analizi

Tablo 4.3: Ölçeklere Ait Doğrulayıcı Faktör Analizi

Model	χ^2	df	χ^2/df	p	CFI	TLI	RMSEA	SRMR	AIC	BIC
DAKÖ	632.2	252	2.5	<.001	.29	.22	.12	.10	10,3	10,5
KA-Sİ EÖ	121.5	65	1.8	<.001	.73	.67	.09	.03	3,6	3,7
ÇGPSÖ	95.95	54	1.7	<.001	.64	.56	.09	.04	3,8	3,8
ÇSAÖ	221.4	135	1.6	<.001	.74	.70	.08	.03	5,6	5,7

Bu çalışmada, araştırmada kullanılan dört psikolojik yapıya (kültürleşme, empati, psikolojik sağlamlık ve sosyal kaygı) ilişkin ölçme araçlarının yapı geçerlilikleri doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile test edilmiştir. Elde edilen uyum indeksleri, her bir ölçeğin model uyum düzeylerine dair önemli bulgular sunmaktadır.

DAKÖ'ye ilişkin modelin uyum indeksleri ($\chi^2/df = 2.51$, CFI = .29, TLI = .22, RMSEA = .12, SRMR = .10), modelin veriye düşük düzeyde uyum sağladığını göstermektedir. Özellikle CFI ve TLI değerlerinin .90'ın oldukça altında olması, modelin yeterli

düzeyde yapı geçerliliği sunmadığını göstermektedir. RMSEA ve SRMR değerleri de kabul edilebilir sınırların üzerinde seyretmektedir. Bu bulgular doğrultusunda, kültürleşme ölçeği modelinin iyileştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Öte yandan KA-Sİ EÖ için elde edilen uyum indeksleri ($\chi^2/df = 1.87$, CFI = .73, TLI = .67, RMSEA = .09, SRMR = .03), modelin orta düzeyde yapı geçerliliğine sahip olduğunu göstermektedir. CFI ve TLI değerleri ideal düzeyin altında olmakla birlikte, RMSEA'nın sınırdaki kabul edilebilir düzeyde ve SRMR'in oldukça düşük olması, modelin genel olarak kabul edilebilir bir uyuma sahip olduğunu göstermektedir.

ÇGPSÖ modeline ilişkin bulgular ($\chi^2/df = 1.78$, CFI = .64, TLI = .56, RMSEA = .09, SRMR = .04), CFI ve TLI değerleri açısından zayıf bir yapı geçerliliğine işaret etmektedir. Bununla birlikte, χ^2/df oranının ve SRMR değerinin iyi seviyede olması, modelin bazı yönleriyle kabul edilebilir olduğunu göstermektedir. Ancak genel olarak modelin güçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Diğer yandan ÇSAÖ modeli ($\chi^2/df = 1.64$, CFI = .74, TLI = .70, RMSEA = .08, SRMR = .03), dört model arasında en iyi uyum gösteren yapıdır. CFI ve TLI değerleri ideal seviyede olmamakla birlikte, χ^2/df oranı, RMSEA ve özellikle SRMR değeri modelin genel geçerliliğinin kabul edilebilir düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, analiz edilen dört yapıdan yalnızca ÇSAÖ kabul edilebilir düzeyde model uyumu göstermiştir. Diğer üç yapıya ait modellerin, özellikle CFI ve TLI değerleri dikkate alındığında, yapısal olarak gözden geçirilmesi ve model iyileştirme stratejileriyle güçlendirilmesi önerilmektedir.

4.4. Ölçklere Ait Normallik Testi

Tablo 4.4: Ölçklere Ait Normallik Testi Sonuçları

Ölçekler	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk			Skewness (Çarpıklık)	Kurtosis (Basıklık)
	D	df	p	W	df	p		
DAKÖ	0,061	100	,200*	0,991	100	0,721	-0,231	0,160
KA-Sİ EÖ	0,094	100	0,029	0,955	100	0,002	-0,677	0,272
ÇSAÖ	0,071	100	,200*	0,982	100	0,198	-0,102	-0,420
ÇGPSA	0,130	100	0,000	0,938	100	0,000	-0,913	0,587

Yapılan normalite testleri (Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk) ve çarpıklık-basıklık değerleri incelendiğinde, Kültürleşme (Kolmogorov-Smirnov $p = 0,200$, Shapiro-Wilk $p = 0,721$) ve Sosyal Kaygı (Kolmogorov-Smirnov $p = 0,200$, Shapiro-Wilk $p = 0,198$) değişkenlerinin verileri normal dağılım gösterirken ($p > 0,05$), Empati (Kolmogorov-Smirnov $p = 0,029$, Shapiro-Wilk $p = 0,002$) ve Psikolojik Sağlamlık (Kolmogorov-Smirnov $p = 0,000$, Shapiro-Wilk $p = 0,000$) değişkenleri normal dağılmamaktadır ($p < 0,05$). Çarpıklık ve basıklık değerleri, Kültürleşme (çarpıklık = -0,231, basıklık = 0,160) ve Sosyal Kaygı (çarpıklık = -0,102, basıklık = -0,420) verilerinin simetrik ve normal dağılıma yakın olduğunu, ancak Empati (çarpıklık = -0,677, basıklık = 0,272) verilerinin negatif çarpıklığa ve biraz daha düzleşmiş bir dağılıma sahip olduğunu göstermektedir. Psikolojik Sağlamlık (çarpıklık = -0,913, basıklık = 0,587) ise belirgin bir negatif çarpıklığa ve düzleşmiş bir dağılıma sahip olup, normal dağılımdan sapmaktadır. Bu sonuçlar, normal dağılım göstermeyen değişkenler için parametrik testler yerine non-parametrik analizlerin uygulanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

George ve Mallery'e (2010) göre çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 1 aralığında olması normal dağılım varsayımının karşılandığını göstermektedir. Bu nedenle, parametrik testlerin kullanılabilirliği açısından sadece Shapiro-Wilk sonuçlarına değil, çarpıklık ve basıklık ölçütlerine de bütüncül olarak bakmak gerekmektedir.

4.5. Hipotez Testleri

Araştırmanın bu bölümünde araştırma amaçları doğrultusunda oluşturulan hipotezlerin uygun istatistiksel yöntemler ile gerçekleştirilen testlerin sonuçlarına yer verilmiştir. Araştırma hipotezlerinin testlerinde Bağımsız Örneklem T-Testi, Tek Yönlü Anova Analizi, Pearson Korelasyon Analizinden yararlanılmıştır. Aşağıda yer alan tablolarda araştırmada kullanılan cinsiyet, yaş, ekonomik durum, geri dönme isteği gibi değişkenler ve araştırma ölçekleri arasındaki istatistiksel anlamlı ilişkilerin tespiti amacıyla Bağımsız Örneklem T-Testi'nin sonuçları ve kullanılan ölçeklerin sosyo-demografik özelliklere göre ANOVA testleri yer almaktadır.

Tablo 4.5: Cinsiyetin Psikososyal Değişkenlere Göre Bağımsız Örneklem T-Testi

Ölçek	Cinsiyet	N	Ort.	S	t	p	η^2
-------	----------	---	------	---	---	---	----------

Kültürleşme	Kız	57	95,53	19,12	-0,652	0,516	≈0,0043
	Oğlan	43	97,95	17,43			
Empati	Kız	57	41,35	7,20	0,911	0,365	≈0,0084
	Oğlan	43	40,07	6,62			
Sosyal Kaygı	Kız	57	37,31	8,81	1,27	0,207	≈0,0162
	Oğlan	43	34,95	9,70			
Psikolojik Sağamlık	Kız	57	47,85	6,03	0,873	0,385	≈0,0077
	Oğlan	43	46,65	7,81			

Araştırmada katılımcıların cinsiyetlerine göre kültürleşme, empati, sosyal kaygı ve psikolojik sağamlık düzeyleri bağımsız örneklem için t-testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları, tüm değişkenlerde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir ($p > .05$). Ayrıca hesaplanan etki büyüklüğü (η^2) değerleri tüm değişkenlerde oldukça düşük olup, cinsiyetin bu değişkenler üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığına işaret etmektedir.

Kültürleşme puanları açısından kız katılımcıların ortalaması 95,53, oğlanların ise 97,95'tir. Fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($t = -0,652$; $p = .516$; $\eta^2 \approx 0,0043$). Bu bulgu, göç bağlamındaki kültürel uyum süreçlerinin cinsiyete göre değişmediğini göstermektedir. Empati düzeyi kızlarda (Ort.=41,35) oğlanlara (Ort.=40,07) kıyasla bir miktar daha yüksek görünse, bu fark anlamlı değildir ($t = 0,911$; $p = .365$; $\eta^2 \approx 0,0084$). Bu sonuç, çalışmada yer alan kız ve oğlanların empatik eğilimlerinin benzer olduğunu göstermektedir. Sosyal kaygı puanları kızlarda ortalama 37,32, oğlanlarda ise 34,95 olarak bulunmuştur. Fark, istatistiksel anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır ($t = 1,27$; $p = .207$; $\eta^2 \approx 0,0162$). Sosyal kaygı düzeylerinde gözlenen bu küçük fark, örneklem büyüklüğü dikkate alındığında anlamlı bir etkiye işaret etmemektedir. Psikolojik sağamlık açısından da kızların ortalaması 47,86, oğlanların ortalaması 46,65 olup, aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($t = 0,873$; $p = .385$; $\eta^2 \approx 0,0077$). Bu durum, her iki cinsiyetin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin birbirine oldukça yakın olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.6: Yaşın Psikososyal Değişkenlere Göre Bağımsız Örneklem T-Testi

Ölçek	Yaş	N	Ort.	S	t	p	η^2
Kültürleşme	9-12 Yaş	65	97,11	19,64	0,516	0,787	≈0,0027
	13-15 Yaş	35	96,03	17,03			

Ölçek	Yaş	N	Ort.	S	t	p	η ²
Empati	9-12 Yaş	65	40,6	7,66	-0,39	0,697	≈0,0015
	13-15 Yaş	35	41,17	5,49			
Sosyal Kaygı	9-12 Yaş	65	36,35	9,55	0,079	0,937	≈0,000063
	13-15 Yaş	35	36,20	8,73			
Psikolojik Sağlamlık	9-12 Yaş	65	47,38	6,98	0,088	0,93	≈0,0000787
	13-15 Yaş	35	47,25	6,67			

Araştırmada yer alan 9–12 yaş ve 13–15 yaş grupları, kültürleşme, empati, sosyal kaygı ve psikolojik sağlamlık değişkenleri açısından karşılaştırılmış; analizlerde bağımsız örneklem için t-testi ve etki büyüklüğü için η² kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, tüm değişkenlerde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığını göstermektedir (p > .05). Ayrıca tüm etki büyüklüğü değerleri oldukça düşüktür, bu da yaşın değişkenler üzerindeki etkisinin göz ardı edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir.

Kültürleşme düzeyleri 9–12 yaş grubunda ortalama 97,11 iken, 13–15 yaş grubunda 96,03'tür (t = 0,516; p = 0,787; η² ≈ 0,0027). Empati düzeyleri 40,60 ve 41,17; sosyal kaygı ortalamaları 36,35 ve 36,20; psikolojik sağlamlık ise sırasıyla 47,38 ve 47,26'dır. Tüm sonuçlar, yaş grupları arasında anlamlı bir fark olmadığını ve yaşın bu psikososyal özelliklerde belirleyici bir unsur olmadığını göstermektedir.

Elde edilen sonuçlara göre, 9–12 yaş ile 13–15 yaş grupları arasında kültürleşme, empati, sosyal kaygı ve psikolojik sağlamlık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmamaktadır. Etki büyüklüklerinin çok düşük olması, yaş değişkeninin bu psikososyal değişkenler üzerinde belirgin bir etkisinin olmadığını desteklemektedir. Bu durum, çocukların yaşadıkları göç deneyimi ve psikososyal uyum süreçlerinin yaş gruplarından bağımsız olarak benzer biçimde işlediğini göstermektedir.

Tablo 4.7: Çocukların Geri Dönme İsteğinin Psikososyal Değişkenlere Göre Bağımsız Örneklem T-Testi

Ölçekler	Geri Dönme İsteği	N	Ort.	S	t	p	η ²
Kültürleşme	Evet	37	100,54	17,59	1,67	0,098	0.028
	Hayır	63	94,23	18,54			

Ölçekler	Geri Dönme İsteği	N	Ort.	S	t	p	η ²
Empati	Evet	37	40,40	6,59	-0,43	0,666	0.002
	Hayır	63	41,03	7,20			
Sosyal Kaygı	Evet	37	38,48	10,31	1,83	0,069	0.033
	Hayır	63	35,01	8,36			
Psikolojik Sağlık	Evet	37	47,59	6,73	0,28	0,777	0.001
	Hayır	63	47,19	6,95			

Geri dönme isteğine göre yapılan karşılaştırmalarda, göçmen çocukların kültürleşme ve sosyal kaygı puanları geri dönmek isteyenlerde daha yüksek olmakla birlikte bu farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir ancak anlamlılığa yaklaşmaktadır ($p = .098$ ve $p = .069$). Bu durum, geri dönme isteği olan çocukların hem buldukları kültüre daha fazla bağlanmış olabileceklerini hem de sosyal ortamlarda daha fazla kaygı yaşadıklarını düşündürülebilir. Öte yandan, empati ve psikolojik sağlık düzeyleri açısından gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > .05$); bu da çocukların empatik eğilimleri ve psikolojik dayanıklılıklarının geri dönme isteklerinden bağımsız olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.8: Ekonomik Durumun Psikososyal Özelliklere Göre ANOVA Testi Sonuçları

Değişken	Ekonomik Durum	N	Ort	S	F	p	Fark	η ²
Sosyal Kaygı	Çok Kötü	6	41,66	9,22	2,053	0,093	3<2 1<4	0,08
	Kötü	17	39,64	9,76				
	Orta	51	36,19	8,47				
	İyi	22	33,59	9,72				
	Çok İyi	4	30,25	9,18				
Kültürleşme	Çok Kötü	6	83,00	24,91	1,641	0,170		0,06
	Kötü	17	104,23	15,59				
	Orta	51	96,23	18,63				
	İyi	22	95,09	17,20				
	Çok İyi	4	96,75	14,93				
Empati	Çok Kötü	6	37,33	7,39	1,121	0,351		0,04
	Kötü	17	41,58	6,17				

Değişken	Ekonomik Durum	N	Ort	S	F	p	Fark	η^2
Psikolojik Sağlık	Orta	51	41,68	7,03	3,071	0,020	1<4	0,11
	İyi	22	39,86	7,45				
	Çok İyi	4	36,50	4,20				
	Çok Kötü	6	42,66	9,04				
	Kötü	17	48,17	4,92				
	Orta	51	46,50	7,17				
	İyi	22	50,77	5,04				
	Çok İyi	4	42,50	8,18				

Yukarıdaki tabloda, çocukların sosyal kaygı, kültürleşme, empati ve psikolojik sağlık düzeylerinin ekonomik duruma göre farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile incelenmiştir.

Sosyal kaygı düzeyleri açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamakla birlikte ($F(4, 95) = 2,053, p = .093$), anlamlılığa yakın bir sonuç elde edilmiştir. Etki büyüklüğü ($\eta^2 = .08$) orta düzeyde olup, özellikle “Orta” ekonomik durumdaki çocukların sosyal kaygı düzeyinin “Kötü” durumdakilere göre daha düşük olduğu gözlemlenmiştir ($3 < 1$). Ayrıca, “Çok Kötü” durumdakilerin sosyal kaygı düzeyinin “İyi” durumdakilere göre daha yüksek olduğu da dikkat çekmektedir ($1 < 4$).

Kültürleşme düzeyinde ekonomik durum grupları arasında anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir ($F(4, 95) = 1,641, p = .170$). Ancak, gruplar arası farkların küçük de olsa bir etki büyüklüğüyle ifade edilebileceği görülmektedir ($\eta^2 = .065$). “Kötü” ekonomik durum grubunun en yüksek ortalamaya sahip olması, bu gruptaki çocukların kültürleşme sürecine daha fazla maruz kaldığı ya da uyum sağlamaya çalıştığı yönünde yorumlanabilir.

Empati puanları açısından ekonomik duruma göre gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F(4, 95) = 1,121, p = .351$). Etki büyüklüğü düşük düzeydedir ($\eta^2 = .045$), bu da empati düzeylerinin ekonomik durumdan çok fazla etkilenmediğini düşündürmektedir.

Psikolojik sağlık düzeyleri ise ekonomik durum açısından anlamlı farklılık göstermektedir ($F(4, 95) = 3,071, p = .020$). Etki büyüklüğü $\eta^2 = .114$ olup, bu orta düzey bir etkiyi işaret etmektedir. Özellikle “İyi” ekonomik durumdaki çocukların

psikolojik sağlamlık düzeylerinin, “ok Kötü” ekonomik durumdakilere göre belirgin Şekilde daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu, ekonomik durumun çocukların psikolojik dayanıklılığı üzerinde bir etkisi olabileceğini göstermektedir.

Genel olarak, ekonomik durum değişkeninin özellikle psikolojik sağlamlık ve kısmen sosyal kaygı üzerinde anlamlı ya da anlamlılığa yakın etkiler oluŐturduđu, diğer değişkenlerde ise bu etkinin zayıf olduğu söylenebilir. Bu durum, çocukların psikososyal uyumlarında ekonomik koşulların rol oynayabileceğine işaret etmektedir.

4.6. lme Araçları Arasında Korelasyon Analizi

Tablo 4.9: lme Araçları Arasında Pearson Korelasyon Analizi

Değişken	N	Ort	S	1	2	3	4
Kültürleşme	100	96,57	18,36	1			
Empati	100	40,80	6,95	0,266**	1		
Sosyal Kaygı	100	36,30	9,23	0,351**	0,103	1	
Psikolojik Sağlamlık	100	47,34	6,84	,225*	,357**	-,254*	1

*p<05, **p<001

Yapılan korelasyon analizine göre, kültürleşme ve diğer değişkenler arasında çeşitli ilişkiler gözlemlenmiştir. Kültürleşme ile empati arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur ($r = 0,266$, $p < 0,01$), bu da kültürleşme süreci ilerledikçe empati düzeylerinin arttığını göstermektedir. Kültürleşme ile sosyal kaygı arasında da anlamlı bir pozitif ilişki bulunmuştur ($r = 0,351$, $p < 0,01$), bu da kültürleşmenin, sosyal kaygı düzeyleri ile ilişkili olabileceğini gösterir. Kültürleşme ile psikolojik sağlamlık arasındaki korelasyon ise daha zayıf, ancak anlamlıdır ($r = 0,225$, $p < 0,05$), bu da kültürleşmenin psikolojik sağlamlıkla düşük dereceli bir ilişki içinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Empati ile sosyal kaygı arasındaki ilişki zayıf ve anlamlı değildir ($r = 0,103$, $p > 0,05$), ancak empati ile psikolojik sağlamlık arasındaki korelasyon oldukça güçlüdür ($r = 0,357$, $p < 0,01$), bu da empati seviyesinin psikolojik sağlamlıkla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Sosyal kaygı ile psikolojik sağlamlık arasındaki negatif ilişki de dikkat çekicidir ($r = -0,254$, $p < 0,05$), bu da sosyal kaygı arttıa psikolojik sağlamlığın azalabileceğini işaret etmektedir. Genel olarak, bu analiz, kültürleşme, empati, sosyal kaygı ve psikolojik sağlamlık arasında önemli ilişkiler olduğunu,

özellikle empati ve psikolojik sağlamlık arasında güçlü bir bağ bulunduğunu ortaya koymaktadır.

4.7. Yapısal Eşitlik Modellemeleri

Araştırmada, kültürleşmenin göçmen çocukların psikolojik sağlamlığı üzerindeki yordayıcı rolünü incelemek amacıyla yapısal eşitlik modellemesi (YEM) uygulanmıştır. Bu kapsamda, kültürleşmenin psikolojik sağlamlık üzerindeki doğrudan etkisi ile araya giren değişkenler (örneğin empati, sosyal kaygı vb.) aracılığıyla ortaya çıkan dolaylı etkisi de test edilmiştir. Yapısal eşitlik modellemesi, aynı anda hem ölçüm hem de yapısal modelleri değerlendirme imkânı sunduğu için, karmaşık değişken ilişkilerinin analizinde güçlü bir yöntem olarak tercih edilmiştir.

Analiz sürecinde önce ölçüm modelinin geçerliği test edilmiş, ardından yapısal model aracılığıyla kültürleşme değişkeninin psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisine ilişkin yol katsayıları ve anlamlılık düzeyleri değerlendirilmiştir. Doğrudan ve dolaylı etkiler ayrı ayrı raporlanmış ve elde edilen sonuçlar tablolar halinde sunulmuştur

4.7.1. Kültürleşme Paralel Çoklu Aracı Değişken Modellemesi

Tablo 4.10: Doğrudan Etkiler

Bağımlı	Bağımsız	SE	Z	p	b	95% CI (b)	b*	95% CI (b*)
PS	Empati	0.23	2.01	.044*	0.46	[0.01, 0.91]	0.35	[0.12, 0.58]
PS	SK	0.16	-2.54	.011*	-0.42	[-0.74,-0.10]	-0.41	[-0.61,-0.20]
Empati	Kültürleşme	0.11	1.97	.048*	0.21	[0.00, 0.42]	0.42	[0.21, 0.64]
SK	Kültürleşme	0.09	1.14	.254	0.10	[-0.07, 0.27]	0.15	[-0.08, 0.39]
PS	Kültürleşme	0.17	2.42	.016*	0.40	[0.08, 0.73]	0.61	[0.39, 0.83]

Yapılan paralel çoklu aracı değişken modellemesi, kültürleşme (bağımsız değişken) ile psikolojik sağlamlık (bağımlı değişken) arasındaki doğrudan etkileri incelemiştir. Sonuçlar, empati ile psikolojik sağlamlık arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu ($b = 0.46$, $p = 0.044$), sosyal kaygı ile psikolojik sağlamlık arasında ise negatif ve anlamlı bir ilişki bulunduğunu ($b = -0.42$, $p = 0.011$) göstermektedir. Ayrıca, empati ile kültürleşme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki saptanmış ($b = 0.21$, $p = 0.048$), sosyal kaygı ile kültürleşme arasında ise anlamlı bir ilişki gözlemlenmemiştir ($p = 0.254$).

Kültürleşme ile psikolojik sağlık arasında da pozitif bir ilişki bulunmuş ($b = 0.40$, $p = 0.016$) ve bu ilişkinin gücü, kültürleşmenin psikolojik sağlık üzerinde anlamlı bir artırıcı etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, empati ve kültürleşme süreçlerinin psikolojik sağlık üzerinde olumlu etkiler yaratırken, sosyal kaygının ise bu iyilik hali üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 4.11: Dolaylı Etkiler

Yol	SE	Z	p	b	95% CI (b)	b*	95% CI(b*)
Kültürleşme→ Empati→ PS	0.05	1.81	.070	0.10	[-0.01, 0.20]	0.15	[0.03, 0.26]
Kültürleşme→ SK → PS	0.04	-1.06	.289	-0.04	[-0.12, 0.03]	-0.06	[-0.17,0.05]

Dolaylı etki analizine göre, kültürleşmenin empati aracılığıyla psikolojik sağlık üzerindeki dolaylı etkisi istatistiksel olarak anlamlılık sınırında bulunmuştur ($b = 0.10$, $p = .070$) ve standartlaştırılmış etki anlamlı güven aralığı içindedir ($b = 0.15^*$, CI: [0.03, 0.26]). Bu bulgu, empati değişkeninin kültürleşme ile psikolojik sağlık arasındaki ilişkide kısmi bir aracı rol oynayabileceğine işaret etmektedir. Öte yandan, kültürleşmenin sosyal kaygı aracılığıyla psikolojik sağlık üzerindeki dolaylı etkisi anlamlı değildir ($b=-0.04$, $p=.289$), bu nedenle sosyal kaygının aracı rolü desteklenmemektedir.

Tablo 4.12:Empati ile Sosyal Kaygı Arasındaki İlişki (Kovaryans Analizi)

Değişken 1	Değişken 2	SE	Z	p	σ	95% CI (σ)	r	95% CI (r)
Empati	Sosyal Kaygı	0.02	0.79	.432	0.02	[-0.03, 0.06]	.11	[-0.14, 0.36]

Bu kovaryans tablosu, empati ile sosyal kaygı (SK) arasındaki ilişkiyi inceleyen bir analiz sonucunu sunmaktadır. Elde edilen p-değeri ($p = 0.432$), empati ile sosyal kaygı arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir, çünkü p-değeri 0.05'ten büyük olup, bu durum ilişkilerin şans eseri ortaya çıkmış olabileceği anlamına gelir. Kovaryans değeri ($\sigma = 0.02$) oldukça düşük olup, empati ile sosyal kaygı arasında zayıf bir ilişki bulunduğunu, ancak bu ilişkinin anlamlı olmadığını göstermektedir.

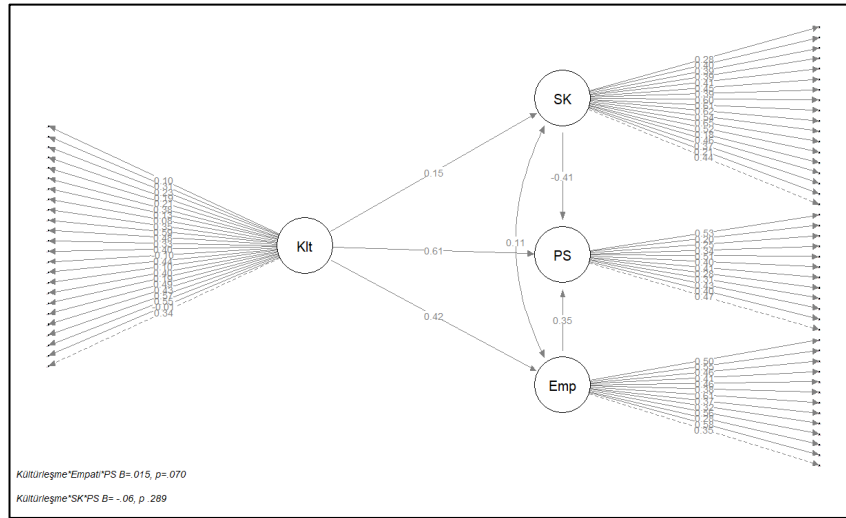
Pearson korelasyon katsayısı ($r = 0.11$), empati ile sosyal kaygı arasında zayıf ve pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koysa da bu ilişkinin pratikte güçlü bir etkiye sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, korelasyon katsayısının güven aralığı (95% CI: [-

0.14, 0.36]) 0'ı kapsadığından, ilişkinin belirsiz ve zayıf olduğu söylenebilir. Bu bulgular, empati ile sosyal kaygı arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ve bu iki değişkenin birbirini önemli ölçüde etkilemediğini göstermektedir.

Tablo 4.13: Yapısal Eşitlik Model Fit İndeksi (Kültürleşme)

Model	χ^2	df	χ^2/df	p	CFI	TLI	RMSEA	SRMR	AIC	BIC
YEM	3,93	2,13	1.84	<.001	.27	.25	.09[.09,.10]	.08	23,44	23,81

Verilen yapısal eşitlik modeli uyum indekslerine göre, modelin veriye genel uyumunun zayıf olduğu görülmektedir. Ki-kare/sd oranı (1.84) ve SRMR değeri (.08) kabul edilebilir düzeydeyken, CFI (.27), TLI (.25) ve RMSEA (.09) değerleri önerilen sınırların oldukça altında veya üzerindedir. Özellikle CFI ve TLI değerlerinin .95'in çok altında olması modelin yapısal olarak zayıf bir uyum gösterdiğini ortaya koymaktadır Yapısal eşitlik modeli sonuçlarına göre, göçmen çocukların sosyal kaygı düzeylerinin psikolojik sağlamlık üzerinde anlamlı ve negatif yönde bir yordayıcı olduğu, empati düzeyleri ile psikolojik sağlamlık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğu, ayrıca kültürleşme düzeylerinin psikolojik sağlamlığı anlamlı şekilde pozitif yönde etkilediği görülmüştür. Buna göre, H2a, H2b ve H2c hipotezleri desteklenmiştir.

Şekil 4.1: Kültürleşme Paralel Çoklu Aracı Değişken Modellemesi

4.7.2. Marjinalleşme Paralel Çoklu Aracı Değişken Modellemesi

Tablo 4.14: Doğrudan Etkiler

Bağımlı	Bağımsız	SE	Z	p	b	95% CI (b)	b*	95% CI (b*)
PS	Empati	0.31	2.39	.017*	0.73	[0.13,1.33]	0.60	[0.39,0.80]
PS	SK	0.21	-2.03	.042*	-0.42	[-0.82,-0.01]	-0.42	[-0.73,-0.12]
Empati	Marjinallik	0.03	0.87	.383	0.02	[-0.03,0.07]	0.11	[-0.13,0.35]
SK	Marjinallik	0.04	3.44	.001**	0.15	[0.06,0.24]	0.60	[0.44,0.76]
PS	Marjinallik	0.04	0.75	.451	0.03	[-0.05,0.11]	0.12	[-0.18,0.42]

*→p < .05 **→p < .01

Bu tablo, kültürleşmenin bir alt boyutu olan marjinalleşmenin psikolojik sağlamlık üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olmadığını göstermektedir. Regresyon analizine göre, marjinalleşmenin empati (p =.383) ve sosyal kaygı (p =.451) üzerinden psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı değildir. Ayrıca marjinalleşmenin empati üzerinde de anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Ancak marjinalleşme ile sosyal kaygı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır (b = 0.15, p =.001), bu da marjinalleşen çocukların daha fazla sosyal kaygı yaşadığını göstermektedir. Öte yandan empati, psikolojik sağlamlık üzerinde güçlü ve pozitif bir etkiye sahiptir (b= 0.73, p = .017), bu da empatik eğilimlerin çocukların dayanıklılığını artırdığını ortaya koymaktadır. Ek olarak sosyal kaygı ile psikolojik sağlamlık arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır (b =-0.42, p = .042) yani sosyal kaygı düzeyi arttıkça psikolojik sağlamlık düşmektedir. Bu da sosyal kaygının psikolojik dayanıklılık üzerinde zayıflatıcı bir etkisi olduğunu gösterir.

Sonuç olarak, marjinalleşmenin psikolojik sağlamlık üzerinde doğrudan anlamlı bir etkisi olmasa da dolaylı olarak sosyal kaygı aracılığıyla olumsuz etkiler yaratabileceği düşünülebilir.

Tablo 4.15: Dolaylı Etkiler

Yol	SE	Z	p	b	95% CI (b)	b*	95% CI (b*)
Marjinallik→ Empati → PS	0.02	0.87	.384	0.02	[-0.02, 0.05]	0.07	[-0.08, 0.21]
Marjinallik → SK → PS	0.03	-2.09	.036*	-0.06	[-0.12,-0.00]	-0.25	[-0.46,-0.05]

Bu tablo, marjinalleşmenin psikolojik sağlamlık üzerindeki dolaylı etkilerini iki aracı değişken (empati ve sosyal kaygı) üzerinden incelemektedir.

İlk yol, marjinalleşme → empati → psikolojik sağlamlık ilişkisini göstermektedir. Bu yolun etkisi istatistiksel olarak anlamlı değildir ($b = 0.02$, $p = .384$), yani marjinalleşmenin empati düzeyini etkileyerek psikolojik sağlamlığı dolaylı yoldan artırdığına dair bir bulgu yoktur.

İkinci yol ise, marjinalleşme → sosyal kaygı → psikolojik sağlamlık ilişkisini göstermektedir ve bu yol anlamlıdır ($b = -0.06$, $p = .036$). Bu da marjinalleşmenin sosyal kaygıyı artırdığını ve bu artan sosyal kaygının da psikolojik sağlamlığı düşürdüğünü göstermektedir. Standartlaştırılmış etki ($b^* = -0.25$) de bu ilişkinin orta düzeyde bir dolaylı etki içerdiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, marjinalleşme psikolojik sağlamlığı doğrudan etkilemese de sosyal kaygı aracılığıyla dolaylı olarak olumsuz etkileyebilmektedir. Bu bulgu, sosyal kaygının marjinalleşmenin psikolojik sonuçları üzerindeki aracı rolünü vurgulamakta ve özellikle göçmen çocukların sosyal kaygı düzeylerinin azaltılmasının psikolojik sağlamlığı koruyucu bir rol oynayabileceğini düşündürmektedir.

Tablo 4.16: Empati ile Sosyal Kaygı Arasındaki İlişki (Kovaryans Analizi)

Değişken 1	Değişken 2	SE	Z	p	σ	95% CI (σ)	r	95% CI (r)
Empati	SK	0.02	0.82	.414	0.02	[-0.02, 0.06]	.11	[-0.14, 0.37]

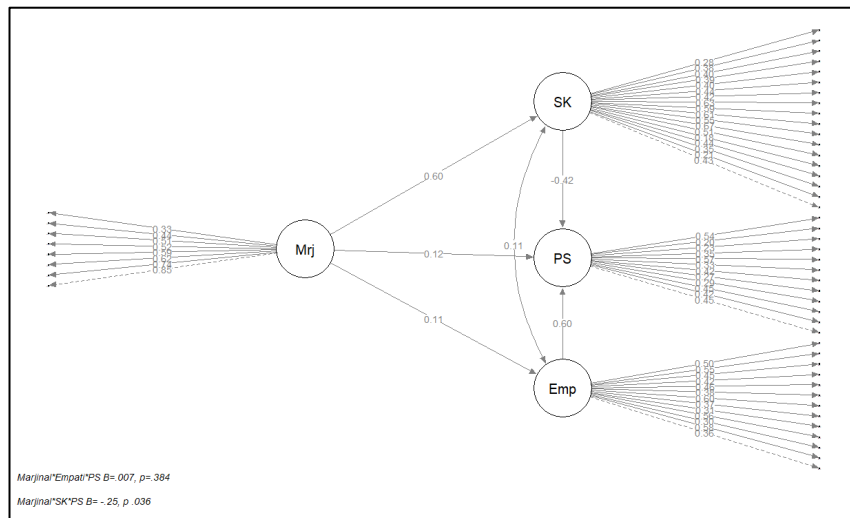
Empati ile sosyal kaygı arasındaki ilişkiye dair yapılan analizde, elde edilen bulgular istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Standart hata değeri düşük ($SE = 0.02$) olsa da Z değeri 0.82 ve p-değeri .414 ile anlamlılık düzeyinin oldukça üzerindedir; bu da empati düzeyi ile sosyal kaygı arasında anlamlı bir fark ya da ilişki bulunmadığını ortaya koyar. Etki büyüklüğünü gösteren beta katsayısı ($\sigma = 0.02$) çok düşüktür ve %95 güven aralığı [-0.02, 0.06] aralığında olup sıfırı içerdiği için, bu ilişkinin rastlantısal olabileceği düşünülmektedir. Korelasyon katsayısı da oldukça zayıf ($r = .11$) olup, pozitif yönde düşük bir ilişkiye işaret etse de %95 güven aralığının [-0.14, 0.37] olması bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını desteklemektedir. Bu sonuçlar, empati düzeyinin sosyal kaygı üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını; yani bireylerin empati düzeyleri değişse bile sosyal kaygı düzeylerinde anlamlı bir farklılık oluşmadığını göstermektedir.

Tablo 4.17: Yapısal Eşitlik Model Fit İndeksi (Marjinalleşme)

Model	χ^2	df	χ^2/df	p	CFI	TLI	RMSEA	SRMR	AIC	BIC
Model 1	1,96	1,21	1.61	<.001	.49	.46	.08[.07,.08]	.06	16,51	16,80

Yapısal eşitlik modellemesine ilişkin uyum indeksleri incelendiğinde, χ^2/df (1.61) ve SRMR (.06) değerleri modelin kabul edilebilir düzeyde bir uyum gösterdiğini belirtse de özellikle CFI (.49) ve TLI (.46) gibi temel uyum indekslerinin oldukça düşük olması modelin genel olarak zayıf bir yapıda olduğunu göstermektedir. RMSEA değeri (.08) ise sınırdaki kabul edilebilir düzeyde olmakla birlikte ideal düzeyin üzerindedir. Bu sonuçlar, marjinalleşmenin psikolojik sağlamlık üzerindeki etkilerini açıklamak için kurulan modelin yeterince güçlü olmadığını, dolayısıyla modelin yeniden yapılandırılması ya da farklı kültürleşme stratejilerinin de dahil edilerek analizin genişletilmesi gerektiğini düşündürmektedir.

Kültürleşmenin olumsuz bir biçimi olan marjinalleşme, bireylerin ne kendi kültürlerine ne de ev sahibi kültüre bağlı hissetmedikleri, aidiyet duygularının zayıf olduğu bir durumu temsil eder. Bu çalışmanın bulguları, marjinalleşmenin psikolojik sağlamlık üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığını, ancak sosyal kaygı gibi duygusal/psikolojik mekanizmalar üzerinden dolaylı ve anlamlı bir olumsuz etki oluşturduğunu göstermektedir. Bu durum, kültürleşmenin bireylerin ruh sağlığını dolaylı yollarla etkileyebileceğine ve özellikle sosyal kaygı gibi ara değişkenlerin bu süreçte kritik rol oynadığına işaret etmektedir.

Şekil 4.2: Marjinalleşme Paralel Çoklu Aracı Değişken Modellemesi

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, Türkiye’de yaşayan 9–15 yaş arası göçmen çocukların psikolojik sağlamlık düzeylerinin, empati, sosyal kaygı ve kültürleşme gibi psikososyal değişkenlerle nasıl ilişkili olduğunu incelemeyi amaçlamıştır. Elde edilen bulgular; göçmen çocukların ruhsal dayanıklılığının yalnızca bireysel özelliklere değil, aynı zamanda içinde buldukları sosyal ve kültürel çevreyle kurdukları etkileşime de bağlı olduğunu ortaya koymuştur. Bulgular aşağıda detaylı şekilde sıralanmıştır.

Araştırmada elde edilen ilk bulgu H1a hipotezini desteklemeyen nitelikte olup yaş ile psikososyal özellikler arasındaki anlamlı ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Bu çalışmada, 9–12 yaş ve 13–15 yaş arası çocukların kültürleşme, empati, sosyal kaygı ve psikolojik sağlamlık düzeyleri karşılaştırılmış; ancak bu değişkenlerin hiçbirinde yaşa bağlı anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Elde edilen bu sonuç, mevcut literatürle kısmen çelişmektedir. Önceki araştırmalar, yaşın psikososyal gelişim üzerinde etkili bir faktör olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin Eisenberg ve Strayer (1987), empatinin yaşla birlikte geliştiğini ve ergenliğe geçişle birlikte duygusal anlayış ve başkalarının duygularına yönelik duyarlılığın arttığını bildirmiştir. Benzer şekilde Masten (2001), çocukların yaşla birlikte stresle başa çıkma becerilerinde ilerleme kaydettiklerini ve bu durumun psikolojik sağlamlığı olumlu etkilediğini belirtmiştir. Ayrıca La Greca ve Lopez (1998), ergenliğin başlangıcında sosyal kaygının arttığını, ancak bu durumun yaş ilerledikçe stabilize olduğunu göstermiştir.

Ancak bu çalışmada yaş grupları arasında anlamlı farkların ortaya çıkmaması, bazı metodolojik ve bağlamsal etkenlerle açıklanabilir. Öncelikle, yaş aralıkları görece yakın olduğundan gelişimsel farkların istatistiksel düzeyde tespit edilmesi zorlaşmış olabilir. Ayrıca çalışmanın örnekleme, homojen bir çevresel ve kültürel bağlamdan aynı bölgeden seçildiğinden, bu durum çocukların benzer psikososyal koşullara maruz kalmasına ve yaşın etkisini baskılamasına yol açmış olabilir.

Araştırmada elde edilen ikinci bulgu H1b hipotezini desteklemeyen nitelikte olup cinsiyet ile psikososyal özellikler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Kültürleşme değişkeni açısından, kız ve oğlan katılımcıların puanları arasında anlamlı bir fark görülmemesi, Berry'nin (1997) kültürleşme kuramıyla örtüşmektedir. Benzer şekilde, Phinney ve Devich-Navarro (1997) tarafından yapılan çalışmada, kültürel kimlik gelişiminde cinsiyetin belirleyici bir faktör olmadığı ortaya konmuştur. Öner'de (2014) ortaokul öğrencileriyle yaptığı çalışmada, cinsiyetin kültürleşme stratejileri üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmadığını bildirmiştir.

Psikolojik sağlık açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunmaması da bazı çalışmalarla paralellik göstermektedir. Masten (2001), psikolojik sağlamlığın gelişiminde aile desteği, sosyal ilişkiler ve çevresel koruyucu faktörlerin belirleyici olduğunu; cinsiyetin ise bu süreçte ikincil bir rol oynayabileceğini belirtmiştir. Doğan ve Gençdoğan (2006) ise lise öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeylerinde cinsiyete dayalı anlamlı bir fark bulmamış, dayanıklılık düzeyinin daha çok sosyal destek ve benlik saygısı gibi etkenlerle bağlantılı olduğunu göstermiştir. Öte yandan empati düzeyi açısından elde edilen sonuçlar, genel olarak literatürle çelişmektedir. Uluslararası düzeyde Eisenberg ve Lennon (1983), kızların empati düzeylerinin oğlanlardan belirgin biçimde yüksek olduğunu meta-analiz düzeyinde ortaya koymuşlardır. Kaya ve Siyez'in (2010) çalışmasında, kız ergenlerin empati puanlarının oğlanlardan anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde, sosyal kaygı değişkeninde de literatürde genellikle kızların daha yüksek düzeyde sosyal kaygı yaşadığı yönünde bulgular mevcuttur. La Greca ve Lopez (1998), sosyal değerlendirme kaygısının ergenlikte özellikle kızlar arasında daha sık görüldüğünü belirtmiştir. Bu açıdan, mevcut araştırmada sosyal kaygı düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı fark göstermemesi, önceki bulgularla çelişmektedir.

Bu çelişkili durumun nedenleri arasında, çalışmadaki örneklemin görece homojen bir yapıya sahip olması, yaş gruplarının birbirine yakın olması ve toplumsal cinsiyet rollerinin henüz belirginleşmemiş olması sayılabilir. Ayrıca kullanılan ölçme araçlarının cinsiyet duyarlılığı konusunda sınırlı ayırt ediciliğe sahip olması da farkların tespit edilmesini zorlaştırmış olabilir. Tüm değişkenler için hesaplanan düşük etki büyüklüğü (η^2) değerleri de cinsiyetin bu değişkenler üzerinde belirleyici bir faktör olmadığını göstermektedir.

Araştırmada elde edilen bir diğer bulgu ile H1c hipotezinde öne sürülen ekonomik durum ile psikososyal özellikler arasındaki anlamlı ilişki kısmen doğrulanmıştır.

Yalnızca psikolojik sağlık değişkeninde anlamlı bir fark bulunmuş; sosyal kaygı değişkeninde ise anlamlılığa yakın, dikkat çekici sonuçlar gözlemlenmiştir. Empati ve kültürleşme değişkenlerinde ise ekonomik duruma göre istatistiksel olarak anlamlı farklar görülmemiştir. Bu sonuçlar, göçmen çocuklara yönelik literatürle büyük ölçüde örtüşmekte; bazı bulgular ise bağlamsal nedenlerle farklılık göstermektedir.

Psikolojik sağlık açısından ekonomik durumu iyi olan çocukların daha yüksek puanlara sahip olması, göçmen çocukların refah koşullarının psikolojik dayanıklılık üzerinde belirleyici olduğunu gösteren çok sayıda çalışmayla örtüşmektedir. Örneğin Fazel et al. (2012), ekonomik güvencenin göçmen çocukların ruhsal sağlığı üzerinde koruyucu bir etki yarattığını; Bronstein ve Montgomery (2011) ise düşük ekonomik koşullarda büyüyen göçmen çocukların psikolojik olarak daha kırılgan olduğunu ortaya koymuştur.

Sosyal kaygı değişkeninde gruplar arası fark istatistiksel olarak anlamlı çıkmamakla birlikte, anlamlılığa oldukça yakın bir değer elde edilmiş ve etki büyüklüğü orta düzeyde bulunmuştur. Bu bulgu, Roche et al. (2017) ve Beiser & Hou (2006) gibi araştırmalarda da görüldüğü üzere, düşük sosyoekonomik düzeye sahip göçmen çocukların daha fazla sosyal değerlendirme kaygısı taşıdığı yönündeki literatürle örtüşmektedir.

Kültürleşme değişkeninde gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmasa da “kötü” ekonomik durumdaki çocukların kültürleşme puanlarının daha yüksek olması dikkat çekicidir. Bu bulgu, Berry'nin (1997) ekonomik refah arttıkça kültürel entegrasyonun kolaylaşacağına dair görüşüyle çelişiyor görünse de Keles et al. (2016) ve Arslan & Turan (2010) gibi çalışmalarda belirtildiği gibi, düşük gelirli bireylerin ev sahibi kültürle daha sık ve yoğun etkileşim kurmak zorunda kalmaları bu farkı açıklayabilir. Empati düzeylerinde ekonomik duruma göre anlamlı fark çıkmaması ise literatürle büyük ölçüde uyumludur. Bekerman & Zembylas (2011), empatik eğilimlerin ekonomik koşullardan ziyade aile içi sosyalizasyon süreçleri, duygusal gelişim ve sosyal çevre ile şekillendiğini ifade etmiştir. Deniz ve Sümer (2021) de benzer biçimde çalışmalarında, empati düzeylerinin ekonomik düzeyden bağımsız olarak geliştiğini ortaya koymuştur.

Araştırmada ulaşılan bir diğer bulgu, H2a hipotezini doğrular nitelikte olup empati düzeyi yüksek olan göçmen çocukların psikolojik sağlık düzeylerinin de anlamlı biçimde yüksek olduğudur. Eisenberg, Spinrad ve Sadovsky (2006), empati düzeyi yüksek bireylerin sosyal ortamlarda daha fazla kabul gördüğünü, daha güçlü sosyal bağlara sahip olduklarını ve bu nedenle stresli yaşam olaylarına karşı daha dirençli olduklarını vurgulamaktadır. Empati, bu anlamda bireyin sosyal destek sistemine erişimini kolaylaştırmakta ve bir tür psikolojik tampon işlevi görmektedir. Bu görüşü destekleyen bir diğer çalışma olan Mikulincer & Shaver (2005), empati kapasitesinin güvenli bağlanma stillerini beslediğini, bunun da bireyin duygusal zorluklar karşısında dayanıklılığını artırdığını göstermektedir. Araştırma bulgularının gösterdiği gibi, empati düzeyindeki artış yalnızca sosyal uyumu değil, duygusal düzenleme becerilerini de geliştirmektedir. Davis (1996), empatiyi bireyin kendi ve başkasının duygusal süreçlerini ayırt edebilme, düzenleyebilme ve sağlıklı tepkiler verebilme kapasitesi olarak tanımlar. Tüm bu kuramsal çerçeveler ışığında, empati düzeyi yüksek olan göçmen çocukların daha güçlü bir psikolojik dayanıklılığa sahip olmaları beklenmektedir. Araştırma bulgularında da bu varsayım istatistiksel olarak desteklenmiştir. Sonuç olarak, empati yalnızca sosyal uyumun değil, psikolojik sağlamlığın da temel yapıtaşlarından biridir. Özellikle göçmen çocuklar gibi kırılgan gruplarda empati geliştiren bireylerin sosyal destek sistemlerinden daha fazla yararlandığı, duygusal zorlanmalara karşı daha dirençli olduğu ve kendilik algılarının daha sağlıklı geliştiği görülmektedir.

Bu çalışmada elde edilen önemli bulgulardan bir diğeri, H2b hipotezini doğrular nitelikte olup sosyal kaygı düzeyi yüksek olan göçmen çocukların psikolojik sağlık düzeylerinin anlamlı biçimde düşük olduğudur. Bu bulgu, sosyal kaygının sadece geçici ya da duygusal bir rahatsızlık değil, bireyin genel psikolojik dayanıklılığını ve yaşamla baş etme kapasitesini doğrudan etkileyen yapısal bir risk faktörü olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyal kaygı, bireyin sosyal ortamlarda olumsuz değerlendirilme, reddedilme ya da küçük düşürülme korkusuyla yaşadığı yoğun stres hâlidir. Bu kaygı, çocukların sosyal etkileşimlerden kaçınmalarına, içe kapanmalarına ve zamanla yalnızlaşmalarına neden olabilir. La Greca ve Lopez (1998) sosyal kaygının, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerini zayıflattığını, sosyal destek sistemlerini sınırladığını ve dolayısıyla bireyin stresle baş etme kaynaklarını tükettiğini belirtmektedir. Bu durum, özellikle göçmen çocuklarda psikolojik sağlık açısından kritik bir kırılma

noktasıdır. Pumariega et al. (2005) ise göçmen çocukların sosyal ortamlarda daha çok dışlanmaya ve mikro ayrımcılığa maruz kaldıklarını ve bu durumun sosyal kaygı düzeylerini ciddi biçimde yükselttiğini ortaya koymuştur. Bu tür yoğun kaygılar, bireyin öz yeterlilik algısını zayıflatmakta; sosyal becerilerinin gelişimini engellemekte ve psikolojik sağlamlığın temel bileşenlerinden biri olan problem çözme kapasitesini azaltmaktadır. Yılmaz ve Gençdoğan'da (2007), sosyal kaygısı yüksek bireylerin stresle baş etme becerilerinin zayıf olduğunu ve bu nedenle psikolojik sağlamlıklarının düşük düzeyde seyrettiğini göstermiştir. Sonuç olarak, sosyal kaygı göçmen çocukların psikolojik sağlamlıklarını doğrudan zayıflatan, çoğunlukla sosyal çevre kaynaklı, ancak bireyin içsel işleyişini de etkileyen çok katmanlı bir risk unsurudur. Bu nedenle sosyal kaygının erken dönemde tanınması, kültürel duyarlılığa sahip bütüncül müdahalelerle yönetilmesi ve psikolojik sağlamlığı destekleyici sistemlerin güçlendirilmesi, göçmen çocukların sağlıklı gelişimi için kritik önemdedir.

Çalışmada ulaşılan bulgulardan bir diğeri de H2c hipotezini doğrular nitelikte olup göçmen çocukların kültürleşme düzeyleri yükseldikçe psikolojik sağlamlıklarının da anlamlı biçimde arttığıdır. Bu bulgu, kültürleşmenin yalnızca dışsal bir adaptasyon süreci değil; aynı zamanda bireyin içsel psikolojik dengesini etkileyen güçlü bir faktör olduğunu göstermektedir. Özellikle Berry'nin (1997) kültürleşme stratejileri arasında en olumlu psikolojik çıktılara yol açtığını vurguladığı "entegrasyon" stratejisi, bireyin hem kendi kültürel kimliğini koruyabildiği hem de ev sahibi toplumun normlarına uyum sağlayabildiği bir çerçevedir.

Nguyen ve Benet-Martínez'in (2013) yürüttüğü çalışmalarda da entegrasyon stratejisi ile yüksek düzeyde psikolojik iyi oluş arasında güçlü bir ilişki olduğu gösterilmiştir. Göçmen çocukların entegrasyon düzeyleri yükseldikçe, akran ilişkileri, okul başarısı, öğretmen desteği gibi psikolojik sağlamlığı besleyen sosyal kaynaklara daha kolay erişebildikleri görülmektedir. Kültürleşme ayrıca sosyal sistemlere katılımı da artırarak bireyin yalnızlık hissini azaltır. Ward ve Kennedy (2001), ev sahibi toplumun normlarına uyum sağlayabilen bireylerin sosyal destek sistemlerinden daha fazla yararlandıklarını ve bunun psikolojik dayanıklılığı artırdığını vurgulamıştır. Bu süreçte göçmen çocukların yalnızca toplumun onlara sunduğu kaynaklara değil, aynı zamanda kendi içsel denge ve esnekliklerini kurmalarına da olanak tanınmaktadır.

Öte yandan kültürel kimlik bütünlüğü de kültürleşmenin psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisinde belirleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Kimlik gelişimi açısından kritik bir dönemde olan çocuklar için “ben kimim?” sorusuna net ve tutarlı bir yanıt verebilmek, stresle baş etme, sosyal baskılara direnç gösterme ve kendilik algısını koruma açısından önemlidir. Phinney (1990), etnik kimlik ile psikolojik uyum arasında doğrudan bir ilişki olduğunu ve entegrasyon stratejisinin bu uyumu desteklediğini ortaya koymuştur. Sonuç olarak, kültürleşme süreci göçmen çocukların psikolojik sağlamlığı üzerinde önemli ve çok katmanlı bir etkiye sahiptir. Özellikle entegrasyon stratejisinin benimsenmesi, çocukların kimlik bütünlüğünü koruyarak hem sosyal uyumu hem de içsel direnci artırmaktadır.

Bu araştırma kapsamında yapılan korelasyon analizleri, göçmen çocukların kültürleşme düzeyleri ile empati, sosyal kaygı ve psikolojik sağlamlıkları arasında çeşitli ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Bu ilişkiler literatürle büyük ölçüde örtüşmekte; bazı bulgular ise alan yazına farklı açılardan katkı sunarak yeni tartışmalara zemin hazırlamaktadır.

Korelasyon analizleri sonucunda elde edilen ilk bulgu kültürleşme ile empati arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bu bulgu, kültürel etkileşimlerin empatik becerileri artırabileceğini öne süren Cassels ve arkadaşlarının (2010) araştırmasıyla örtüşmektedir. Onların çalışmasında, özellikle iki kültürlü çocukların empati düzeylerinin daha yüksek olduğu ve kültürel çeşitlilikle karşılaşmanın sosyal bilişsel gelişimi olumlu etkilediği belirtilmiştir. Berry'nin (1997) kültürleşme kuramında da özellikle “entegrasyon” stratejisini benimseyen bireylerin daha yüksek düzeyde psikososyal uyum sergilediği ve bunun empati gibi sosyal becerilerle desteklendiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda, göçmen çocukların yeni kültürle sağlıklı etkileşimleri, onların empatik eğilimlerini artıran bir etki yaratabilir.

İkinci elde edilen bulgu kültürleşme ile sosyal kaygı arasındaki pozitif ilişkidir bu bulgu literatürle hem örtüşen hem de çelişen yönler içermektedir. Örtüşen yönü, Crockett ve arkadaşlarının (2007) kültürleşme sürecinde yaşanan stresin, özellikle göçmen gençlerde sosyal kaygı ve depresif belirtilerle ilişkili olduğunu ortaya koymasındadır. Benzer şekilde, Yu ve Wang'ın (2016) Çin'deki göçmen çocuklarla yaptığı çalışmada da kültürleşme zorluklarıyla karşılaşan çocukların sosyal uyumda sorunlar yaşadığı ve sosyal kaygı geliştirme olasılıklarının arttığı saptanmıştır. Ancak

bu bulgu, kültürleşmenin yalnızca olumlu bir süreç olmadığına ve bireyin karşılaştığı bağlamsal stres faktörlerine bağlı olarak psikolojik riskler de oluşturabileceğine işaret etmektedir. Bu durum, kültürleşmenin doğası ve stratejisiyle yakından ilgilidir; örneğin birey dışlanma ya da baskılanma yoluyla kültürleşiyorsa, bu kaygı düzeyini artırabilir (Berry, 1997).

Üçüncü olarak kültürleşme ile psikolojik sağlamlık arasındaki zayıf ama anlamlı ilişki saptanmıştır. Bu bulgu kültürel adaptasyon sürecinin bireyin dayanıklılığına sınırlı da olsa katkı sunduğunu gösterirken Schmitz ve Schmitz'in (2022) kültürleşme stratejileri ile psikolojik uyum arasındaki ilişkileri incelediği çalışmayla da paralellik göstermektedir. Ancak ilişkinin güçlü olmaması, psikolojik sağlamlığın sadece kültürleşme ile değil, aynı zamanda sosyal destek, kişilik özellikleri ve çevresel etkenlerle de şekillendiğini göstermektedir.

Öte yandan empati ile psikolojik sağlamlık arasında gözlenen güçlü pozitif ilişki, literatürde geniş şekilde desteklenmektedir. Eisenberg ve Eggum (2009), empatik bireylerin sosyal destek sistemlerinden daha etkin yararlandığını ve bu sayede stresle daha iyi başa çıktıklarını vurgulamıştır. Davis (1996) ise empatik bireylerin duygu düzenleme becerilerinin güçlü olduğunu ve bu durumun psikolojik esnekliklerini artırdığını belirtmiştir. Bu bağlamda, göçmen çocukların empatik becerileri, zorlayıcı çevresel koşullara karşı bir koruyucu faktör olarak işlev görebilir.

Bir diğer bulguda sosyal kaygı ile psikolojik sağlamlık arasında tespit edilen negatif ilişki, sosyal kaygının bireyin dayanıklılığını zayıflattığını göstermektedir. Bu bulgu, La Greca ve Lopez (1998)'in sosyal kaygı düzeyi yüksek bireylerin akran ilişkilerinde zorluk yaşadığını ve psikolojik uyumlarının olumsuz etkilendiğini gösteren çalışmasıyla tutarlıdır. Muris (2002) de sosyal kaygının öz yeterlik algısını zayıflattığını ve duygusal regülasyonu güçleştirdiğini ifade etmiştir. Göçmen çocukların sosyal ortamlarda kendilerini güvende hissetmemeleri, değerlendirilme korkusu taşımaları bu bağlamda psikolojik sağlamlıklarını olumsuz yönde etkileyebilir.

Son olarak empati ile sosyal kaygı arasında ise anlamlı bir ilişki gözlenmiştir. Bu bulgu literatürle kısmen çelişmektedir. Spinrad ve Eisenberg (2009), empatik çocukların sosyal ortamlarda daha başarılı olduğunu, dolayısıyla sosyal kaygılarının düşük

olduğunu belirtmiş olsa da Crawford ve Manassis (2011) bu ilişkinin karmaşık olduğunu ve empati türlerine (bilişsel vs. duygusal) göre değişebileceğini ifade etmiştir. Çalışmanın bu bulgusu, sosyal kaygının daha çok benlik algısı, sosyal yeterlilik ve değerlendirilme korkusu gibi değişkenlerle ilişkili olduğunu; empati ile doğrudan bağlantılı olmayabileceğini düşündürmektedir.

Sonuç olarak, değişkenler arasında yapılan korelasyon analizi genel olarak kültürleşme, empati, sosyal kaygı ve psikolojik sağlamlık arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermektedir. Özellikle empati ile psikolojik sağlamlık arasında güçlü bir bağ bulunması, göçmen çocukların duygusal ve sosyal becerilerinin psikolojik dayanıklılık üzerinde belirleyici olabileceğini göstermektedir. Bununla birlikte, kültürleşmenin bazı bireylerde sosyal kaygıyı artırabileceği ve her zaman olumlu bir süreç olmadığı da dikkat çekmektedir. Bu durum, kültürel adaptasyon sürecinin bireysel deneyimler bağlamında ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Çalışmada ayrıca kültürleşme düzeyi yükseldikçe empatik eğilimlerin de anlamlı şekilde arttığı ve bu artışın psikolojik sağlamlığı dolaylı yoldan güçlendirdiği bulgusu elde edilerek H2d hipotezi doğrulanmıştır. Bu sonuç, kültürleşmenin sadece bireyin dış çevreye uyumunu değil; aynı zamanda bilişsel-duygusal sosyal becerilerden biri olan empatiyi de olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Göçmen çocuklar kültürel geçiş sürecinde daha fazla sosyal karşılaşma yaşadıkça, farklı bakış açıları geliştirme ve duygusal perspektif alma yetenekleri de gelişmektedir. Özellikle kültürel çeşitlilik içeren ortamlar, bireylerin farklı yaşam tarzlarını, duyarlılıkları ve ihtiyaçları gözlemleme şansı sunduğundan, empatik kapasitenin gelişimi için güçlü bir bağlam sağlar (Batson et al., 2009).

Empatinin kültürleşme süreciyle ilişkili olarak gelişmesi, benlik dışındaki bireyleri anlamaya yönelik bilişsel bir çaba gerektirir. Bu çaba, kültürel geçiş yaşayan çocukların hem kendi duygularını düzenlemesini hem de çevresindekilerle sağlıklı ilişkiler kurmasını kolaylaştırır. Chao (2001), empati düzeyi yüksek bireylerin, çok kültürlü ortamlarda daha sağlıklı iletişim kurabildiğini ve karşıt görüşlere karşı daha hoşgörülü tutumlar sergilediklerini ifade etmiştir. Ayrıca empati, psikolojik sağlamlığın bir yordayıcısı olarak, bireyin sosyal destek kaynaklarını artırmasına ve zorlayıcı yaşam olayları karşısında daha esnek davranmasına yardımcı olur.

Dolayısıyla, kültürleşme → empati → psikolojik sağlık yolunun dolaylı ve anlamlı olması, bu üç yapının birbirini güçlendirici doğasına işaret etmektedir.

Öte yandan araştırma, sosyal kaygının kültürleşme ile psikolojik sağlık arasındaki ilişkide anlamlı bir aracı rol oynamadığını ortaya koymuştur. Bu bulgu, sosyal kaygının kültürel uyumdan ziyade, bireyin geçmiş yaşantıları, aile dinamikleri, kişilik özellikleri ya da travmatik deneyimleriyle daha doğrudan ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Nitekim Inderbitzen-Nolan & Walters (2000), sosyal kaygının daha çok içe dönüklük, düşük benlik saygısı ve sosyal onay ihtiyacı gibi bireysel değişkenlerle ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle, kültürleşme düzeyi yüksek olan bir birey bile, eğer sosyal anksiyete yatkınlığına sahipse, psikolojik sağlık açısından istenilen düzeyde gelişim göstermeyebilir.

Araştırmada elde edilen bir diğer bulgu marjinalleşmenin psikolojik sağlık (PS) üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı bulunmaması, ancak sosyal kaygı (SK) aracılığıyla dolaylı olarak olumsuz etkide bulunmasıdır bu da H2e hipotezini doğrulamaktadır. Bu bulgu, göçmen çocukların marjinalleşme deneyimlerinin doğrudan psikolojik dayanıklılıklarını azaltmasa da sosyal kaygı gibi psikososyal risk faktörlerini artırarak dolaylı bir zemin hazırladığını göstermektedir. Bu sonuç, literatürde genel olarak marjinalleşmenin psikolojik uyum üzerindeki karmaşık etkileriyle uyumludur. Örneğin, Berry ve diğ. (2006), kültürleşmenin stres ve uyum süreçlerinde ara değişkenlerin önemli olduğunu; marjinalleşmenin doğrudan olumsuz etkilerinin sınırlı, ancak sosyal destek ve psikolojik süreçler üzerinden etkilerinin daha belirgin olabileceğini belirtmiştir. Benzer şekilde, Nguyen ve Benet-Martínez (2013) marjinalleşmenin bireylerde aidiyet ve sosyal bağlantıları zayıflattığını, bunun da sosyal kaygı ve stres düzeylerini artırarak psikolojik sağlamlığı dolaylı etkileyebileceğini göstermiştir.

Araştırmada elde edilen son bulgu empati değişkeninin marjinalleşmeden etkilenmemesi ve psikolojik sağlık ile ilişkisinde aracı rol oynamamasıdır bu bulgu H2f hipotezini reddeder niteliktedir. Empati, bireylerin sosyal bağlarını güçlendirerek psikolojik direnç kazanmalarına yardımcı olur (Decety & Jackson, 2004). Marjinalleşmenin empati üzerinde etkisinin zayıf veya anlamlı olmaması, göçmen çocukların sosyal bağlarında yaşadıkları kopukluğun empatik kapasiteyi doğrudan

etkilemediğini, ancak sosyal kaygı gibi daha doğrudan sosyal stres kaynaklarıyla ilişkili olduğunu düşündürür.

Sosyal kaygının psikolojik sağlamlık üzerindeki olumsuz etkisi, literatürde yaygın bir bulgudur. Spokas (2016) sosyal kaygının bireylerin sosyal destek arayışını engelleyerek psikolojik dayanıklılığı azalttığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda, marjinalleşmenin sosyal kaygıyı artırması, göçmen çocuklarda psikolojik sağlamlığın zayıflamasının önemli bir mekanizması olarak değerlendirilebilir. Son yıllarda yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlar rapor edilmiştir. Örneğin, Kim ve Lee (2021), göçmen çocuklarda marjinalleşmenin sosyal izolasyon ve kaygı düzeylerini artırdığını ve bu durumun psikolojik sağlamlık üzerinde dolaylı olumsuz etkiler yarattığını göstermiştir. Ayrıca, Li ve ark. (2023) marjinalleşme ile sosyal kaygı arasındaki pozitif ilişkiyi ve bu durumun psikolojik iyi oluşu azalttığını desteklemiştir. Bu bağlamda, elde edilen bulgular sosyal kaygının marjinalleşmenin psikolojik sonuçları üzerindeki aracı rolünü vurgulamakta ve göçmen çocuklarda sosyal kaygının azaltılmasının psikolojik sağlamlık üzerindeki koruyucu etkisini ön plana çıkarmaktadır. Bu da sosyal ve psikolojik müdahalelerin, özellikle sosyal kaygı yönetimine odaklanmasının önemini gösterir.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Bu araştırma, Türkiye’de yaşayan 9–15 yaş arası göçmen çocukların psikolojik sağlamlık düzeylerinin, empati, sosyal kaygı ve kültürleşme gibi psikososyal değişkenlerle nasıl ilişkili olduğunu incelemiş ve literatürdeki bazı boşluklara dikkat çeken özgün bulgular ortaya koymuştur. Araştırma sonucunda, yaş ve cinsiyet değişkenlerinin psikososyal özellikler üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmaması, bu faktörlerin her zaman belirleyici olmadığını ve bağlamsal etkilerin göz önünde bulundurulması gerektiğini göstermektedir. Bu bulgular, özellikle çocukların benzer çevresel koşullarda gelişim göstermesi hâlinde, demografik değişkenlerin etkisinin sınırlı kalabileceğine işaret etmektedir.

Ekonomik durumun psikolojik sağlamlık üzerindeki anlamlı etkisi ve sosyal kaygıyla olan ilişkisi, göçmen çocukların psikososyal uyum süreçlerinde sosyoekonomik koşulların önemli rol oynayabileceğini ortaya koymuştur. Ayrıca empati düzeyinin psikolojik sağlamlığı desteklediği, sosyal kaygının ise bu sağlamlığı olumsuz yönde etkileyen bir risk faktörü olduğu gözlemlenmiştir. Kültürleşmenin psikolojik sağlamlıkla pozitif ilişkisi, empati ile olan dolaylı etkisi ve marjinalleşmenin sosyal kaygı aracılığıyla psikolojik dayanıklılığı zayıflatması gibi bulgular, göçmen çocukların psikososyal uyum süreçlerinin çok katmanlı ve etkileşimli olduğunu göstermektedir.

Literatürle büyük ölçüde uyumlu olan bu sonuçlar, aynı zamanda kültürleşmenin her birey için olumlu sonuçlar doğurmayabileceğini ve bu sürecin, sosyal kaygı gibi etkenler aracılığıyla psikolojik sonuçları şekillendirebileceğini ortaya koymuştur. Bu bulgular, göçmen çocukların psikososyal uyumlarını değerlendirirken, bireysel, ailesel ve sosyal çevresel dinamiklerin bir bütün olarak ele alınmasının önemine işaret etmektedir. Çalışma, özellikle kültürleşme süreci, empati gelişimi ve sosyal kaygının

karşılıklı ilişkilerini göçmen çocuklar bağlamında ele alarak, bu alanda yapılacak ileriki araştırmalara yol gösterici bir zemin sunmaktadır.

6.2. Öneriler

Araştırmada ulaşılan bulgular doğrultusunda, göçmen çocukların psikolojik sağlamlıklarının artırılmasına yönelik bireysel, toplumsal ve yapısal düzeyde çok boyutlu stratejiler geliştirilmesi gerektiği görülmektedir. Empatiyi güçlendirme, sosyal kaygıyı azaltma ve kültürel uyum süreçlerini destekleme temelli öneriler hem saha uygulamalarına hem de akademik çalışmalara ışık tutacak niteliktedir. Öneriler aşağıda üç başlık altında detaylandırılmıştır.

6.2.1. Uygulayıcılar (Psikolojik Danışmanlar, Sosyal Hizmet Uzmanları, Öğretmenler ve Sivil Toplum Aktörleri) İçin Öneriler

Göçmen çocukların psikolojik sağlamlıklarını desteklemek için çok boyutlu ve uygulanabilir stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir. Göçmen çocukların psikososyal uyumunu desteklemek amacıyla sosyal hizmet uzmanları ve psikolojik danışmanlar hem bireysel hem sistem düzeyinde aktif roller üstlenmelidir. Sosyal hizmet uzmanları; ailelere yönelik bilgilendirme çalışmaları yaparak çocukların ev ortamındaki destek sistemlerini güçlendirmeli, ihtiyaç duyulan durumlarda sosyal yardım ve hizmet ağlarıyla koordinasyon kurmalı, risk altındaki çocuklar için bireysel takip planları oluşturmalıdır. Aynı zamanda kültürlerarası etkinliklerle toplumsal uyumu destekleyen projeler geliştirmeli ve ayrımcılıkla mücadelede hak temelli bir yaklaşımı benimsemelidir. Psikolojik danışmanlar ise okullarda empati, sosyal beceri ve duygu düzenleme temelli grup çalışmaları yürütmeli; sosyal kaygı yaşayan çocuklara yönelik kısa süreli destek programları uygulamalıdır. Ayrıca, öğrencilerin kültürel geçmişlerine duyarlı bir yaklaşımla bireysel danışmanlık sunmalı, öğretmen ve ailelerle iş birliği içinde çalışarak erken yönlendirme ve bütüncül destek sağlamalıdır. Bu iki meslek grubunun eşgüdümlü çalışması, göçmen çocukların hem duygusal hem sosyal dayanıklılıklarını artırmada kritik öneme sahiptir. Aynı zamanda öğretmenlere empati geliştirme seminerleri verilerek, sınıf içi etkileşim kalitesinin artırılması sağlanmalı ve öğretmenler sosyal kaygı belirtilerini tanıyabilecek şekilde eğitilmelidir.

Kültürel kimliğin kabulü de çocukların benlik saygısı ve aidiyet duygusu açısından koruyucu bir faktördür. Bu bağlamda, kültürlerarası atölyeler yoluyla öğrencilerin hem kendi kültürlerini anlatabilecekleri hem de ev sahibi toplumun değerlerini tanıyabilecekleri güvenli alanlar oluşturulmalıdır. Eğitim personeline kültürel yeterlilik eğitimleri verilmeli ve önyargılarla mücadeleye dönük farkındalık kazandırılmalıdır. Aile desteği de psikolojik sağlık açısından kritik bir unsurdur. Bu nedenle göçmen ebeveynlere yönelik bilgilendirme seminerleri, psikoeğitim programları ve gerektiğinde danışmanlık hizmetleri sunulmalı; ailelerin okul süreçlerine aktif katılımları teşvik edilmelidir. Tüm bu çalışmaların etkili olabilmesi için bireysel, sosyal, kültürel ve ailesel düzeyleri bir arada gözeten bütüncül bir yaklaşım benimsenmeli; uygulamalar bağlamsal ihtiyaçlara uygun, bilimsel temelli ve sürdürülebilir olmalıdır.

6.2.2. Akademisyenler ve Araştırmacılar İçin Öneriler

Bu çalışmada olduğu gibi kesitsel araştırmalar, yalnızca belirli bir zaman noktasındaki ilişkileri ortaya koymakla sınırlıdır. Ancak psikolojik sağlık, empati ve sosyal kaygı gibi değişkenler gelişimsel olarak dinamik süreçlerdir. Bu nedenle; zaman içerisinde çocukların bu değişkenlerde nasıl bir seyir izlediğini gözlemlemek için boylamsal modeller oluşturulmalıdır. Örneğin göçmen çocukların Türkiye'ye ilk gelişlerinden itibaren 1., 3. ve 5. yıllarında yapılan ölçümlerle psikososyal uyum süreçleri izlenebilir. Bu tarz araştırmalar, özellikle gelişim dönemlerinin etkilerini ayırt etme ve müdahale zamanlamasını optimize etme açısından kritik bilgiler sunar.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulus ötesi yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. ISBN: 978-605-399-643-9.
- Akgündüz, A. (2008). *Labour migration from Turkey to Western Europe, 1960–1974: A multidisciplinary analysis*. Aldershot, UK: Ashgate Publishing. ISBN: 978-075-467-390-3.
- Alemin, E., & Çavuş Bekce, F. Ö. (2021). Suriyeli göçmen çocukların eğitim gereksinimleri ve okula uyum süreçlerinde karşılaştıkları güçlükler. *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 55–72.
- Altuntepe, M. Ö. N. (2008). Türkiye’de kentsel alanlara göç edenlerin kent ve çalışma hayatına uyum durumları: Bir alan araştırması. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 3(11).
- Ariès, P. (1962). *Çocukluğun tarihi* (M. A. Kılıçbay, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi. ISBN: 978-071-267-458-4.
- Ataca, B., & Berry, J. W. (2002). Psychological, sociocultural, and marital adaptation of Turkish immigrant couples in Canada. *International Journal of Psychology*, 37(1), 13–26.
- Aydeniz, S., & Sarıkaya, B. (2021). Göçmen çocukların eğitiminde yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(1), 385–404. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.959700>
- Banks, J. A. (2006). *Cultural diversity and education: Foundations, curriculum, and teaching* (5th ed.). Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Başel, H. (2011). Türkiye’de nüfus hareketlerinin ve iç göçün nedenleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 53, 515–542.
- Batson, C. D. (2011). *Altruism in humans*. New York, NY: Oxford University Press. ISBN: 978-019-534-106-5.

- Batson, C. D., Ahmad, N., & Lishner, D. A. (2009). Empathy and altruism. In S. J. Lopez & C. R. Snyder (Eds.), *Oxford handbook of positive psychology* (2nd ed., pp. 417–426). New York, NY: Oxford University Press.
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, *117*(3), 497–529.
- Bayraklı, C. (2007). *Dış göçün sosyo-ekonomik etkileri: Görece Göçmen Konutları'nda (İzmir) yaşayan Bulgaristan göçmenleri örneği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Beidel, D. C., & Turner, S. M. (2007). *Shy children, phobic adults: Nature and treatment of social anxiety disorder*. Washington, DC: American Psychological Association. ISBN: 159-147-452-3.
- Beidel, D. C., Turner, S. M., & Morris, T. L. (2007). *Social effectiveness therapy for children: Treatment manual*. New York, NY: Oxford University Press.
- Benet-Martínez, V., & Haritatos, J. (2005). Bicultural identity integration (BII): Components and psychosocial antecedents. *Journal of Personality*, *73*(4), 1015–1050.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, *46*(1), 5–34.
- Berry, J. W. (2001). A psychology of immigration. *Journal of Social Issues*, *57*(3), 615–631.
- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, *29*(6), 697–712.
- Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L., & Vedder, P. (2006). Immigrant youth: Acculturation, identity, and adaptation. *Applied Psychology*, *55*(3), 303–332. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2006.00256.x>
- Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L., & Vedder, P. (Eds.). (2006). *Immigrant youth in cultural transition: Acculturation, identity, and adaptation across national contexts*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. ISBN: 978-041-596-361-9.

- Betancourt, T. S., & Khan, K. T. (2008). The mental health of children affected by armed conflict: Protective processes and pathways to resilience. *International Review of Psychiatry*, 20(3), 317–328.
- Boran, S. (2021). Türkiye'nin düzensiz göçle mücadelesinde geri kabul gerekliliği: Afganlar üzerinden inceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 238–260.
- Bostan, H. (2017). Türkiye'de iç göçlerin toplumsal yapıda neden olduğu değişimler, meydana getirdiği sorunlar ve çözüm önerileri. *Journal of Geography*, 35, 1–16. <https://doi.org/10.26650/JGEOG330955>
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). New York, NY: Greenwood.
- Boyd, M. (1989). Family and personal networks in international migration: Recent developments and new agendas. *International Migration Review*, 23(3), 638–670.
- Bozkaya, H. (2022). Göç ve çocuk hakları üzerine bir değerlendirme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 30, 677–688.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (23. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Cassels, T. G., Chan, S., Chung, W., & Birch, S. A. J. (2010). The role of culture in affective empathy: Cultural differences in empathic concern and perspective taking. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 16(3), 260–268. <https://doi.org/10.1037/a0017482>
- Castles, S., & Miller, M. J. (2009). *The age of migration: International population movements in the modern world* (4th ed.). New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Castles, S., de Haas, H., & Miller, M. J. (2014). *The age of migration: International population movements in the modern world* (5th ed.). London, England: Macmillan International Higher Education

- Cederblad, M. (2003). Resilience and vulnerability in childhood. *The Journal of the Royal Society for the Promotion of Health*, 123(2), 62–66.
- Chao, R. K. (2001). Extending research on the consequences of parenting style for Chinese Americans and European Americans. *Child Development*, 72(6), 1832–1843
- Civilization Congress From Past to Future. (n.d.). Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/337943610> [23.09.2024]
- Clark, D. M., & Wells, A. (1995). *A cognitive model of social phobia*. In R. G. Heimberg, M. R. Liebowitz, D. A. Hope, & F. R. Schneier (Eds.), *Social phobia: Diagnosis, assessment, and treatment* (pp. 69–93). New York, NY: Guilford Press.
- Cleveland Clinic. (n.d.). Social anxiety disorder: Symptoms, tests, causes and treatments. Erişim adresi: <https://my.clevelandclinic.org/health/diseases/22709-social-anxiety> [21.02.2025]
- Cohen, R. (2006). *Migration and its enemies: Global capital, migrant labour and the nation-state*. London: Routledge. ISBN: 978-075-464-658-7
- Conger, R. D., Conger, K. J., & Martin, M. J. (2010). Socioeconomic status, family processes, and individual development. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 685–704.
- Crawford, A. M., & Manassis, K. (2011). Anxiety, social skills, friendship quality, and peer victimization: An integrated model. *Journal of Anxiety Disorders*, 25(7), 924–931. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2011.05.001>
- Crepaz, M. M. L. (2018). Immigration, empathy and the decline of social cohesion in Germany. School of Public and International Affairs, University of Georgia. Erişim adresi: <https://spia.uga.edu/immigration-empathy-and-the-decline-of-social-cohesion-in-germany/>
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Crockett, L. J., Iturbide, M. I., Torres Stone, R. A., McGinley, M., Raffaelli, M., & Carlo, G. (2007). Acculturative stress, social support, and coping: Relations

to psychological adjustment among Mexican American college students. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 13(4), 347–355. <https://doi.org/10.1037/1099-9809.13.4.347>

Cummins, J. (2001). *Bilingual children's mother tongue: Why is it important for education?* *Sprogforum*, 7(19), 15–20.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB). (2020). Çocuk işçiliği ile mücadele raporu. Erişim adresi: <https://www.cs.gb.gov.tr/cgm/dokumanlar>

Danış, D., & Dikmen, H. (2022). Türkiye'de göçmen ve mülteci entegrasyonu: Politikalar, uygulamalar ve zorluklar. *Göç Dergisi*, 9(2), 207–232.

Davis, M. H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(1), 113–126.

Davis, M. H. (1994). *Empathy: A social psychological approach*. Boulder, CO: Westview Press. ISBN: 9780813330013

Davis, M. H. (1996). *Empathy: A social psychological approach* (rev. ed.). Boulder, CO: Westview Press. ISBN: 9780813330013

Decety, J., & Cowell, J. M. (2014). The complex relation between morality and empathy. *Trends in Cognitive Sciences*, 18(7), 337–339. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2014.04.008>

Decety, J., & Jackson, P. L. (2004). The functional architecture of human empathy. *Behavioral and Cognitive Neuroscience Reviews*, 3(2), 71–100. <https://doi.org/10.1177/1534582304267187>

Decety, J., & Ickes, W. (Eds.). (2009). *The social neuroscience of empathy*. Cambridge, MA: MIT Press. ISBN: 9780262012973

Demir, İ. H., & Tanhan, F. (2022). Okul psikolojik danışmanlarının kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri ve çok kültürlü kişilik özelliklerinin incelenmesi. *Premium E-Journal of Social Sciences (PEJOSS)*, 6(25), 538–551. <https://doi.org/10.37242/pejoss.4272>

Dere, İ., & Demirci-Dölek, E. (2023). Türkiye'de göçmen öğrencilerin eğitimde karşılaştıkları sorunlar. *Humanitas*, 11(INCSOS VIII Özel Sayısı), 108–135.

- Derluyn, I., and Broekaert, E. (2008). Unaccompanied refugee children and adolescents: The glaring contrast between a legal and a psychological perspective. *International Journal of Law and Psychiatry*, 31(4), 319-330.
- DeVellis, R. F. (2017). *Scale development: Theory and applications* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications. ISBN: 9781506341569
- Dökmen, Ü. (2021). *Sanatta ve günlük hayatta iletişim çatışmaları ve empati*. İstanbul: Remzi Kitabevi. ISBN: 9789751413215
- Dryden-Peterson, S. (2016). Refugee education: The crossroads of globalization. *Educational Researcher*, 45(9), 473–482.
- Efe, H. (2018). Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye’de yaşanan göçler ve etkileri. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2018(1), 16–27.
- Eisenberg, N., & Eggum, N. D. (2009). *Empathic responding: Sympathy and personal distress*. In J. Decety & W. Ickes (Eds.), *The social neuroscience of empathy* (pp. 71–83). Cambridge, MA: MIT Press. ISBN: 9780262012973
- Eisenberg, N., & Fabes, R. A. (1998). Prosocial development. In N. Eisenberg (Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development* (5th ed., pp. 701–778). New York, NY: Wiley.
- Eisenberg, N., & Strayer, J. (1987). *Empathy and its development*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. ISBN: 9780521326094
- Eisenberg, N., & Strayer, J. (1990). *Empathy and its development* (rev. ed.). Cambridge, UK: Cambridge University Press. ISBN: 9780521409865
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., & Spinrad, T. L. (2006). Prosocial development. In N. Eisenberg, W. Damon, & R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development* (6th ed., pp. 646–718). New York, NY: Wiley. ISBN: 9780471272908
- Eisenberg, N., Spinrad, T. L., & Sadovsky, A. (2006). Empathy-related responding in children. In M. Killen & J. Smetana (Eds.), *Handbook of moral development* (pp. 517–549). New York, NY: Psychology Press. ISBN: 9780805843736

- Eisenberg, N., Spinrad, T. L., & Valiente, C. (2006). Emotion-related self-regulation and its relation to children's maladjustment. *Annual Review of Psychology*, 57,495–525. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.57.102904.190110>
- Ekmekçi, P. E. (2017). Syrian refugees, health and migration legislation in Turkey. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 19(6), 1434–1441.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York, NY: W. W. Norton and Company. ISBN-10: 0393010694
- Fazel, M., Reed, R. V., Panter-Brick, C., & Stein, A. (2012). Mental health of displaced and refugee children resettled in high-income countries: Risk and protective factors. *The Lancet*, 379(9812), 266–282.
- Fergus, S., & Zimmerman, M. A. (2005). Adolescent resilience: A framework for understanding healthy development in the face of risk. *Annual Review of Public Health*, 26, 399–419.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications. ISBN-10: 1446249182
- Gay, G. (2010). *Culturally responsive teaching: Theory, research, and practice* (2nd ed.). New York, NY: Teachers College Press.
- Geddes, A., & Scholten, P. (2016). *The politics of migration and immigration in Europe*. London: SAGE Publications. ISBN-10: 1473909481
- Gee, J. P. (1999). *An introduction to discourse analysis: Theory and method*. London: Routledge. ISBN-10: 0415254663
- Ghasemi, A., & Zahediasl, S. (2012). Normality tests for statistical analysis: A guide for non-statisticians. *International Journal of Endocrinology and Metabolism*, 10(2), 486–489.
- Giddens, A. (2021). *Sociology*. Cambridge, UK: Polity Press. ISBN-10: 1509534846
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2023). Geçici koruma altındaki Suriyeliler. Erişim adresi: <https://www.goc.gov>. [24.08.2024].
- Göç İdaresi Başkanlığı. (t.y.). Geçici korumamız altındaki Suriyeliler [Web sayfası]. İçişleri Bakanlığı. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler> [22.04.2025].

- Gökşen, F., & Cemalcılar, Z. (2010). Türkiye’de çocukluk ve sosyalleşme süreçleri. *Toplum ve Bilim*, 12(3), 25–48
- Gülmez, S. C., & Öztürk, A. (2018). Göç yaşantısı çerçevesinde çocukta psikososyal uyum süreci üzerine bir inceleme. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40/2), 449–481.
- Güngör, D. (2007). The interplay between values, acculturation, and adaptation: A study on Turkish-Belgian adolescents. *International Journal of Psychology*, 42(6), 380–392.
- Güngör, D. (2018). Göç ve kimlik: Göçmen çocukların toplumsal uyumu. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 144, 23–48.
- Güngör, D., & Bornstein, M. H. (2009). Gender and developmental pathways of acculturation and adaptation in immigrant adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 38(6), 799–804.
- Güngör, M. (2017). Sosyal kaygı bozukluğunun çocuklar ve ergenler üzerindeki etkileri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 32(2), 58–74.
- Halliday, M. A. K. (1978). *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. London: Edward Arnold. ISBN-10: 0713160866
- Hein, C. (2018). *The politics of migration and integration in Europe*. London: Routledge. ISBN-10: 1138288133
- Hoffman, M. L. (2000). *Empathy and moral development: Implications for caring and justice*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. ISBN-10: 0521650850
- Hofmann, S. G., & DiBartolo, P. M. (Eds.). (2010). *Social anxiety: Clinical, developmental, and social perspectives* (2nd ed.). San Diego, CA: Academic Press. ISBN-10: 0123750873
- Hollifield, J., Martin, P., & Orrenius, P. (2014). *Controlling immigration: A global perspective*. Stanford, CA: Stanford University Press. ISBN-10: 080479063X
- Inderbitzen-Nolan, H. M., & Walters, K. S. (2000). Social anxiety scale for adolescents: Normative data and further evidence of construct validity. *Journal of Clinical Child Psychology*, 29(3), 360–371.

- IOM (International Organization for Migration). (2021). World migration report 2022. Erişim adresi: <https://publications.iom.int/system/files/pdf/WMR-2022.pdf> [30.08.2024].
- İçduygu, A., Erder, S., & Gençkaya, Ö. F. (2009). Türkiye'nin uluslararası göç politikaları 1923-2023: Ulus devlet oluşumundan ulus ötesi dönüşümlere. İstanbul: *MireKoç*.
- İçduygu, A., & Sirkeci, İ. (1999). *Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde göç hareketleri: 75 yılda köylerden şehirlere* (s. 252). ISBN-13: 978-9757306436
- İçduygu, A., & Şimşek, D. (2016). Syrian refugees in Turkey: Towards integration policies. *Turkish Policy Quarterly*, 15(3), 59–69.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2023). Türkiye'deki mülteci ve geçici koruma statüsü. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/> [13.09.2024].
- İnsan göçleri. (t.y.). Vikipedi. Erişim adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/İnsan_göçleri [18.09.2024].
- Kaan, S. (2022). Göçmen çocukların psikososyal uyum süreçleri ve empati becerileri üzerine bir inceleme. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel psikoloji: Kültür bağlamında insan ve aile*. İstanbul: Evrim Yayınları. ISBN: 9753639295
- Kahraman, B. D. (2024). Çocuklarda bilinçli farkındalık temelli öz-yeterlik, öz-şefkat ve mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 20(1), 69–109.
- Karataş, K. (2019). Göç travması yaşayan göçmen çocuk ve ergenlerin psikososyal uyumlarının sağlanmasında sosyal desteğin önemi. V. Human.
- Kaya, A., & Kentel, F. (2005). Euro-Türkler: Türkiye ile Avrupa Birliği arasında köprü mü, engel mi? İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Keles, S., Friberg, O., Idsøe, T., Sirin, S. R., & Oppedal, B. (2018). Resilience and acculturation among unaccompanied refugee minors. *International Journal of Behavioral Development*, 42(1), 52–63.
- Keleş, R. (2006). *Kentleşme politikası*. İstanbul: İmge Kitabevi. ISBN-13: 978-975-533-053-2

- Kılıç, C. (2021). Sığınmacı ve mültecilerde psikolojik dayanıklılık üzerinde sosyal desteğin etkisi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 56(2), 1006–1020
- Kıray, M. (1998). *Kentleşme yazıları*. İstanbul: Bağlam Yayınları. ISBN-10: 975-694-712-8
- Kien, C., Sommer, I., Faustmann, A., et al. (2019). Prevalence of mental disorders in young refugees and asylum seekers in European countries: A systematic review. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 28, 1295–1310.
- Kim, S., & Lee, J. (2021). Marginalization and psychological distress among immigrant children: The mediating role of social anxiety. *Journal of Child and Family Studies*, 30(12), 3105–3115. <https://doi.org/10.1007/s10826-021-02072-3>
- King, R., & Raghuram, P. (2013). International student migration: Mapping the field and new research agendas. *Population, Space and Place*, 19(2), 127–137.
- Kline, P. (2015). *A handbook of test construction: Introduction to psychometric design*. London: Routledge. ISBN: 9781138876640
- Koçak, A., & Kaygısız, A. D. (2023). Cumhuriyet'ten bugüne Türkiye'nin göç politikaları: Göç yönetimindeki ulusal ve uluslararası aktörler. *Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi*, 5(13), 253–273.
- Kotter, J. P. (1990). *A force for change: How leadership differs from management*. New York, NY: Free Press. ISBN: 978-0029184653
- Kress, G., & van Leeuwen, T. (1996). *Reading images: The grammar of visual design*. London: Routledge. ISBN: 9780415106009
- Kulu, H., & Milewski, N. (2007). Family change and migration in the life course: An introduction. *Demographic Research*, 17, 567–590.
- Kunduz Eğitimci. (2021). Göçün neden ve sonuçları – Türkiye'de göç konu anlatımı. Kunduz. <https://kunduz.com/tr/> [02.01.2025].
- Künüroğlu, F. (2020). *Göç, kültürleşme süreçleri ve psikososyal uyum, göçmen çocuk ve ergenler: Kültürleme, uyum ve eğitim*. Ankara: Nobel Yayınları. SS. 1–5. ISBN-13: 978-625-406-518-7

- La Greca, A. M., & Lopez, N. (1998). Social anxiety among adolescents: Linkages with peer relations and friendships. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 26(2), 83–94. <https://doi.org/10.1023/A:1022684520514>
- La Greca, A. M., & Silverman, W. K. (2002). *Anxiety disorders in children and adolescents: Research, assessment, and intervention*. In W. K. Silverman & T. H. Ollendick (Eds.), *Evidence-based treatments for childhood anxiety disorders* (pp. 1–13). Cambridge: Cambridge University Press. ISBN: 9780521537816
- La Greca, A. M., Dandes, S. K., Wick, P., Shaw, K., & Stone, W. L. (1988). Development of the Social Anxiety Scale for Children: Reliability and concurrent validity. *Journal of Clinical Child Psychology*, 17(1), 84–91.
- Li, Y., Zhang, H., & Wang, Y. (2023). Marginalization, social anxiety, and psychological well-being among migrant youth: A mediation model. *Journal of Adolescence*, 100, 50–60. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2022.12.005>
- Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71(3), 543–562.
- Massey, D. S., & Parrado, E. A. (1998). International migration and economic development in comparative perspective. *International Migration Review*, 32(4), 926–949.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431–466.
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*, 56(3), 227–238.
- Masten, A. S. (2014). Global perspectives on resilience in children and youth. *Child Development*, 85(1), 6–20.
- Masten, A. S. (2014b). *Ordinary magic: Resilience in development*. New York, NY: Guilford Press. ISBN-10: 1462516338

- Masten, A. S., & Narayan, A. J. (2012). Child development in the context of disaster, war, and terrorism: Pathways of risk and resilience. *Annual Review of Psychology*, 63, 227–257.
- Masten, A. S., & Reed, M.-G. J. (2002). *Resilience in development*. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology* (pp. 74–88). Oxford: Oxford University Press. ISBN-13: 978-0195135336
- McLeman, R. (2014). *Climate and human migration: Past experiences, future challenges*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN: 9781107010095
- Memişoğlu, F., & Ilgıt, A. (2017). Syrian refugees in Turkey: Multifaceted challenges, diverse players and ambiguous policies. *Mediterranean Politics*, 22(3), 317–338.
- Muris, P. (2002). Relationships between self-efficacy and symptoms of anxiety disorders and depression in a normal adolescent sample. *Personality and Individual Differences*, 32(2), 337–348. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(01\)00027-7](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(01)00027-7)
- Nguyen, A.-M. D., & Benet-Martínez, V. (2013). Biculturalism and adjustment: A meta-analysis. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 44(1), 122–159. <https://doi.org/10.1177/0022022111435097>
- Ökde, F., & Özer, R. (2023). Kentlerde zorunlu göçün etkileri: Hakkâri örneği. *Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 55, 61–80.
- Ökten Sipahioğlu, B. (2024). Göç ve afet ilişkisi: Deprem göçü. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 15(1- Deprem Özel Sayısı), 292–313. <https://doi.org/10.54688/ayd.1375491>
- Phinney, J. S., Horenczyk, G., Liebkind, K., & Vedder, P. (2001). Ethnic identity, immigration, and well-being: An interactional perspective. *Journal of Social Issues*, 57(3), 493–510.
- Piaget, J. (1952). *The origins of intelligence in children*. New York, NY: W. W. Norton and Company.
- Portes, A. (1998). Social capital: Its origins and applications in modern sociology. *Annual Review of Sociology*, 24(1), 1–24.

- Portes, A. (1999). *The economic sociology of immigration: A conceptual overview*. In *The economic sociology of immigration: Essays on networks, ethnicity, and entrepreneurship* (pp. 1–41). New York, NY: Russell Sage Foundation. ISBN: 9780871541450
- R., Linton, R., & Herskovits, M. J. (1936). Memorandum for the study of acculturation. *American Anthropologist*, 38(1), 149–152.
- Rousseau, C., Drapeau, A., & Corin, E. (2004). The influence of culture and context on the pre- and post-migration experience of school-aged refugees from Central America and Southeast Asia in Canada. *Social Science & Medicine*, 59(5), 1009–1019.
- Sam, D. L., & Berry, J. W. (2010). Acculturation: When individuals and groups of different cultural backgrounds meet. *Perspectives on Psychological Science*, 5(4), 472–481.
- Sam, D. L., & Berry, J. W. (Eds.). (2010). *The Cambridge handbook of acculturation psychology*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN: 9780521747130
- Saygın, S., & Hasta, D. (2018). Göç, kültürleşme ve uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(3), 312–333. <https://doi.org/10.18863/pgy.364115>
- Schmitz, R. M., & Schmitz, R. A. (2022). Acculturation strategies and psychological well-being among refugee youth: A meta-analytic review. *Journal of Adolescence*, 94, 105–117. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2021.10.005>
- Schwartz, S. J., Unger, J. B., Zamboanga, B. L., & Szapocznik, J. (2010). Rethinking the concept of acculturation: Implications for theory and research. *American Psychologist*, 65(4), 237–251. <https://doi.org/10.1037/a0019330>
- Spence, S. H., & Rapee, R. M. (2016). The etiology of social anxiety disorder: An evidence-based model. *Behaviour Research and Therapy*, 86, 50–67.
- Spinrad, T. L., & Eisenberg, N. (2009). *Empathy, prosocial behavior, and positive development in schools*. In R. Gilman, E. S. Huebner, & M. J. Furlong (Eds.), *Handbook of positive psychology in schools* (pp. 119–129). New York, NY: Routledge.

- Spokas, M. (2016). Social anxiety and depression symptoms: The role of social avoidance and social skills. *Cognitive Therapy and Research*, 40(1), 110–117. <https://doi.org/10.1007/s10608-015-9726-1>
- Stevens, G. W. J. M., & Vollebergh, W. A. M. (2008). Mental health in migrant children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(3), 276–294.
- Stevens, G. W. J. M., Vollebergh, W. A. M., Pels, T. V. M., & Crijnen, A. A. M. (2015). Predicting externalizing problems in Moroccan immigrant adolescents in the Netherlands. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 40(7), 571–579.
- Suárez-Orozco, C., Bang, H. J., & Kim, H. Y. (2011). I felt like my heart was staying behind: Psychological implications of immigrant family separations. *Journal of Adolescent Research*, 26(2), 222–257.
- Suárez-Orozco, C., Motti-Stefanidi, F., Marks, A., & Katsiaficas, D. (2018). An integrative risk and resilience model for understanding the adaptation of immigrant-origin children and youth. *American Psychologist*, 73(6), 781–796.
- Suárez-Orozco, C., Suárez-Orozco, M. M., & Todorova, I. (2011). *Learning a new land: Immigrant students in American society*. Harvard University Press.
- Suárez-Orozco, C., Todorova, I. L. G., & Louie, J. (2002). Making up for lost time: The experience of separation and reunification among immigrant families. *Family Process*, 41(4), 625–643.
- Sue, D. W., & Sue, D. (2008). *Counseling the culturally diverse: Theory and practice* (5th ed.). Hoboken, NJ: Wiley.
- Şenoğlu, R. (2020). Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin kamu hizmetlerinden yararlandırılması: Eğitim ve sağlık hizmetlerinde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri. İLKE Analiz Raporu (2020/05). İstanbul: İLKE Vakfı. [15.09.2024].
- Şirin, S. R., & Rogers-Sirin, L. (2015). The educational and mental health needs of Syrian refugee children. Migration Policy Institute. <https://www.migrationpolicy.org/research/educational-and-mental-health-needs-syrian-refugee-children>

- Tanrıkulu, F. (2017). Türkiye’de yaşayan Suriyeli çocukların eğitim sorunu ve çözüm önerileri. *Liberal Düşünce Dergisi*, (86), 127–144.
- Tarman, Z. D. (2023). Gönüllü geri dönüş. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(1), 1–49. <https://doi.org/10.32957/hacettepehdf.1209096>
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2023). Geçici koruma. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma> [09.09.2024].
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2023). Uluslararası koruma. <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma> [15.09.2024].
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2019). *Using multivariate statistics* (7th ed.). Pearson. ISBN: 978-0134790541
- TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi). (2005). Çocuk koruma kanunu. Resmî Gazete, 25876, 5–44.
- Turgut, Ö., & Eraslan Çapan, B. (2017). Ergen psikolojik sağlamlık düzeyinin yordayıcıları: Algılanan sosyal destek ve okul bağlılığı. *Mehmet Akif Ersoy University Journal of Education Faculty*, (44), 162–183. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.309934>
- TÜİK (2020). İç göç istatistikleri 2019-2020. Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, 37213. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ic-Goc-Istatistikleri-2019-2020-37213>
- TÜİK (2020). Uluslararası göç istatistikleri. Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, 37212. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararasi-Goc-Istatistikleri-2020-37212>
- Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK). (2019). Göçmenlerin iş gücü piyasasına uyum raporu. <https://www.tisk.org.tr/dokuman/gocmenlerin-is-gucu-piyasasına-uyum-raporu.pdf> [11.09.2024].
- TÜSES. (2018). Türkiye’de göçmenlerin sosyal uyumu ve kamu politikaları raporu. Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı. https://www.tuses.org.tr/menu_goster.php?Guid=835d40b3-4ad0-11e7-b3e5-54b29146220c [10.10.2024].

- UNHCR. (2021). Global trends: Forced displacement in 2021. <https://www.unhcr.org/media/global-trends-report-2021>
- UNHCR. (2021). Türkiye'deki mülteciler ve geçici koruma altındaki kişiler hakkında bilgi notu. <https://www.unhcr.org/tr> [09.09.2024].
- UNHCR. (2021). Türkiye'deki mülteciler ve sığınmacılar hakkında bilgiler. <https://www.unhcr.org/tr> [10.09.2024].
- UNHCR. (2023). Global trends: Forced displacement in 2022. <https://www.unhcr.org/sites/default/files/2023-06/global-trends-report-2022.pdf>
- UNICEF Türkiye. (2019). 2019 yılı faaliyet raporu. <https://www.unicef.org/turkiye/media/10451/file/UNICEF%202019%20Y%C4%B1ll%C4%B1k%20Faaliyet%20Raporu.pdf>
- UNICEF Türkiye. (2020). Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyeli çocukların durumu: Eğitim, koruma ve uyum. Ankara: UNICEF Türkiye Temsilciliği. [10.04.2025].
- UNICEF Türkiye. (2021). Nitelikli kapsayıcı eğitim. <https://www.unicef.org/turkiye/nitelikli-kapsay%C4%B1c%C4%B1-e%C4%9Fitim>
- UNICEF Türkiye. (2022). Türkiye'de geçici koruma altında olan Suriyeli çocuklara yönelik eğitim müdahalesinin belgelendirilmesi – Nihai rapor. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı ile UNICEF iş birliği.
- WALD. (2019). Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyeliler. <https://wald.org.tr> [09.11.2024].
- Ward, C., & Geeraert, N. (2016). Advancing acculturation theory and research: The acculturation process in its ecological context. *Current Opinion in Psychology*, 8, 98–104.
- Watson, D., & Friend, R. (1969). Measurement of social-evaluative anxiety. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 33(4), 448–457.
- Werner, E. E., & Smith, R. S. (2001). *Journeys from childhood to midlife: Risk, resilience, and recovery*. Cornell University Press. ISBN-13: 9780801487385

Yu, Q., & Wang, D. (2016). Acculturation and social anxiety in migrant children in urban China: The roles of self-esteem and peer relationships. *Children and Youth Services Review*, 71, 275–281.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.11.002>

Zolberg, A. R. (1989). The next waves: Migration theory for a changing world. *International Migration Review*, 23(3), 403–430

EKLER

EK 1: Demografik Bilgi Formu

1. Yaşınız? _____ 2. Cinsiyetiniz? Oğlan Kız
3. Doğum yerin neresi? Ülke? _____ Şehir? _____
4. Babanın doğum yeri neresi? _____ 5. Annenin doğum yeri neresi? _____
6. Ebeveyn medeni durumu nedir?
- Evli Boşanmış Ayrı yaşıyorlar Annem sağ değil Babam sağ değil
7. Annenizin eğitim durumu: 8. Babanızın eğitim durumu:
- Okuma yazma bilmiyor Okuma yazma bilmiyor
- İlkokul mezunu İlkokul mezunu
- Ortaokul mezunu Ortaokul mezunu
- Lise mezunu Lise mezunu
- Üniversite mezunu Üniversite mezunu
9. Baban çalışıyor mu? 10. Annen çalışıyor mu?
- Evet Hayır Evet Hayır
11. Sana göre, ailenizin ekonomik durumu nasıl?
- Çok kötü Kötü Orta İyi Çok iyi
12. Kimlerle beraber yaşıyorsun?
- Annem ve babam ile yaşıyorum.
- Annem, babam ve kardeşim/kardeşlerimle birlikte yaşıyorum.
- Ebeveynlerimden sadece biri (annem veya babam) ile yaşıyorum.
- Ebeveynlerimden sadece biri (annem veya babam) ve kardeşim/kardeşlerimle birlikte yaşıyorum. Diğer (Kim olduğunu belirtiniz) _____
13. Kardeş sayınız nedir? (siz dahil) _____
17. Aileniz geri dönmek istiyor mu? _____
18. Siz geri dönmek istiyor musunuz? _____

EK 2: Çocuklar İçin Sosyal Anksiyete Ölçeği (Yenilenmiş Biçim)

Rakamların altındaki uygun kutucuğa X işareti koyun		Bana Hiç Uygun Değil	Bana Biraz Uygun	Bana Oldukça Uygun	Bana Tamamen Uygun
1	Başka çocukların önünde yeni bir şey yapmaktan rahatsız olurum.	()	()	()	()
2	Bana şaka yapılmasından rahatsız olurum.	()	()	()	()
3	Tanımadığım çocukların yanında utanırım.	()	()	()	()
4	Diğer çocuklar arkamdan konuşuyorlar diye düşünürüm.	()	()	()	()
5	Yalnızca iyi tanıdığım çocuklarla konuşurum.	()	()	()	()
6	Diğer çocuklar benim hakkımda ne düşünüyorlar diye endişelenirim.	()	()	()	()
7	Diğer çocukların benden hoşlanmayacağından korkarım.	()	()	()	()
8	İyi tanımadığım çocuklarla konuşurken rahatsız olurum.	()	()	()	()
9	Diğer çocuklar benim hakkımda ne diyecekler diye endişelenirim.	()	()	()	()
10	Yeni tanıştığım çocuklarla konuşurken rahatsız olurum.	()	()	()	()
11	Diğer çocuklar benden hoşlanmıyorlar diye üzülürüm.	()	()	()	()
12	Bir grup çocukla birlikteyken sessiz kalırım.	()	()	()	()
13	Diğer çocuklar benimle alay ediyorlar diye düşünürüm.	()	()	()	()
14	Başka bir çocukla tartışırsam, onun benden hoşlanmayacağından korkarım.	()	()	()	()
15	Başkalarını evime çağırmaktan çekinirim, çünkü hayır diyebilirler.	()	()	()	()
16	Bazı çocukların yanındayken rahatsız olurum.	()	()	()	()
17	İyi tanıdığım çocukların yanındayken bile utanırım.	()	()	()	()
18	Başka çocuklarla birlikte oynamayı teklif etmek bana zor gelir.	()	()	()	()

EK 3: KA-Sİ Empatik Eğilim Ölçeği Çocuk Formu

AÇIKLAMA: Sevgili öğrenciler aşağıda bazı durumlara ilişkin düşünceler ifade eden cümleler bulunmaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatlice okuyarak o durumun size ne kadar uyduğunu düşünün ve kararınıza en uygun seçeneğin içine çarpı koyarak düşüncenizi belirtin. Cevaplarınızın kimseye paylaşılmayacağından emin olun. Bu anketin sizin okul çalışmalarınızla bir ilgisi yoktur. Sizden düşüncelerinizi içten bir şekilde ifade etmeniz beklenmektedir. Lütfen tüm soruları cevaplamaya çalışın

	Bana Hiç Uygun Değil	Bana Biraz Uygun	Bana Oldukça Uygun	Bana Tamamen Uygun
1 Bir arkadaşım sınavlardan kötü not aldığından onun duygularını anlayabilirim.	()	()	()	()
2 Karşımda acı çeken birini gördüğümde aynı acıyı ben de hissederim.	()	()	()	()
3 Bir arkadaşım mutlu olduğu zaman ben de kendimi mutlu hissederim	()	()	()	()
4 Herhangi bir olay karşısında kendimi arkadaşlarımın yerine koyabilirim.	()	()	()	()
5 Yakınımı kaybeden bir insanın duygularını anlayabilirim.	()	()	()	()
6 Bir arkadaşım başından geçen üzücü bir olay anlattığında ben de kendimi üzgün hissederim.	()	()	()	()
7 Arkadaşlarımın canını sıkan bir şeyler olduğunda onlar söyleseler de hal ve hareketlerinden anlarım	()	()	()	()
8 Arkadaşlarımı anlama konusunda başarılı olduğuma inanıyorum.	()	()	()	()
9 Karşımda ağlayan birini gördüğümde benim de gözlerim dolar.	()	()	()	()
10 Bir arkadaşım bir başarısından dolayı ödül aldığından onun sevincini ben de hissederim.	()	()	()	()
11 Yalnız kalan bir arkadaşımın neler hissettiğini anlayabilirim.	()	()	()	()
12 Bir arkadaşım haksızlığa uğradığında üzülürüm	()	()	()	()
13 Üzgün ve morali bozuk bir arkadaşımı gördüğümde benim de moralim bozulur.	()	()	()	()

EK 4:Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlık Ölçeği (ÇGPSÖ-12)

	Beni Hiç Tanımlamıyor	Çok az tanımlıyor	Biraz tanımlıyor	Oldukça tanımlıyor	Beni tamamen tanımlıyor
1 Hayatımda saygı duyabileceğim insanlar var.	()	()	()	()	()
2 Eğitim almak benim için önemlidir.	()	()	()	()	()
3 Ailem benim hakkımda birçok şeyi bilir (örneğin, arkadaşlarımla kim olduğumu, nelerden hoşlandığımı) .	()	()	()	()	()
4 Başladığım faaliyetleri/işleri bitirmeye çalışırım.	()	()	()	()	()
5 Bir şeyler istediğim şekilde gitmediğinde, diğer insanlara ve kendime zarar vermeden bu durumu çözebilirim (örneğin, şiddete başvurmadan veya kötü şeyler söylemeden)	()	()	()	()	()
6 Yardıma ihtiyacım olursa, nereden yardım alabileceğimi bilirim.	()	()	()	()	()
7 Kendimi okuluma ait hissediyorum.	()	()	()	()	()
8 Ailem zor zamanlarımda yanımdadır (örneğin hasta olduğumda veya başım sıkıştığında).	()	()	()	()	()
9 Arkadaşlarımla zor zamanlarımda yanımdadır.	()	()	()	()	()
10 Yaşadığım toplumda bana adil bir şekilde davranılır.	()	()	()	()	()
11 Hayatımda gelecekte kullanacağım yeteneklerimi geliştireceğim fırsatlara sahibim.	()	()	()	()	()
12 Ailemin aile geleneklerini ve kültürünü seviyorum.	()	()	()	()	()

EK 5: Doğu Asya Kültürleşme Ölçeği

	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Kararsızım	Biraz Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Türkçeyi, kendi ana dilimden daha iyi bir şekilde yazarım.	()	()	()	()	()	()
2	Dinlediğim müziğin çoğu Türkçe.	()	()	()	()	()	()
3	Esprilerimi hem Türkçe hem de kendi dilimde söylüyorum	()	()	()	()	()	()
4	Türk ya da farklı ülkelerden biriyle kaynaşmanın zor olduğunu düşünüyorum.	()	()	()	()	()	()
5	Evimde /evdeyken, genellikle Türkçe konuşuyorum	()	()	()	()	()	()
6	En yakın arkadaşlarım kendi kültüründen/ ülkemden	()	()	()	()	()	()
7	Ana dilimde olduğu gibi, Türkçe de düşünebiliyorum.	()	()	()	()	()	()
8	Bazen Türklerin ve diğer ülke insanların benden hoşlanmadığımı hissediyorum.	()	()	()	()	()	()
9	Eğer şiir yazmam istenirse, Türkçe yazmayı tercih ederim.	()	()	()	()	()	()
10	Çoğunluğunun Türk olduğu, sosyal toplantılara gitmeyi daha çok tercih ederim	()	()	()	()	()	()
11	Hem Türk hem de Türk olmayan arkadaşlarım var.	()	()	()	()	()	()
12	Kimsenin beni anlamadığımı düşündüğüm zamanlar oluyor.	()	()	()	()	()	()
13	Türklerle diğerlerinden daha iyi anlaşıyorum.	()	()	()	()	()	()

14	Türklerin bana, diğerlerinden daha eşit bir şekilde davrandığını hissediyorum	()	()	()	()	()	()	()
15	Türklerin ve diğerlerinin bana değer verdiğini hissediyorum.	()	()	()	()	()	()	()
16	Bazen insanlarla iletişim kurmakta zorlanıyorum.	()	()	()	()	()	()	()
17	Türklerin beni diğerlerinden daha iyi anladığını hissediyorum.	()	()	()	()	()	()	()
18	Bir Türk'ten ziyade, diğer ülke insanlarıyla görüşmeyi tercih ederim	()	()	()	()	()	()	()
19	Hem Türk hem de diğerlerinin yanında kendimi çok rahat hissediyorum.	()	()	()	()	()	()	()
20	Bazen arkadaş edinmekte zorlanıyorum.	()	()	()	()	()	()	()
21	Duygularımı diğerlerinden ziyade, Türklere daha kolay anlatıyorum	()	()	()	()	()	()	()
22	Bir Türk ile konuşurken, kendimi daha rahat hissediyorum	()	()	()	()	()	()	()
23	Bazen Türklerin ve diğer ülke insanların, beni kabul etmediklerini hissediyorum.	()	()	()	()	()	()	()
24	Diğerleriyle kıyasladığımda, Türklere daha rahat kaynaştığımı hissediyorum	()	()	()	()	()	()	()
25	İnsanlar, kendi kültüründen olmayanlarla arkadaşlıklar kurmamalıdır	()	()	()	()	()	()	()
26	Bazen hem Türklere hem de diğer ülke insanlarına, güvenmekte zorlanıyorum.	()	()	()	()	()	()	()
27	İş ve okuldaki arkadaşlarımın çoğu Türklere oluşuyor.	()	()	()	()	()	()	()
28	Türklerin ve diğerlerinin, beni anlamakta zorluk çektiklerini görüyorum.	()	()	()	()	()	()	()
29	Diğer ülkelerden insanlarla bir arada olduğumda, kendimi rahat hissetmiyorum.	()	()	()	()	()	()	()

ÖZGEÇMİŞ

Fatma Serra ALTINTAŞ KAYDU

EĞİTİM

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı
Sosyal Hizmet Bölümü, 2025, İstanbul

Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü, 2022, İstanbul

